

Legeza László

# RÁGALMAK ÉS VALÓSÁG

*Sötét középkor  
Keresztes háborúk*

*Inkvizíció  
Fényűzés  
Cölibátus  
Pedofília  
Politizálás*





Legeza László

# Rágalmak és valóság

*Érvelések a Katolikus Egyházat érő  
néhány rágalom ellen*

Ecclesia Szövetkezet  
Budapest  
2018

© Írta és tervezte: *Dr. Legeza László*

Lektorálták:

*Prof. Dr. Okolicsányi Lajos és*

*Prof. Dr. Török József*

Korrektúra: *Dr. Windisch István*

Aláírás nélküli képek:

*Carlo Crivelli: Szent György (1472, első borító)*

*Az Univerzum (8. oldal)*

*Verőcei Duna-part (30. oldal)*

*Antiochia ostroma 1097-ben (50. oldal)*

*Zichy Mihály: Autodafé (74. oldal)*

*Canterbury-i katedrális (86. oldal)*

*A II. Vatikáni Zsinatot összehívó XXIII. János pápa (102. oldal)*

*A tizenkét apostol (110. oldal)*

*Andrej Rubljov: Mihály arkangyal (1410 körül, hátsó borító)*

Elsődleges források:

*A II. Vatikáni Zsinat tanítása.* Szent István Társulat, Budapest, 1975.

*A Katolikus Egyház Katekizmusa.* Szent István Társulat, Budapest, 1994.

*Magyar Katolikus Lexikon I–XV.* Szent István Társulat, Budapest, 1993–2010.



© Ecclesia Szövetkezet

ISBN 978-963-363-387-8

Felelős kiadó: *Török Csaba*, az Ecclesia Szövetkezet elnöke

1052 Budapest, Városház utca 1.

[www.ecclesia.hu](http://www.ecclesia.hu)

2018

Nyomta:

*Innovariant Nyomadipari Kft.*

*Algyő*

# Előszó

A Katolikus Egyház nemrég ünnepelte alapítója, Jézus Krisztus földi születésének 2000. évfordulóját. Jézus Krisztus meghagyta kiválasztott tanítványainak, az apostoloknak, hogy: *„Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében”* (Mt 28,19). Az apostolok utódai, a püspökök és papjaik kétezer éve megszakítás nélkül végzik e feladatukat, híven őrzik és ma is közvetítik Krisztus urunk tanításait.

Az Egyház egyszerre természetfölötti és természetes intézmény, így módon mi, megkeresztelték is odatartozunk. A pápa Jézus Krisztus földi helytartója, egyben Szent Péter apostol utóda. Az apostolok utódai a püspökök, a papok az ő munkatársaik, közvetlenül a hívek szolgálatában állnak, munkájukat segítik a diakónusok. Az egyházi rend szentség, mely egész életre szól, akár a keresztség. A püspökök, papok és diakónusok szentelését püspök végzi, ezért megbízásuk a püspököket is felszentelő püspökökön át folytonosan visszavezethető valamelyik apostolhoz, lényegében magához Jézus Krisztushoz.

A püspökök és papok az egyházi hierarchia különböző fokozatain állhatnak, ők a bíborosok, az érsekek (metropoliták), kanonokok, esperesek, szerzetesi előjárók stb. Munkájukat világi hívek is segítik, így az Egyházban mindenkinek bőségesen jut feladat.

Jézus Krisztus bár jelen van az Egyházban, Krisztus országa „még nem teljesedett be a király földre történt elérkezével. Ezt az országot még háborgatják a gonosz hatalmak, noha őket már véglegesen legyőzte Krisztus húsvétja. Egészen addig a pillanatig, amikor neki lesz minden alávetve, «amíg meg nem lesz az új ég és az új föld, amely az igazságosság hazája, addig a zárándokló Egyház – a jelen világhoz tartozó szentségeiben és intézményeiben – ennek a világnak a mulandó alakját hordozza, és maga is ott él a teremtmények között, amelyek a világ végéig sóhajtoznak, vajudnak és várják az Isten gyermekeinek megnyilvánulását.» (*Lumen gentium* 48.)” (A Katolikus Egyház Katekizmusa, 671) A történelmi események bővelkednek jóban, rosszban egyaránt, az Egyház emberi arca ezért nem foltatlan.

Minden ember törekszik a jóra, ebben nincs köztünk különbség. A jóra való törekvés, a tökéletes Istenhez való hasonlatosság vágya mindannyiunkban él, akkor is, ha tévúton járunk. Azonban gyakran elesünk, rosszat cselekszünk, ebben sincs különbség közöttünk. Ez akkor is előfordul, ha buzgó istenhívők vagyunk. Nem csoda hát, hogy a belőlünk, emberekből felépülő Egyház története a milliónyi jótett mellett tartalmaz olyan dolgokat is, melyekre nem lehetünk büszkék.

Jézus Krisztusnak, az Ő tanításának, de az Egyházának is mindig voltak ellenségei, ellenfelei, és afelől biztosak lehetünk, hogy mindig is lesznek. Az ember küzdelmeinek jelentős hányada ebből fakad. A harc során a krisztusi tanítás ellenfelei kezében hatalmas arzenál található. Legtöbbször azzal kísértenek, hogy ha pénzünk van, akkor mindent megtehetünk,

tehát szabadok leszünk, uralkodhatunk mások felett, testi, étkezési és szórakozási vágyainknak bármikor és magas élvezeti szinten eleget tehetünk stb. Valljuk be, nehéz ellenállni. Ezzel szemben a krisztusi kínálat: becsületesség, megbocsátás, türelem, békesség, szeretet és szegénység, sajnos nem feltétlen csábító, mert a legtöbbjük lemondással jár együtt. De az ateizmus fegyvertára rendelkezik még egy félelmetes eszközzel is: a rágalommal. Azért félelmetes, mert ezzel szemben a legnehezebb fellépni, ugyanis a terjedését szinte lehetetlen nyomon követni, így cáfolata is csak legfeljebb részleges marad.

A középkor Európájában magától értetődő volt, hogy a világot Isten teremtette. A pápa, mint Jézus Krisztus földi helytartója, mindenek fölött áll. Ő vagy megbízott püspöke koronázza meg a népek királyait, akik az országuk legfőbb urai. A király kinevezi a grófokat, bárókat, és más földesurakat, ők az ország bizonyos területeiért felelősek. Ha valaki ezt a rendet nem tartja be, akkor büntetésben részesül: birtoka visszaszáll a királyra, király esetében a pápa kiközösíti stb. E rend gyarló emberi szereplői sokszor hibáztak, aminek következményei voltak a trónviszályok, háborúk, egyházszakadások. A rend visszaállítása érdekében történtek a különböző reformok (pl. Cluny).

Nagy változást hozott az 1717-es esztendő, amikor Londonban elkezdődött a modern szabadkőművesség története, mely az erkölcsi értékek, valamint a szellem szabadságának egyetemességét vallva elültette Európában a liberalizmus csíráit. Az 1789-ben kitört francia forradalom már nyíltan szembeszállt a középkori világfelfogással, kivégezve a francia királyt és a papság, szerzetesség jelentős részét, majd a királyi és egyházi birtokok elsajátítása után új arisztokráciát épített fel. Ettől kezdve a pénz és az információ birtoklására alapozva az ateizmus hatalmas inváziót indított a kereszténység ellen, aminek egyik materialista változata lett a marxizmus és a leninizmus.

A XVIII. századra a természettudományok magas fejlettségi szintet értek el, s ez kételyeket fogalmazott meg a középkori világképpel szemben. A következő két évszázadban a tudományok addig soha nem tapasztalt mértékben gyarapodtak. Amíg a tudományok fejlődését a középkorban az Egyház ösztönözte és azt sok esetben művelte is, a XVIII. században elkezdődött a teológia és a többi tudomány szétválása, olykor szembehelyezkedése egymással. Ez oda vezetett, hogy a szabadkőműves körökből kikerült új, ateista uralkodó réteg az általa birtokolt információs hálózatot és az egyre inkább irányítása alá vont közművelést, iskolákat és egyetemeiket felhasználva hatalmas rágalomhadjáratba kezdett az Egyház, az egyháziak ellen.

Az emberekkel sikerült elhitetni, hogy az Egyház a középkorban akadályozta a tudományok fejlődését, s a Biblia az élet keletkezéséről mesészerű tévtanokat hirdet, hogy Jézus Krisztusra hivatkozva gyilkos és rabló hódító háborúkat szerveztek a pápák, hogy a kegyetlen egyházi inkvizíció során ártatlanok millióit égették el máglyán, hogy a papok Isten bűnbocsánatát pénzért árulták, hogy az Egyház a szegénységet hirdeti, de a főpapok dúskálnak a gazdagságban, hogy az Egyház rákényszeríti papjaira az embertelen cölibátust, és sorolhatnám tovább...

Mindez igen hatásosnak bizonyult, így mostanra az európai emberek többsége ateista lett. Az istenhívők jelentős többsége is azt vallja, hogy neki nincs szüksége Egyházra. Euró-

pa lakosságának mindössze néhány százaléka gyakorló vallásos, és az Egyházat sokan csak egyfajta szolgáltató intézménynek tekintik.

Mindezek miatt több évtizede tervezem, hogy készítek egy tanulmányt abból a célból, hogy az Egyházat ért rágalmak témakörében magam is összegyűjtsem és közzétegyem a tudományosan megalapozott valóságot. Meglévő érveket válogattam össze, melyek ma már bárki számára hozzáférhetőek, de célirányosan, együtt csak kevés helyen fellelhetők. Nem vitaanyagot szeretnék adni, hanem korrekt tájékoztatást a valóságról, és a több évtizedes, évszázados rágalmakról lerántani a leplet. Mindezt tudományos alaposséggel, de csak röviden, lényegre törően szeretném tenni. Röviden, mert az internet segítségével minden részlet könnyen elérhető az érdeklődő számára.

Összegyűjtöttem, mely témákban éri Egyházunkat a legtöbb rágalom. Kiderült, hogy mindenki nagyjából ugyanazokat a vádakot sorolja fel. Vádak, melyek többsége igaztalan. Többsége, de nem mind, mert – mint azt korábban említettem – tagadhatatlan, hogy mi emberek az Egyházban is követtünk el bűnöket a történelem során.

Itt kell megjegyezni, hogy a Nagy Jubileumi Év nagyböjtjének első vasárnapján, 2000. március 12-én a később szentté avatott II. János Pál pápa az egész Egyház nevében bocsánatot kért Istentől az Egyház tagjai által a múltban és a jelenben elkövetett minden bűnért.

Nem szeretnék senkit sem meggyőzni, hívővé tenni, de minden hívőt és hitetlent tisztelek annyira, hogy az egyesek által szándékosan terjesztett hamis, eltorzított rágalmak elfogadásától megvédjem, hogy valós információk alapján, valóban szabadon döntsön az életéről, adjon személyes választ az élet nagy kérdéseire.

A hit védelme területén több könyv jelent meg a közelmúltban, melyek közül kiemelten kell említeni Tomka Ferenc professzor *Az Egyház bűnei?* című munkáját (Szent István Kiadó, Budapest, 2000.). Tomka atya értékes gondolatait, segítségét ezúton is köszönöm. Könyve bár elfogyott, az interneten olvasható (<http://tomkaferenc.hu/alapkerdesek/az-egyhazi-bunei/>). Michael Hesemann *Sötét alakok* című, 2010-ben megjelent (Szent István Kiadó) remek könyve a napjaink médiájából özönlő kereszténység ellenes támadásokra ad megalapozott válaszokat, emellett részletesen foglalkozik az inkvizíció valós történetével is. Az internet több oldalán találhatunk hasznos hitvédelmi tanulmányt, különösen ajánlom Pozsonyi Gábor Attila honlapjának (<http://www.depositum.hu>) látogatását.

Köszönetemet fejezem ki elsősorban szüleimnek, akik keresztény nevelésben részesítettek, másodsorban feleségemnek, aki nemcsak kiváló családi háttérrel biztosít munkámhoz, de első olvasóként számos jó tanáccsal is ellátott. Köszönöm két máltai rendtársamnak, barátaimnak: Török József egyháztörténész professzornak (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) és Okolicsányi Lajos orvos professzornak (Padovai Egyetem) kiváló lektori munkájukat. Köszönöm Windisch István barátomnak a kézirat alapos korrektúráját.

*Deo sit laus, honor, gloria!*

Budapest, 2017 karácsonyán

Legeza László



# Egyház és tudomány

*A Katolikus Egyházat a legtöbb kritika, elmarasztalás vagy támadás – különösen az ún. „felvilágosodás” korától – a tudományokkal való kapcsolata miatt érte. Az Egyház ellen megfogalmazott vádak között ma is első helyen áll, hogy a középkorban a tudományok eredményeit szándékosan elhallgatta a nép előtt, a tudományos felfedezéseket cenzúrázta, az „idejétmúlt” bibliai szemléletet erőltette rá az emberekre, s ma is akadályt állít a tudományok fejlődése elé.*

---

## A Biblia vilásképe

Az embereket ősidők óta foglalkoztatja az életterüket adó látható világ szerkezete, a világgép.

A Biblia nem tudományos tankönyv, így abban a világ szerkezetére vonatkozóan nincs a mindenkori tudományos igényeknek megfelelő leírás, legfeljebb csak utalások találhatók benne. Inkább feltárja Isten irányadó elvárásait az emberek felé, az emberekkel kapcsolatos szándékát, és önmagáról annyit, amennyit szükségesnek tart. Ugyanakkor felszólítja az embereket a tudományok megismerésére: „Mert ő adta nekem a dolgok biztos ismeretét, hogy értsem a világmindenség szerkezetét és az elemek működését...” (Bölcs 7,17) E miatt is az ókorban és a középkorban az Egyház kötelességének tartotta a tudományok művelését, műveltetését. Már csak azért is, mert „Minden Istentől sugalmazott ismeret hasznos a tanításra, az intésre, a feddésre, az igaz-



Szerzetesek iskolája  
a középkorban

### Arisztotelész

Az ókor filozófusai a világkép több lehetséges változatát is felvázolták, közülük azonban Arisztotelész (Kr. e. 384–322) világszemlélete volt az, mely kis módosításokkal kétezer éven át meghatározta az európai tudományos gondolkodást. Csak Kopernikusz heliocentrikus világképe tudta felváltani.

Arisztotelész *A világrendről* címmel négy könyvet írt, melyekben éleslátásával ma is érvényes tanokat fogalmazott meg, de természetesen néhány dologban a modern természettudomány felülírta azokat. Arisztotelész kozmológiája kimondja, hogy

- a világunk háromdimenziós,
- a világegyetem térben körülhatárolt, gömb alakú, mozgása balról jobbra történik,
- a Földet 55 (vagy 47?) koncentrikus csillagszféra veszi körül, ezeket az állócsillagok szférája zárja le. Az állócsillagok szférája egyenletes körmozgást végez. A világ Hold feletti része az időben változatlan, alatta viszont a keletkezés és a pusztulás területe helyezkedik el.
- a Föld gömb alakú, mely a világegyetem közepén, mozdulatlanul áll,
- a Föld tárgyai négy elemből (tűz, levegő, víz, föld) állnak, a „földfölköttiek” pedig a *quinta essentiából*, az éterből,
- minden mozgás felbontható egyenesvonalú és forgómozgásra.

*ságosság oktatására, hogy Isten embere tökéletes és minden jótettre kész legyen.”* (2Tim 3,16–17)

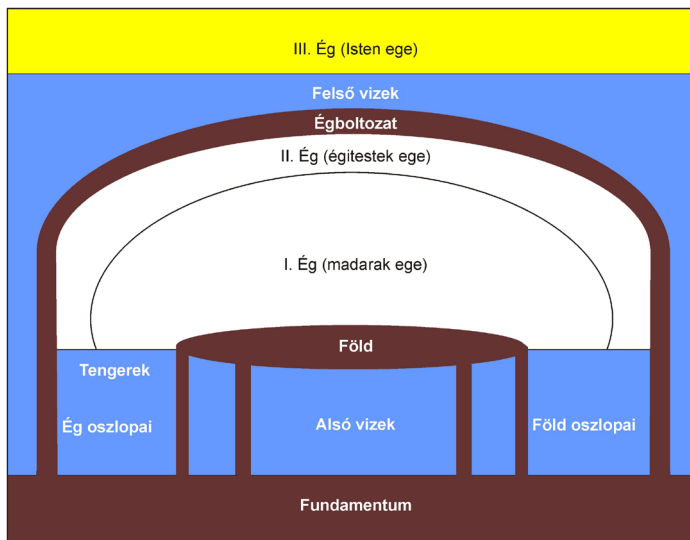
Bár a világmindenség leírása ugyan nem feladata a Bibliának, mégis, ha a természeti jelenségekre utal, azt viszonylag pontosan teszi. A teljesség igénye nélkül tekintsünk át néhányat közülük.

A Bibliában először a Kr. e. 1600 táján írt Jób könyvében olvashatunk a természet törvényeiről. Isten ezt kérdezte Jóbtól: *„Ismered-e az ég törvényeit, és te határozod-e meg uralmát a földön?”* (Jób 38,33) Ugyanitt a Biblia úgy beszél Istenről – Arisztotelész előtt mintegy 1200 évvel! –, mint aki a semmire függesztette fel a Földet: *„Északot feszíti az üresség fölé, és a semmi fölé a földet függeszti. Ő sűríti össze a vizet felhőkbe, s nem szakad le alattuk az ég boltozata. Ő az, aki elfödi a telihold arcát, felhőtakaróját fölé borítja. A vizek színe fölé egy kört rajzol, ott, hol a sötétség a fénnel határos. Az ég oszlopai inogni kezdenek, reszketnek korholó szavától.”* (Jób 26,7–11) Az ókori ember előtt – de tegyük hozzá, a mai emberek többsége előtt is – elképzelhetetlen, hogy valami a semmiben lógjon, e probléma áthidalására „tartóoszlopokat” kreáltak. Az Evangéliumban Krisztus második eljövételéről ezt olvashatjuk: *„...az egek tartóoszlopai megrendülnek.”* (Máté 24,29; Márk 12,25; Luk 21,26)

A természeti jelenségek leírásának egy másik bibliai példája a víz körforgására vonatkozik. Salamon király a Kr. e. XI. században ezt írta: *„Minden folyó a tengerbe ömlik, s a tenger mégsem telik meg; a folyók egyre folytatják útjukat céljuk felé.”* (Préd 1,7)

Jeremiás könyve a Kr. e. VII. században leírja, hogy Isten törvényt szabott az égitesteknek: *„Így szól az Úr, aki Napot ad világossággul nappal, a Hold és a csillagok rendjét világossággul éjszaka; aki felkavarja a tengert, hogy zúgnak hullámai; akinek Seregek Ura a neve...”* (Jer 31,35)

A kíváncsi ember keres, a hívő ezt a Bibliával összhangban teszi, ezért nem véletlen, hogy az ókor és a középkor tudósa bibliai alapon próbálta meg felvázolni a világmindenség szerkezetét. Ebben határozott szerepet kapott az a korabeli szemlélet, hogy a világ „közepe” a Föld és benne az ember, hiszen a természetben minden erre utalt, és a Biblia is azt tanítja, hogy Isten a világot az emberért te-



*Az bibliai alapon elképzelt világkép egy lehetséges vázlata*

### **Aquinói Szent Tamás**

A középkorban Aquinói Szent Tamás (1224–1274) filozófiai tanítása általánosan elfogadott és elterjedt volt a Katolikus Egyházban. Szent Tamás tisztelte Arisztotelészt, akinek filozófiáját öt éven át igyekezett egyeztetni az egyházi hitelvekkel. Végül soron bár átvette az arisztotelészi világszemléletet, azt nem tartotta megváltoztathatatlanak. Szerinte a kozmosz teremtett valóság, Isten szabadon és a semmiből teremtette, tehát a világ megformálásához nem használt fel korábban már meglévő anyagokat. A világ alapvető jellemzője a mozgás. Véleménye szerint filozófiailag nem lehet igazolni, csak a hitből következtethetjük ki, hogy Isten véges idővel ezelőtt teremtette a világot. A középkorban még nem volt a tudósoknak független szervezete, s mivel az oktatás legnagyobb részben az Egyház kezében volt, vallási és tudományos kérdésekben rendszerint az Egyház volt a döntőbíró. Az Egyház pedig vitás kérdésekben Aquinói Szent Tamás filozófiáját fogadta el.

remtette. A természettudományok fejlődésével, a világűr beláthatatlan méretének és a benne elhelyezkedő égitestek, galaxisok szinte végtelen számának ismeretében ma már nehéz elhinni, hogy valóban értünk, emberekért van mindez, tisztán logikai és valószínűség-számítási alapon ez nem is lehetséges. Napjainkban pénzt és fáradságot nem kímélve lázasan folyik az ellenkező bebizonyítása – más értelmes lények keresésével –, eddig mindhiába. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy sem a Bibliában, sem az Egyház tanításában sehol sem szerepel olyan kitétel, hogy Isten csak a ma és általunk ismert világot teremtette. Például az angyalok és a gonosz lélek létezése révén konkrét utalás van legalább egy múltbéli másik világra, következményeire. Ugyanakkor a kinyilatkoztatások arról hallgatnak, hogy Isten párhuzamos világot, világokat teremtett volna. Ma már tudjuk, hogy ha mégis van ilyen, akkor is kevés lenne egy emberöltő ahhoz, hogy a fénysebességgel, mint lehetséges legnagyobb sebességgel küldött jelek segítségével kapcsolatba kerüljünk velük.

Kopernikusz képe  
és sírfelirata Toruń  
lengyel város Szent  
János-templomában



### Nikolausz Kopernikusz

1473. február 19-én született a lengyelországi Toruńban. Tízéves korában szülei meghaltak, ettől kezdve pap nagybátyja, Lukas Watzenrode nevelte, aki Fromborkban volt kanonok. Kopernikusz a Krakói Egyetemen kezdte tanulmányait a csillagászat területén, majd 1496 és 1500 között görögöt és matematikát tanult Bolognában. Ezután a padovai és ferrarai egyetemen orvostudományt és jogtudományt hallgatott, majd Ferrarában egyházbjogból doktorált.

Hazatérése után az akkor már püspök nagybátyja, Watzenrode háziorvosa és titkára lett Heilsberg várában. 1512-ben, amikor nagybátyja meghalt, Kopernikuszt nevezték ki Warmia egyházmegye kanonokává, s ez a poszt élete végéig tisztességes jövedelmet biztosított számára. 1520-ban visszavonult, és ettől kezdve csak a csillagászattal és a heliocentrikus világrkép elméletével foglalkozott a fromborki székesegyház tornyában berendezett csillagvizsgálójában. 1543-ban hunyt el.

### Kopernikusz

Nikolausz Kopernikusz lengyel csillagász görög nyelvtudása révén ismerkedett meg Szamoszi Arisz-

tarkhosz (Kr. e. 310–230) görög csillagász elképzelésével, amely szerint a Föld és a többi bolygó a Nap körül, a Hold pedig a Föld körül kering. Ezen elgondolás alapján dolgozta ki a heliocentrikus világmodellt – szemben Ptolemaiosz geocentrikus, addig nem vitatott modelljével –, s erről 1510-ben tanulmányt készített. Kéziratát *Commentariolus* címen terjesztette. Zsenialitását bizonyítja, hogy elmélete összes matematikai nehézségét az euklideszi geometria segítségével oldotta meg. Modelljének helyességéről azonban nem volt meggyőződve, hipotézisét nem tudta bebizonyítani a kor elfogadott tudományos módszereivel. A katolikus és az evangélikus egyház a heliocentrikus világrkép elméletében ekkor még csak egy elvont matematikai modellt látott. Galileo Galilei volt az, akit a modell valóságként való hirdetéséért az inkvizíció elítélt.

Kopernikusz elméletével forradalmasította az akkori világrképet, és megalapozta Galilei, Kepler és Newton felfedezéseit, megindította a középkor végét is jelző tudományos forradalmat.

## Giordano Bruno

Eredeti nevén Filippo Bruno a Nápolyhoz közel fekvő Nola városban született 1548-ban, édesapja zsoldoskatona volt. A mélyen hívő családban vallásos nevelésben részesült, szülei egyházi pályára szánták. A tehetséges ifjú 17 évesen került a nápolyi domonkos noviciátusba, szerzetesi neve lett a Giordano. 24 éves korában, 1572-ben pappá szentelték.

Már novíciusként kétségbe vonta az Egyház szentháromságtannal kapcsolatos állásfoglalását, tiltott könyveket olvasott és nyíltan vallott ariánus nézeteket. Ennek ellenére elismerték rendkívüli tehetségét, és 1575-ben teológiai doktorrá avatták. A fiatal tudós papszerzetest a római Sopra Minerva kolostorba helyezték át, hogy tovább képezhesse magát, de ő itt is folytatta az alapvető dogmákkal ellentétes megnyilatkozásait. Végül perbe fogták, mely elől menekülni kényszerült Itáliából. Levetette szerzetesi habitusát, s északra utazott. Elkezdődött nyugtalan, kalandokkal teli vándorélete.

1577-ben Genfben áttért a kálvinista hitre, s nyomdász lett. Beiratkozott a genfi egyetemre, de rövidesen itt is bíróság elé állították, mert röpiratban megtámadta a Genfi Akadémia egyik legtekintélyesebb professzorát. Bocsánatot kellett kérnie, ami után kiközösítették és száműzték a városból. 1579-ben Franciaországba utazott. Lyonban és Toulouse-ban asztronómiát és arisztotelészi filozófiát tanított, de itt is vitába keveredett egy hozzá jóindulatú kollégájával, így továbbutazott Párizsba. A Sorbonne tanára lett. Összeférhetetlen természetét kiismerve az angol nagykövet azt tanácsolta neki, hogy utazzon Londonba. Az angol fővárosban a francia nagykövetségen kapott szállást. Fő műveit angliai tartózkodása idején írta, 1583 és 1585 között. Nézei miatt Angliában is hamar nemkívánatos személlyé vált, visszaküldték Párizsba. Itt a College de Cambrai-ban nyilvános vitát tartott a világról és a természetről, de az egyházellenes megnyilatkozásai miatt botrány tört ki. A nyilvános vita első napjának estéjén el kellett hagynia Párizst, német földre utazott.

A kálvinista Marburgban a „római teológia doktoraként” mutatkozott be, amit nem vettek tőle jó néven. Tovább-



Giordano Bruno portré,  
Johann Georg Mentzel  
metszete (1677)

A német tudós, **Caspar Schoppe** így tudósít Bruno tanairól: „Bruno a könyveiben iszonyatosan értelmetlen elképzeléseiről ír: hogy számtalan világ létezik; hogy a lélek egyik testből a másikba vagy egy másik világba vándorol; hogy egyetlen lélek egyszerre két testben is formát ölthet; hogy a mágia hasznos és megbízható; hogy a Szentlélek nem más, mint a világszellem [...]; hogy a világ öröktől fogva létezik; hogy Mózes a csodákat mágia segítségével hajtotta végre és hogy jártasabb volt a mágiában, mint a többi egyiptomi, és a törvényeit

ő maga találta ki; hogy a Szentírás megtévesztés; hogy ördögök áldásos tetteket tudnak véghezvinni; hogy csak a zsidók származnak Ádámtól és Évától, a többi ember két lénytől, akik egy nappal előbb lettek teremtve. Hogy Krisztus nem Isten, hanem mesteri varázsló, aki az embereket az orruknál fogva vezette, és akit ezért joggal akasztottak fel [...] nem pedig keresztre feszítették; hogy a próféták és az apostolok istentelenek voltak, és hogy néhányukat varázslóként felakasztották. Nem is érnék a végére, ha minden agyszüleményét vissza akarnám idézni, amelyeket Bruno könyveiben és személyesen állított. Röviden szólva mindennek hajthatatlan védelmezője volt, amit pogány filozófusok, valamint régi és új eretnekek felhoztak.”



utazott Wittenbergbe, ahol már okosabban kezdte: áttért az evangélikus hitre, majd híresztelte, hogy a világ vezető szellemisége Egyiptom, Mezopotámia, Görögország és Róma után most a Német-római Császárságban elevenedik meg. Dicsőítő dalt énekelt Lutherről, mint a pápaság elleni küzdelem vezetőjéről. Két év elteltével azonban itt is vitái támadtak, 1588-ban továbbállt Prágába. Itt elkezdte az okkultisták zavaros tanait hirdetni. II. Rudolf császár (1576–1612) inkább fizetett Brunónak, csak hogy hagyja el a várost. Tübingenben is pénzt kapott, hogy minél hamarabb eltűnjön onnan. Végül Helmstedtben három értekezést írt, melyek az evangélikus hittestvéreit sokkolták, kiátkozva elűzték. Amikor 1590-ben Frankfurtba érkezett, a polgármester azonnal megkérte, hogy utazzon tovább. Ő azonban maradt, mert a karmeliták elbűjtatták. Mi több, segítségükkel két könyvet sikerült kiadatnia, melyeket a könyvvásáron be is mutathatott. Itt ismerkedett meg a padovai Giovanni Mocenigóval, aki olyannyira lelkesedett a könyveiért, hogy meghívta Brunót házitanítónak a velencei házába. Bruno elfogadta az ajánlatot. Mocenigo remélte, hogy Bruno beavatja a gyakorlati mágiába, de csalódott. Egyébként is hamar megromlott a kapcsolata az összeférhetetlen Brunóval, így eretnek nézetei miatt feljelentette őt a velencei inkvizíciónál.

1592-ben eretnekség vádjával letartóztatták. A velenceiek számára azonban túl kényes és bonyolult volt az eset, mert Brunónak mind az Egyházhoz, mind szerzetesi-papi mivoltához való viszonya tisztázatlan volt. Szerzetesként a római inkvizíció joghatósága alá tartozott, e miatt 1593 elején Rómába vitték. Tanait nem vonta vissza, ezért hosszú per következett. A per ideje alatt a római Angyalvárban raboskodott. Végül veszedelmes eretnökké nyilvánították, s 1600. február 17-én elevenen elégették Rómában, a Campo dei Fiorin.

*Emlékmű Giordano Bruno  
kivégzésének helyén  
(Róma, Campo dei Fiori)*

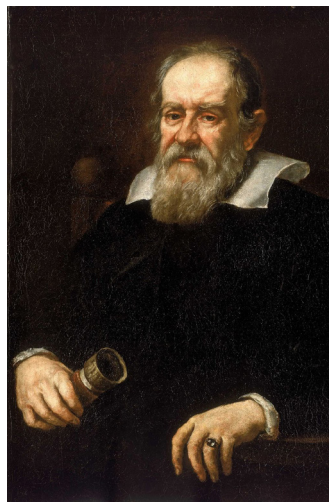
## Galileo Galilei

A tudománytörténet egyik legnagyobb tudósa, Galileo Galilei Pisában született 1564-ben. Szülei: Giulia Ammannati és Vincenzo Galilei zenetudós. Apja kívánságára orvosi pályára készült a pisai egyetemen, de pénzügyi gondok miatt abba kellett hagynia tanulmányait. Ezután a matematika és a természetfilozófia felé fordult, Arisztotelész műveit tanulmányozta. 1589 és 1592 között matematikát tanított Pisában.

1592-ben a padovai egyetemen professzori állásához jutott, ahol 1610-ig geometriát, mechanikát és csillagászatot tanított. Hőmérőt, iránytűket konstruált, 1594-ben szabadalmaztatta vízemelő gépét. 1610-ben elsőként vette észre a Jupiter bolygó négy legnagyobb holdját, melyek később Galilei-holdak néven váltak ismertté. Felfedezése erős érv lett a Föld-központú világképpel szemben. Európában elsőként figyelte meg a napfoltokat, észrevette a hegyeket és krátereket a Holdon, megállapította, hogy a folytonosnak tűnő Tejút csillagok millióiból áll. A csillagászat mellett Galilei elméleti és gyakorlati munkája kiemelkedő volt a fizika, a matematika és a filozófia terén is.

Egyetemi előadásait arisztotelészi felfogásban tartotta, de figyelme a geocentrikustól egyre inkább a heliocentrikus világkép felé fordult. 1613-ban írásaiban kifejtette nézeteit, melyeket sokan megértettek és elfogadtak, de néhány fiatal dominikánus félreértette azokat, és eretnekesség vádjával az egyházi Törvényszékhez (akkori nevén *inquisitio*) fordultak. A vizsgálóbíró megállapította, hogy az írásművekben nem található tévtan, „csak néhány alkalmatlan szó és sértő kijelentés”. A Törvényszék sohasem ítélte el ezeket az írásokat.

Galilei nem elégedett meg azzal, hogy csak hipotézisként lehet a kopernikuszi elméletet kezelni, el akarta érni, hogy mondják ki: a heliocentrikus rendszer nem ellentétes a Biblia „helyes” értelmezésével. Eközben konfrontatív természete miatt sok ellenséget szerzett magának. A Biblia helyes értelmezése körüli vitái miatt 1616-ban Rómába utazott. A Vatikánban az a döntés született, hogy a heliocentrikus világnézetet csak elméleti lehetőségként, matematikai modellként szabad tanítani.



*Justus Sustermans:  
Galileo Galilei portréja  
(1636)*

*Galilei katedrája  
a padovai egyetemen*



### Egyházi index

A tiltott könyvek jegyzéke (*Index librorum prohibitorum*) a hit és erkölcs szempontjából veszedelmes tévtanok terjedésének megakadályozására szolgáló, a Szentszék által összeállított felsorolás. Először 1540-ben a Leuveni Egyetem állított össze ilyen jegyzéket. Az Egyház első hivatalos indexét IV. Pál pápa (1555–1559) adta ki 1559-ben. V. Piusz pápa (1566–1572) 1571-ben megalapította az Index Kongregációt, mely egészen 1917-ig működött, amikor XV. Benedek pápa (1914–1922) a feladatkörét áthelyezte a Szent Officiumba. Az index utolsó hivatalos kiadása 1948-ban jelent meg, az 1600-as évek óta betiltott, közel 4000 mű címjegyzékével együtt. Az index intézményét VI. Pál pápa (1963–1978) szüntette be 1966-ban. Azonban az eltörlése után is megmaradt az Egyház felelőssége a könyvek és tömegtájékoztató eszközök iránt. A hitet vagy erkölcsöt érintő írások ajánlása illetve utólagos helytelenítése a püspökök és papok hatáskörébe került, megítéléseik azonban többnyire tájékoztató jellegűek, s nem járnak az illető mű olvasásának vagy megtekintésének eltiltásával.

Galilei ekkor már nagyon népszerű volt az egyházi és a világi körökben egyaránt.

1623-ban Barberini bíboros lett az Egyház feje VIII. Orbán pápa néven, aki Galilei híve és csodálója volt. Megválasztása után meghívta a tudóst Rómába, ahol három hétig vendégül látta, s megbeszélte vele Kopernikusz elméletét. A bizonyítékok hiányára való tekintettel megkérte Galileit, hogy addig ne terjessze a nézeteit, amíg azokat nem tudja kellően bizonyítani. Galilei ezt meg is ígérte, de elhatározta, hogy párbeszédes értekezést ír a pápával folytatott vitájáról. Kéziratát 1630-ban Rómába vitte, hogy kiadásához megkapja az egyházi engedélyt. A *Dialogo: sopra i due massimi sistemi del mondo tolemaico, e copernicano* (Párbeszédek: a két legnagyobb világrendszerrel, a ptolemaiosziról és a kopernikusziról) című mű az inkvizíció engedélyével 1632-ben megjelent Firenzében. Később kiderült, hogy a megjelent tanulmány a pápával szemben inkorrekt volt, az olvasó számára együgyűnek tüntetve fel az egyházfőt.

Galilei maliciózus (rosszmájú, csípősen gúnyos, rosszindulatú) természete miatt sorra elvesztette támogatóit, barátait – így VIII. Orbán pápát is –, végül 1632-ben a római törvényszék elé idézték. A pápa kérte az inkvizítorokat, hogy kezeljék jóindulattal az ügyet. Galilei vonakodott megjelenni, de végül 1633 elején elutazott az Örök Városba. A per gyorsan lezajlott. A kihallgatások ideje alatt Galilei háromszobás lakást kapott a vatikáni luxuslakosztályban, két segítővel és teljes ellátással. Nem zárták börtönbe, nem fenyegették kínzásokkal, nem közöcsítették ki az Egyházból és nem zárták ki a Medici Akadémiából sem. De a per során Galilei kénytelen volt visszavonni a Föld mozgására vonatkozó tanait. Az inkvizíció „súlyos tévedés és eretnekség gyanúja” miatt betiltotta Galilei könyvét, őt pedig megeskették, hogy többé nem terjeszti a heliocentrikus rendszert. Végül életfogytiglani házi őrizetre is ítélték. Vezeklésül arra kötelezték, hogy három éven át minden héten olvassa el a hét bűnbánati zsoltárt. Az ítéletet tízből három bíboros nem írta alá, köztük a pápa unokaöccse sem.

Egyébként tény, hogy Galileinek még valóban nem voltak döntő bizonyítékai arra, hogy nem a Föld áll a világ-egyetem középpontjában. A Föld mozgására és forgására



Cristiano Banti:  
Galilei a római inkvizíció  
előtt (1857)

vonatkozó kísérleti bizonyítékok csak a jóval későbbi idők-  
ból származnak.

A Firenzében éppen kitört pestis miatt Galilei Sienában – barátja és tanítványa, Ascanio Piccolomini sienai érsek püspöki palotájában – kezdte el büntetése letöltését. 1633 végén visszatért otthonába, a Firenze melletti Arcetriben lévő professzori luxuskúriájába, ahol az elkövetkezendő kilenc évben békességben élt és dolgozott. Anyagi gondja nem volt, mert a Mediciektől havi nyugdíjat, VIII. Orbán pápától éves vatikáni járadékot kapott.

1636-ban megjelent fő műve „*Discorsi e dimostrazioni matematiche intorno a due nuove scienze*” (Matematikai érvelések és bizonyítások két új tudományág köréből) címmel, mely az újkori fizika alapművévé vált. Nem sokkal ezután Galilei megvakult. Az Egyházzal megbékélve, a betegek szentségével megerősítve hunyt el 1642-ben, természetes halállal.

A Galilei-per a XVIII. század antiklerikális harcai során vált az egyházi elnyomás elleni küzdelem szimbólumává. A Katolikus Egyház 1992-ben érvénytelenítette az ítéletet.

Az első egyetemek tanárai – pl. Bolognában és Párizsban – bérelt magánlakásokban tartották az előadásokat, a gyűlések és vizsgák pedig a templomban történtek. A XIV. században kezdtek épületeket bérelni, majd egy századdal később már vásároltak vagy építettek is. Lassan kialakultak az egyetemi negyedek, mint Párizsban a híres Quartier Latin.

1420-ban egy különleges épülettípus keletkezett, a „bölcsségek háza” (*domus sapientiae* vagy *sapienza*). A *sapienza* helyiségeit kezdetben egy négyzet alakú udvar köré építették. Ma is áll a padovai egyetem központi épülete, melynek négy udvari oldalán kapott helyet az egyetem négy kara: a teológiai, a jogi, az orvosi és a művészeti (természettudományi) fakultás. A XVI. században ez kibővült, építettek még előadótermeket, könyvtárat, irodákat, archívumot és doktori szobákat, ilyen például a Palazzo della Sapienza Rómában.

*Egyházi  
egyetemalapítások  
1500 és 1790 között*

Időszak	Katolikus	Protestáns
1501–1550	22	4
1551–1600	31	16
1601–1650	14	10
1651–1700	5	7
1701–1750	10	2
1751–1790	13	3
<b>Összesen</b>	<b>95</b>	<b>42</b>

## Egyetemek alapítása

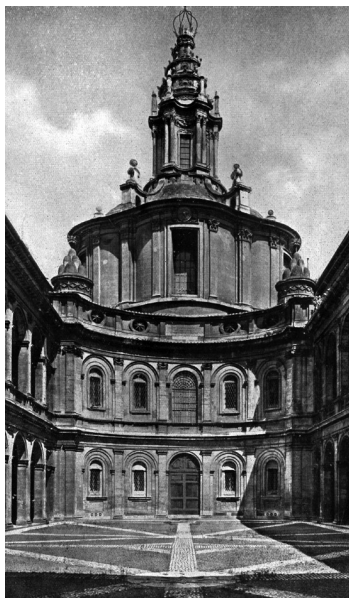
Az Egyház a tudományok fejlődését látva hamar felismerte, hogy a tudományos ismeretszerzést elő kell segítenie, mert a tudás utat mutat a helyes és boldog élethez, s az embert a tudás teszi leginkább hasonlatossá Istenhez.

A pápák jól tudták, hogy a teológiai vitákban, vagy az eretnkségek elleni küzdelemben hatékony segítséget kaphatnak az egyetemektől, ezért sorra hozták létre azokat. A pápai alapítású egyetemek az Egyház elsőbbségének elvét képviselték a világi hatalmakkal (királysággal, regionális feudális érdekekkel) szemben, az egyetemek képezték ki ezen elv harcos katonáit. A rangos, elismert egyetemek alkalmas helyszínné váltak a pápai irányelvek közzétételére, gyakran itt hirdették ki a pápai dekrétumokat. Összességében növelték a mindenkori pápák szellemi mozgásterét, érdekükben állt tehát az egyetemek alapítása. A világi hatalom, az uralkodó királyok és hercegek számára ugyancsak jól jött az egyetemek létrehozása.

A pápai és világi egyetemi érdekeltség gyakran harmóniában volt, de az is előfordult, hogy konfliktus keletkezett. Ez utóbbi történt például két alkalommal is a budai (óbudai) egyetem esetében, mely mind az 1395-ös alapítása, mind az 1410-es újraalapítása után csak néhány évig működött.

Ország	Egyetem	Lakosság (millió fő)	Egyetem egymillió lakosra
Skócia	5	1,50	3,30
Írország	1	5,25	0,20
Anglia és Wales	2	9,20	0,20
Hollandia	5	2,10	2,40
Németalföld	1	3,25	0,30
Skandináv országok	4	5,25	0,80
Európai Oroszország	2	36,00	0,10
Német Birodalom	34	24,00	1,40
Svájc	2	1,75	1,10
Ausztria-Magyarország	12	20,75	0,50
Itália	26	19,00	1,40
Franciaország	25	29,00	0,90
Spanyolország	23	11,50	2,00
Portugália	1	2,75	0,40
<b>Összesen</b>	<b>143</b>	<b>171,35</b>	<b>0,80</b>

*Az egyetemi  
hálózat  
sűrűsége  
1790-ben*



*Az 1303-ban VIII. Bonifác pápa  
(1295–1303) alapította  
La Sapienza Egyetem Rómában  
(a kép 1934-ben készült)*



*Az 1222-ben alapított  
padovai egyetem belső  
udvara az 1500-as évekből  
szinte változatlan formában  
fennmaradt*

Európában 1378-ban 31, 1400-ban 33, és 1500-ban már 65 egyetem volt. A következő három évszázadban további egyetemek keletkeztek, de szűntek is meg. Valószínűsíthető, hogy a középkorban az európai egyetemek többsége egyházi alapítású volt, de bizonyosra vehető, hogy az egyházak a világi alapításúak működésében is jelentős szerepet kaptak.

### ***Részletek a budai egyetem alapítóleveléből***

„A dolog örök emlékezetére. Mivel az Úr rendeléséből – jóllehet érdemtelenül – a legfelső méltóság őrhelyére lettünk állítva, s ezért mint az Úr nyájának egyetemes pásztora éles szemmel figyelemmel kísérjük a felügyeletünkre bízott valamennyi vidék híveit, azok fejlődését és jólétét, s amennyire a Magasságbeli engedi, szívesen adjuk kegyes támogatásunkat ezen híveknek a tudományok elsajátítására és bőkezűen részesítjük segítségben a leginkább megfélelő illő állapot elérésére; a tudás által terjed ugyanis Isten nevének, azaz a katolikus hitnek tisztelete, az igazságosság tisztelete, mind a magán-, mind a közügyek eredményes intézése, s az emberi lét virágzó gyarapodása. Hiszen világosan látjuk, hogy a többi sikerek között, melyeket a halandó emberiség e múlt és szüntelenül a vége felé tartó világ folyásában elér, a Magasságos Istenség ajándékából nem az utolsók közé kell számítanunk azt, hogy állandó tanulással képes megszerezni azt a felbecsülhetetlen adományt, tudniillik a tudás világosságát, mely utat mutat a helyes és boldog élethez, megkülönbözteti a tudóst a tudatlantól, s Istenhez teszi leginkább hasonlóvá.”

„Arra is figyelemmel vagyunk, hogy az erény ragyogó művei közül, melyeket a hívők keze által a dolgok legfőbb alkotójának kedves áldozatként

ajánlanak fel, az isteni felségnek leginkább tetszőknek azokat hiszik, melyeket a tudatlanság sötétségének elűzésére mutatnak be. Mennyi a köz- és magán-, lelki és világi haszon, ami a teológia gazdagságának isteni és szent nyilatkozataiból, a kánoni és polgári jogból, valamint a többi tudományból az egész világra származik? Ezek révén növekszik az Isten iránti tisztelet, lelkek üdvösségével való törődés, az emberi dolgoknak az égiekkel való kapcsolata, a felmerülő ellentétei elsimulnak, gondoskodnak Isten és ember közötti békéről és a halandók között állandósul a nyugalom, elválik mit szabad, s mit nem, a méltányos a méltánytalanságtól, a jóknak jutalmat, a gonoszoknak büntetést osztanak, tiszteletet kap az erények királynője, az igazságosság, mely mint az emberiség kiemelkedő irányítója és az emberi élet legtanultabb gyönyörűsége mestere és mint fényének tisztaságával a világra fényt áraszt, uralmával fegyelmezi a közügyekben az isteni és emberi dolgokat és a hatalmas természet titkai ismertté lesznek és általa a küzdő egyház: császárságok és királyságok, azaz valamennyi állam mind lelki mind világi adományokkal és kegyelmekkel díszített ruhát ölt.”

„...Óbudán ezután egyetem legyen, s örök időkre virágozzék ott mind a szent teológia, a kánoni és polgári jog, a gyógyítás és a szabad

művészetek, mind valamennyi engedélyezett tudomány művelésében.

Továbbá, hogy az ott tanítók, előadók és tanulók élvezzenek minden előjogot, szabadságot, kiváltságot, mentességet és kedvezményt és éljenek velük, melyeket a párizsi, a bolognai, a lincolni egyházmegyében lévő oxfordi és a kölni egyetemeken tartózkodó doktoroknak, magisztereknek, előadóknak és diákoknak, különösképpen a Szentírással foglalkozóknak, az Apostoli Szék, a Római Birodalom vagy bárki más adományozott.”

*(Vatikáni Titkos Levéltár, Registra Lateranensia, 147. kötet, 74r–75v oldalak.*

*A korábbi kiadások figyelembevételével átirta és fordította: Érszegi Géza)*

*A budai egyetemet  
(ma Óbudai Egyetem)  
1410-ben alapította újra  
XXIII. János ellenpápa  
(1410–1415), a képen az  
újjaalapítás dokumentációjának  
első lapja látható*

ignorantes contingit accipere et si die dat pnam ad  
 solemus ad hoc ipso pmo de corth dicitur ad interposuere  
 dicit pndu mandauissimus / Dat / Ponome / Septo de apm  
 uno pmo. Sphs xij d pmo

f. de notepol

homines et ad peccata rei memoriam in supreme dignitatis specula  
 licet immeritis diffunderet dno costi. ad vniuersas fidelium regiones  
 nre iustitiae creditas auz q. profectus et comeda. tam vniuersales  
 greges dñi pastor comisse nobis speculatores aac quatu nobis  
 ex alto pmititur extendentes fidelibus ipis ad querenda leuaz  
 studia. p. que diuinis nomie fideiq. cacho. et alius p. tendit. iustitia  
 colit. ta. pub. ta. qua. puata. res gerit. ualio. omniq. prosperitas  
 huarie conditoms augetur libenter fauores greges impendimus et  
 oportue comoditatis auxilia liberalit. impitimus Cane ceterentis  
 qd. inter ceteras felicitates quas huana mortalitas in hoc deflucti  
 et ad gregi. cotinue prosperantis scali ausu. co. legitur ex supme  
 deitatis munie illud. no. in ultimis co. putari meret. ad p. assidua  
 studiu. adq. isti ualeat. inextimabile domi. faenae claritate. que ad  
 bene breq. uiuendu. uia. p. bet. p. uia. ab. impio. fecerunt et simillima  
 deo reddit. Na. creator om. deus de summa. exone. prouidentiae  
 sue. specula. cultu. prospiciens. gradus. et formas hominu. p. her.  
 q. alia. bona. et mala. disponet. diuersis diuisa. distribuat. et in har.  
 uita. qua. opali. uiu. hunc. humiliet. hunc. exaltet. hunc. p. mat.  
 hunc. subleuet. hunc. dei. pariat. ad. infima. hunc. ad. suma. uoz.  
 p. fectia. magnitudie. dig. actollat. ad. hunc. ex. munificus. di.  
 p. fectio. finis. sue. largitatis. apiat. hunc. ad. ad. etia. minime. mdi.  
 q. p. mitat. et. infernis. huarie. colue. sensibus. qui. roem. p. p. tiae.  
 uicatus. attingere. neq. uent. sepe. appeat. p. fectus. distributo. vma.  
 tame. huarie. fecti. p. fectio. elazue. in. fectio. leuaz. ut. apud.  
 fectio. fectio. illud. in. har. tenebra. ualle. tempe. deficiente. rmaneat.  
 p. quod. p. bi. uita. glorie. ut. p. tae. stabili. acquirit. p. tae. logia.  
 uita. p. bi. ad. no. uita. reputat. si. breuis. malitia. qua. colue.  
 tando. ad. uia. dupe. sup. t. a. regni. celestis. p. m. et. diuina.  
 reuerbua. p. fectio. Et. attendentes. qd. max. p. clara. uita.  
 opa. que. ex. acceptu. sumo. uia. auctori. fectio. eadem. p. mang.





Kalazanci Szent József képe a római San Pantaleo piarista rendházban (ismeretlen festő, 1644)

### Piarista rend

Egy spanyol származású pap, Kalazanci Szent József (1557–1648) alapította a piarista rendet. Fő tevékenységként az ingyenes iskolák alapítását és működtetését jelölte meg, elsősorban a szegény családok gyerekei számára. A rend gyorsan elterjedt: 1706-ban nyolc rendtartomány 94 rendházában 950 piarista szerzetes élt, számuk 1724-re 1680-ra nőtt, és a XVIII. században már közel 3000 tagjuk volt.

A rendalapító Kalazanci Józsefet 1748-ban boldoggá, majd 1767-ben szentté avatták.

## A közoktatás kezdete

Az európai közoktatás elterjedése is a Katolikus Egyházhoz, ezen belül pedig a piarista rendhez kötődik. A piaristák – „kegyes” tanítórend – vezették be az ingyenes oktatást, mely így elérhetővé vált a szegény családok tehetséges gyermekei számára is.

Az első piarista iskola 1597-ben nyitotta meg kapuit Rómában (*scholae piae*). Számuk rohamosan nőtt. Itália városaiban 1616-tól sorra szerveződtek piarista iskolák. Morvaországban 1631-ben, Lengyelországban 1642-ben, Ausztriában 1657-ben, Magyarországon (Privigye) 1666-ban, Litvániában 1684-ben, Badenben 1715-ben, Erdélyben (Beszterce) 1717-ben, Spanyolországban 1683-ban kezdték el az oktatást, mindenütt ingyenesen. Mindig anyanyelven tanítottak, elsősorban alapfokú olvasást, írást, számtant és hittant. Nagy figyelmet fordítottak a zene és a matematika oktatására. A legmodernebb természettudományos ismereteket adták át diákjaiknak. A firenzei piarista gimnázium tanárai kapcsolatban álltak Galileivel, s az ő tudományos nézeteit tanították. A piarista tanároknál megkövetelt magas képzettség következtében egyre nagyobb súlyt fektettek a latin nyelvű gimnáziumi, sőt a filozófiai és teológiai oktatásra. A közép-európai piarista iskolák e miatt már kizárólag gimnáziumi osztályokból álltak.

Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) a piaristákra bízta a középszintű oktatást az egész Habsburg Birodalomban, valamint Lengyelországban. És amikor az 1777-ben kiadott tanügyi rendelete, a *Ratio Educationis* állami irányítás alá helyezte az oktatásügyet, azt a piaristák oktatási rendje szerint alakította ki az egész birodalmában. Nagyrészen ennek köszönhető, hogy Közép-Európában – így hazánkban – ma is ingyenes a közoktatás!

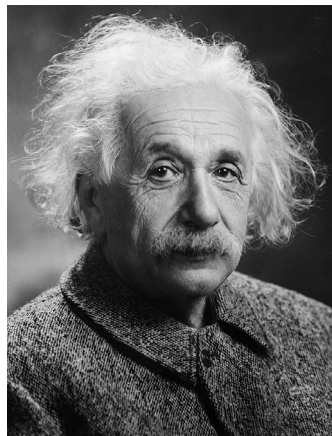
## Korunk világgépe

A heliocentrikus világgépet elsőként a pontoszi Hérakleidész (Kr. e. 387–312) fogalmazta meg. Mint lehetséges hipotézis mindvégig ismert volt az ókorban és a középkorban, de Kopernikusz és Galilei voltak azok, akik elterjesztették a tudományban, mint nagyon valószínű hipotézist. A természettudományok már akkor is elfogadott bizonyítási eljárásával azonban csak Johannes Kepler német csillagásznak sikerült bebizonyítania igaz voltát: ma is Kepler-törvények néven ismert a Naprendszerünk bolygóinak három mozgástörvénye.

A XVII. században elkezdődött tudományos technikai forradalom egyik következménye volt, hogy a teológia a korábban megszokott gyakorlattól eltérően jobban elvált a természettudományoktól. Ugyanakkor az Egyház mindig is azt vallotta, és ma is azt vallja, hogy a világmindenséget és annak törvényeit alkotó Isten léte és „tevékenysége” nem lehet és nincs is ellentétben az alkotásával, a természettel. Összhangban van vele, de Ő egyben természetfeletti is.

A II. évezred utolsó századaiban a természettudományok hihetetlen mértékű fejlődést mutattak, e miatt sokak számára joggal úgy tűnt, hogy az ember minden kérdésre választ tud adni, mindent meg tud tenni, a tudományok minden problémát meg tudnak oldani. A tudomány így termékeny táptalajt biztosított a materializmus számára, melyet a különböző ateista ideológiák gyorsan ki is sajátítottak. Az emberi lélek szerepe kezdett háttérbe szorulni, olykor a létezését is tagadták, ami a XX. század különösen lélektelen eseményeiben meg is nyilvánult.

A természettudományok és a teológia kapcsolatában hatalmas változás kezdődött a XIX. század végén, amikor azt tapasztalták, hogy a természeti folyamatok sebességének maximuma van, s ez a fénysebesség. Más szóval nincs nagyobb sebesség, mint amivel a fény részecskéje, a foton halad. Ez felvetette azt a kérdést, hogy ha egy felénk gyorsan haladó jármű lámpája fényének sebességét mérjük, akkor lámpát elhagyó foton sebességéhez miért nem adódik hozzá a jármű sebessége? Ha hozzáadódna, akkor a fénysebesség megnövekedne a jármű sebességével. Mondhatnánk, hogy a foton és a jármű sebessége nem mérhető egymáshoz, ezért



Albert Einstein 1947-ben

**Albert Einstein** (1879–1955) zsidó származású német elméleti fizikus, akít tudományos és laikus körökben méltán a XX. század legnagyobb természettudósának tartanak. Ő dolgozta ki a speciális és általános relativitáselméletet, s jelentősen hozzájárult a kvantummechanika, a statisztikus mechanika és a kozmológia fejlődéséhez. 1921-ben fizikai Nobel-díjat kapott. Einstein nem hitt a személyes Istenben, aki meghallgatja imáinkat, de nem volt istentagadó. Agnosztikusnak tartotta magát: szerinte nem lehet tudni, hogy van-e Isten, vagy nincs. Egyik írásában azt vallotta, hogy „Soha nem volt konfliktus vallásos szemléletem és a világ tudományos szemlélete között.” Híressé vált megállapítása: „A tudomány vallás nélkül béna, a vallás tudomány nélkül vak.”

A Lorentz-transzformáció egyenletei ( $t$  az idő,  $c$  a fénysebesség):

$$x' = \frac{x - vt}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

$$y' = y$$

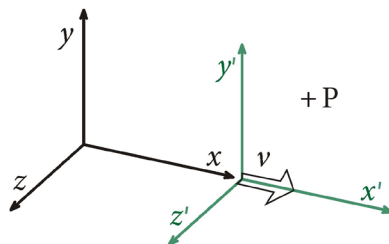
$$z' = z$$

$$t' = \frac{t - \frac{v}{c^2}x}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

A relativisztikus tömeg ( $m$ ) és a nyugalmi tömeg ( $m_0$ ) közötti összefüggés:

$$m = \frac{m_0}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

nem érzékeljük a sebesség növekedését, de nem tehetjük, mert ugyanez a helyzet a hozzánk képest nagy sebességgel mozgó, távolodó vagy közeledő égitestektől érkező fény sebességével is: minden csillagból érkező fény sebessége ugyanakkora. Az ellentmondást matematikailag Hendrik Lorentz (1853–1928) holland fizikus oldotta fel, de fizikai magyarázatát csak Albert Einstein (1879–1955) tudta megadni a relativitáselméletben.



Ha két koordináta-rendszert tekintünk, melyek közül az egyik áll, a másik  $x$  irányban  $v$  állandó sebességgel halad (az ábrán zölddel jelölve), akkor ugyanazon esemény helyét (a  $P$  pont koordinátáit) az álló  $(x, y, z)$  és mozgó  $(x', y', z')$  rendszerben a Lorentz-transzformáció egyenleteivel tudjuk átszámolni.

Az egyenletekből kitűnik, hogy a mozgás irányában megváltozik a koordináta, de az idő is. Kis sebességeknél a különbség nem mérhető, nincs gyakorlati jelentősége, de nagy sebességek tartományában figyelembe kell venni. (A GPS programozásának kezdetén pl. a newtoni mechanika egyenletei több tíz méter pontatlanságot eredményeztek, de amikor áttértek a Lorentz-transzformációra, azonnal pontos lett a helymeghatározás.)

Einstein munkásságának a filozófiai jelentősége is mérőföldkö, mert bebizonyította hogy a hely, az idő, de még a tömeg is relatív. Levezette, hogy a gyorsuló haladómozgást előidéző erővel szemben keletkező ellenállást megjelenítő tömeg sem állandó, hanem a sebesség növekedésével maga is növekszik. Ha egy tárgy sebessége elérné a fénysebesség értékét, akkor a tömege végtelen nagy lenne, ami lehetetlen, ezért a fénysebesség csak a tömeg nélküli foton számára elérhető.

A XX. század végén, elsősorban a Hubble-űrtéleszkóp által közvetített képek elemzése révén bebizonyosodott, hogy a világmindenség az ún. ősrobbanással kezdődött.

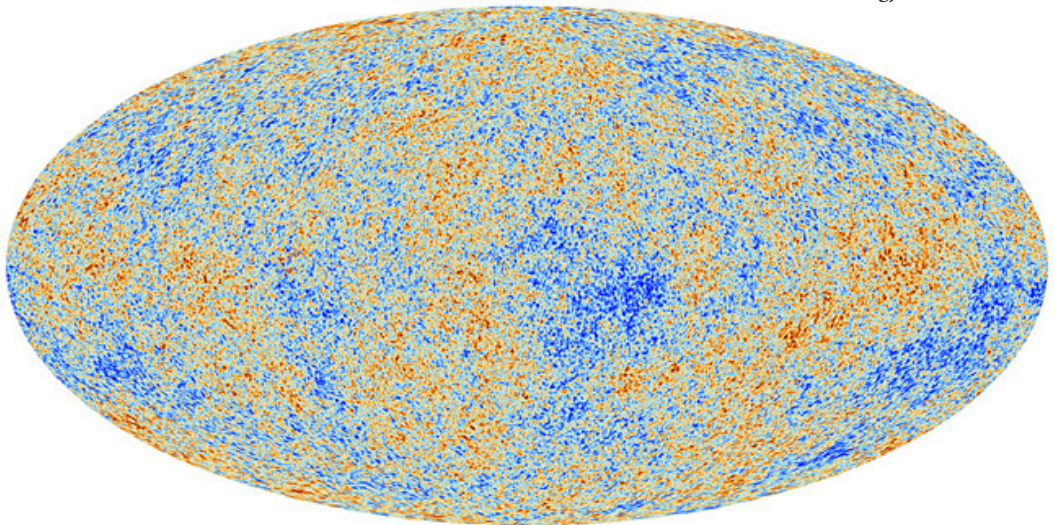
A ősrobbanás (angolul „The Big Bang”) tudományos elmélete szerint a világegyetem az anyag (energia) egy rendkívül sűrű, forró állapotából fejlődött ki, mintegy 14 milliárd évvel ezelőtt. Az elméletet először Georges Lemaître (1894–1966) belga pap, a Louvain-i Római Katolikus Egyetem fizika és csillagászat tanára dolgozta ki 1931-ben, de bizonyítani nem tudta, így az felsorakozott a világ keletkezésére vonatkozó egyéb hipotézisek közé. Az ősrobbanás tudományos bizonyítékát a kozmikus mikrohullámú háttérsugárzás, valamint a világegyetem tágulásának felfedezései adták.

A Planck-űrtávcső (a Földtől mintegy másfél millió km-re kering, fellőve 2009 májusában) minden eddiginél nagyobb szögfelbontással és érzékenységgel térképezte fel a teljes égboltot. Célja az ősrobbanás utáni forró világegyetem maradványsugárzásának vizsgálata. A Planck-szonda „megtisztított” méréseiből állították össze a jelenlegi legjobb pillanatképet a Világegyetem ősi állapotáról. Segítségével 2013-ban megállapították, hogy a Világegyetem kora 13,82 milliárd év.



*A Hubble-űrtávcső, melynek képei nagyban hozzájárultak a mai tudományos világkép kialakításához*

*A Planck-űrtávcső „megtisztított” képe az Univerzum mikrohullámú kozmikus háttérsugárzásáról, mely megmutatja az anyag eloszlását az ősrobbanás után mintegy 100 millió évvel*



Az egyes csillagok, galaxisok színeképét megfigyelve többnyire vöröseltolódást tapasztalunk. Edwin Hubble (1889–1953) amerikai csillagász az 1920-as években felfedezte, hogy a vöröseltolódás mértéke annál nagyobb, minél messzebb van az égitest a Földtől. Mivel az égitestek színképei vöröseltolódást mutatnak, távolodnak tőlünk, azaz a világmindenség tágul.

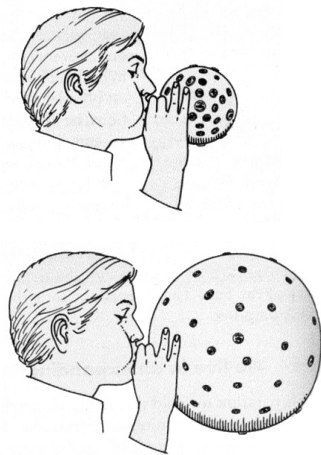
A 2011-es fizikai Nobel-díjat megosztva Saul Perlmutter (University of California, Berkeley), Adam G. Riess (Johns Hopkins University, Baltimore) és Brian P. Schmidt (Australian National University) kapták a távoli szupernóvák kapcsolatos kutatási eredményeikért. A távoli szupernóva-robbanások segítségével kimutatták 1998-ban, hogy az Univerzum gyorsuló ütemben tágul, az ún. sötét vagy láthatatlan erő (energia) hatására.

A fentiekből számos következtetés levonható, közülük válasszunk ki kettőt.

Az egyik, hogy volt kezdete az időnek, ez pedig az ős-robbanás pillanata. Vajon honnan tudták az egyházatyák 325-ben, az Első Niceai Zsinaton, hogy a hitvallásba be kell tenniük az „idő kezdete előtt” kifejezést. Akkoriban ezt csak isteni sugallatra tehették.

A másik, hogy az anyag által kifestített és gyorsulva táguló tér – melynek egy időpillanatban állandó az anyagsűrűsége, ugyanakkor nincs határa vagy széle – nem lehetséges másféppen, mint hogy az Univerzum tere a negyedik térdimenzióban görbült háromdimenziós alakzat. Tekintettel arra, hogy elképzelni annyit tesz, mint becsukott szemmel magunk előtt látni valamit a háromdimenziós térben, a képzelőerő a negyedik térdimenzió megértéséhez nem nyújthat segítséget. Ugyanakkor a jelenséget megérthetjük, hiszen az ember képes olyan dolgok megértésére, melyeket nem tud elképzelni. (Pl. a matematikában tudunk számolni a négyzetgyök mínusz 1-gyel, mint imaginárius egységgel, vagy akár értelmezni tudjuk az  $n$ -dimenziós teret is!) Könnyebbé válik a görbült tér megértése, ha Einstein példáját segítségül hívjuk.

Képzeljünk el egy kétdimenziós világot, melyben lapos égitestek találhatók, lapos élőlényekkel. E kétdimenziós világot jelenítse meg számunkra egy hatalmas „lufi”, melyen kis „pettyek” felelnek meg a kétdimenziós égitesteknek, ga-



*Einstein szemléltető példája a kétdimenziós gömbi világmodell tágulásáról*

laxisoknak. Ha a gömb elég nagy, és hozzá képest egy lapos égitest elég kicsi, a rajta élő „lapos lények” kezdetben gondolhatják azt, hogy a világuk sík. Ahogy a tudományuk fejlődik, rájönnek, hogy ők valójában a háromdimenziós térben görbült kétdimenziós világ lakói. Sőt idővel azt is tapasztalhatják, hogy a kétdimenziós gömbi világuk egyre növekszik, tágul, mintha a „lufit” valaki kívülről felfújná. Eközben persze a „lapos” égitestek, galaxisok egyre távolodnak egymástól. A kétdimenziós világ sűrűsége egy adott pillanatban bár ritkább, de homogén marad a gömb egész felületén. Arról nem is beszélve, hogy a tágulás közben a kétdimenziós világban fellelhető anyag és energia mennyisége nem változik. A mi világunk hasonló, tehát olyan gyorsulva táguló háromdimenziós tér, mely a negyedik tér-dimenzióban görbült. Elképzelni lehetetlen!

Ez utóbbi fejtegetésnek egyik következménye az a hipotézis, hogy az Univerzum gyorsulva tágulását okozó ún. sötét erőnek – melyet a fizikusok ma még nem tudnak beazonosítani – lehet helye a negyedik térdimenzióban, például egyszerre merőlegesen a háromdimenziós, Descarte-féle koordináta-rendszer mindhárom ( $x$ - $y$ - $z$ ) tengelyére. Teológiai szempontból lehetséges következménye pedig, hogy a negyedik dimenzióban görbült háromdimenziós tér bármely pontja közvetlenül elérhető a negyedik dimenzióból, ahogyan a kétdimenziós gömbi világ „lapos élőlényei” is közvetlenül elérhetők kívülről, a harmadik dimenzióból. Lehet tehát helye a mellettünk álló őrangyalnak, a mennyországban, a Szűz Mária ikonjának szeméből folyó könny forrásának, a „megjelenéseknek” és „eltűnéseknek” stb.

## A csodák

A Szentírás által közvetített isteni kinyilatkozásokból és a szent hagyományokból táplálkozó hitünk szerint a világ-mindenséget Isten teremtette, a benne foglalható összes anyaggal és energiával, a természeti törvényekkel és az élettel együtt. A természet törvényei nyitottak az ember előtt, azokat felismerve, alkalmazva, az emberiség javára – rossz esetben kárára – tudjuk fordítani. A tudományok fejlődése



*Lourdes-ban egy pásztorlány, Bernadette Soubirous-nak megjelent a Szűzanya.*

*A világhírű kegyhelyet a betegek százezrei keresik fel évente.*

*Alexis Carrel (1873–1944) francia sebész szeme láttára következett be az a rendkívüli gyógyulás Lourdes-ban, aminek történetét könyvben is megírta. A könyv bemutatja, hogy a természettudományokban jártas orvos miként kénytelen csodának elismerni a látott és általa is vizsgált gyógyulást.*

*Alexis Carrel 1912-ben megkapta a fiziológiai és orvostudományi Nobel-díjat.*



*A gyergyószentmiklósi Mária-kép, mely közel két éven át könnyezett 2008 és 2009 között.*

során egyre több ismeretre teszünk szert, és megállapítható, hogy a természet megismerése folytonos, – bár végtelen folyamatnak tűnik.

A természettudományok alapja az emberiség tapasztalata, hiszen az egyes tudományok axiómáit épp azért nem bizonyítjuk, mert azokkal ellentétes tapasztalatunk nincs, soha nem is volt. Ha ez mégis előfordul, akkor az csoda.

Csodálatos események egyik csoportjának nevezhetjük azt, aminek még nem ismerjük a természettudományos magyarázatát, de elképzelhető, hogy majd megismerjük. Ilyen maga az egész világ, a világ keletkezése (ősröbbanás), az Univerzum gyorsulva tágulása, a fekete lyukak létezése, az élet a maga sokszínűségével, a lélek szerepe és még sorolhatnánk a többi.

A megtapasztalt csodás események másik nagy csoportjába tartoznak azok a jelenségek, melyek rövid lefolyásúak, szemtanúk által megfigyelték, és egyértelműen szembe helyezkednek a természet ismert törvényeivel. A Szentírás beszámol több ilyen csodáról, de a történelemtudomány előtt sem ismeretlenek, mi több, korunkban is előfordulnak.

A franciaországi Lourdes-ban 1858 és 2017 között kb. 7000 rendkívüli gyógyulást jelentettek be, közülük 69-et tudományosan is regisztrált csodaként tartanak számon.

E sorok írója 2009. április 25-én szemtanúja volt az erdélyi Gyergyószentmiklóson az egykor görögkatolikus, ma ortodox templomban annak, hogy az oltárkép Mária-ikonjának szeméből rózsaoaj illatú könny folyt. Lehetőség nyílt a szabadon álló, védőüveg nélküli, fára festett kép alapos, mérnöki szemmel történő vizsgálatára. Egyértelmű volt a természeti törvénnyel nem magyarázható csoda jelenléte. A jelenséget többszázán láthatták, mert a kép 2008 februárjától könnyezett, közel két éven keresztül.

A hívő ember számára a csoda lényege az, hogy a teremtő Isten beleszól a természet rendjébe, ezzel jelezve természetfeletti jelenlétét. A csoda tehát a misztérium szolgálatában áll, felhívja az emberek figyelmét a keresésre, a hittel való foglalkozásra. A tudományok legfeljebb azt állapíthatják meg, hogy a jelenség nem fér bele az eddigi ismereteik tárgykörébe.

*Az Egyház mindig kiemelt érdeklődéssel figyelte, sokszor művelte és tanította a természettudományokat, mint az Isten által teremtett valóságot. Csak mi, a harmadik évezred tudományos ismereteivel rendelkező emberek mondhatjuk ki, hogy a természettudomány összhangban van a Szentírás tanításával. Ugyanakkor mára az is bebizonyosodott, hogy természettudományos alapon sohasem lehet bebizonyítani Isten létét. De az ellenkezőjét sem!*



1531-ben a Szűzanya megjelent Juan Diegónak a Mexikóváros melletti Tepeyac-dombon. Isten Anyjaként mutatkozott be, és egy képet hagyott maga után, amely csodálatos módon rákerült a férfi indiánköpenyére. A guadalupei bazilikában őrzött kép ma Mexikó legismertebb vallási, kulturális és nemzeti szimbóluma.  
(Juan Diegót II. János Pál 2002-ben szentté avatta.)

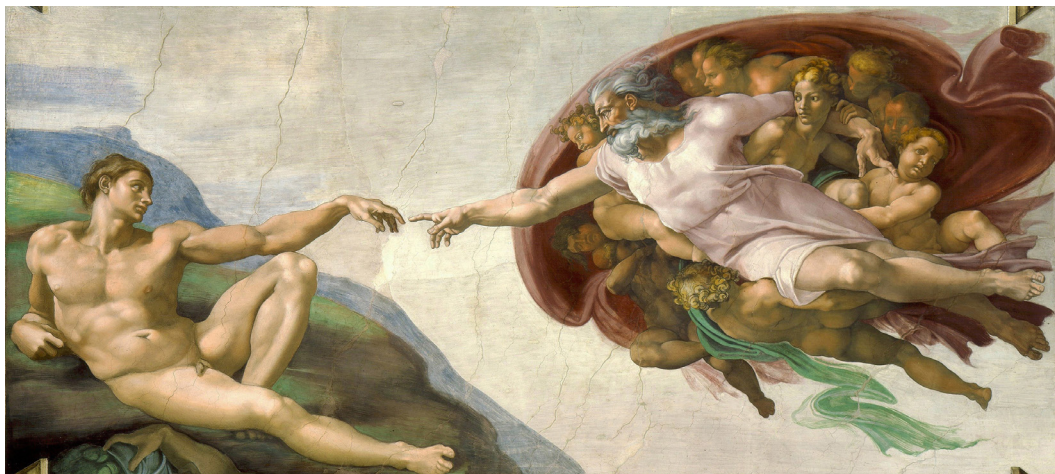
## Irodalom

- Carel, Alexis: *Utazás Lourdes-ba* (Kairosz Kiadó, Budapest, 2004.)  
 Aristoteles: *De caelo et mundo. Omnia opera.* Angelo Mai. Akad. Druck- und Verlag-Anst, 1996.  
 Bártfai Szabó László: *Óbuda egyházi intézményei a középkorban.* Bp. 1935.  
 Bernardo, Antonio: *Lourdes.* A. Doucet publication, Lourdes, 1992.  
 Borián Tibor – Koltai András – Legeza László: *Piaristák.* Mikes Kiadó, Budapest, 2007.  
 Einstein, Albert: *A speciális és általános relativitás elmélete.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1973.  
 Fraknói Vilmos: *Oklevelek a pápai levéltárakból.* Történelmi Társulat, 1892.  
 Frijhoff, Willem: *Der Lebensweg der Studenten.* In: Rüegg, Walter (Hrsg.): *Geschichte der Universität in Europa.* Verlag C. H. Beck, München, 1996.  
 Gáti József – Horváth Sándor – Szögi László: *Óbudai Egyetem.* Budapest, 2010.  
 Hawking, Stephen – Penrose, Roger: *A tér és az idő természete.* Talantum, Budapest, 1999.  
 II. János Pál pápa: *Fides et ratio.* Szent István Társulat, Budapest, 1999.  
 Kecskés Pál: *A bölcsélet története.* Szent István Társulat, Budapest, 1981.  
 Mikonya György: *Az európai egyetemek története (1230–1700).* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.  
*Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis.* A veszprémi püspökség római oklevéltára. Bp. 1896.  
 Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése.* Szent István Társulat, Budapest, 2001.  
*Régi magyar egyetemek emlékezete. Memoria universitatum et scholarum maiorum regni Hungariae 1367–1777.* Szerk.: Szögi László. Bp., 1995.  
 Simonyi Károly: *A fizika kultúrtörténete.* 3. átd. kiadás, Akadémiai Kiadó, 1986.  
 Tusor Péter: *A barokk pápaság (1600–1700).* Gondolat Kiadó, Budapest, 2004.



# Az élet keletkezése

*Mi az élet? Van célja a létezésünknek? Honnan származnak az élőlények, mi volt előbb, a tojás vagy a tyúk? Csak a Földön van élet? Az ember őse valóban a majom? Mi a lélek? Ha létezik, akkor hol található? Az állatoknak is van lelke? Isten teremtette a világot? Ádám és Éva voltak az első emberek? Mikor élhettek? A tiltott alma elfogyasztásához képest nem volt túlzott mértékű az emberiség megbüntetése? Vannak-e angyalok és ördögök, s ha igen, akkor hol találhatók?*



*Michelangelo: Ádám teremtése.  
Részlet a Sixtus-kápolna  
mennyezetfreskójáról  
(1508–1512)*

## **Az anyag és a lélek**

Az ember kisgyermek korától kezdve ismerkedik a világgal, előbb szűk környezetével, családjával, otthonával, majd egyre szélesebb körben az őt körülvevő valósággal. Kezdetben érzékszervei segítik ebben, majd egyre inkább bekapcsolódik a folyamatba az értelme is.

Tapasztaljuk, hogy világunk anyagból áll. Ha feltesszük azt a kérdést, hogy mi is az anyag, akkor hamar rájövünk, hogy nem könnyű a pontos választ megfogalmazni. Az anyagnak, mint filozófiai fogalomnak nincs is egységes definíciója. Ha viszont a hatását tekintjük, akkor máris meg-



Dmitrij Ivanovics Mengyelejev  
orosz kémikus 1891-ben

#### Az élet fogalma

Semmiről sincs annyi ismeretünk, mint az életről. Talán épp ezért, amikor röviden válaszolnunk kell arra a kérdésre, hogy mi is az élet, bizony nehéz kiválasztani a legáltalánosabb jellemzőket. Talán az anyagcserét és a szaporodást tekinthetjük ilyennek. A környezettel való anyagcsere következtében az élő szervezetek képesek a szervezetüket felépítő anyagoknak az újraelőállítására, ennek eredménye a szervezetük autonóm fenntartása. Az anyagcsere biztosít energiát (pl. hőenergiát) az életfenntartás munkaigényéhez (mozgáshoz). A szaporodás (reprodukció) révén az élőlény faja hosszú távon fennmaradhat. Röviden: ha egy anyag képes anyagcserére és szaporodásra, akkor az biztosan élő anyag.

nyílik érzékszerveink előtt, számtalan tulajdonságát megmutatja nekünk, mi több, a törvényeit is feltárja, kielégítve a kutató tudós kíváncsiságát.

A természettudományok fejlettségi szintje napjainkban elképesztően magas. Elmondhatjuk, hogy az anyagról szerzett ismereteink hatványosan növekednek. Miközben módunk van „nagyban”, a térben milliárdnyi fényévvel, az időben évmilliárdokkal korábbi állapotokat vizsgálni (s akár felmehetünk a Holdra is), „kicsiben” a nanotechnológiával molekuláris méretekben tudunk információkat rögzíteni (pl. könyvtárnyi szöveget elhelyezhetünk néhány köbcentiméter térfogatú anyagban). A tudomány és a technika gyors fejlődése vitathatatlan.

Ha az anyagot valamilyen külső erőhatás éri, akkor egyenesvonalú gyorsuló mozgásba kezd. Van azonban a testeknek egy tehetetlensége, mely az erő gyorsító hatását visszafogja, ezt nevezzük tömegnek. Einstein kimutatta, hogy az anyag szoros kapcsolatban áll az energiával. Híres egyenlete kapcsolatot teremt a tömeg ( $m$ ) és az energia ( $E$ ) között:  $E=mc^2$ , ahol  $c$  a fénysebesség. Az anyagnak tehát „tömeg” és „energia” mivolta komplementer módon egyszerre van jelen.

Az ősrobbanás utáni pillanatban, az első másodperc elején az összes anyag elért egy gombostű fejének töredékében. E nehezen felfogható valóság azt sejteti, hogy kezdetben az anyag zöme energiaként volt jelen. Energiaként, mely munkavégző képességet, cselekvőképességet jelent. Szép magyar nyelvünkön a cselekvőképességet, cselekvést az „ige” szó fejezi ki. Hitünk szerint Isten végtelen cselekvőképességgel rendelkezik: Ő maga az Ige. Ezek tükrében jobban érthető a szentírási idézet: „Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige, ő volt kezdetben Istennél. Minden általa lett, nélküle semmi sem lett, ami lett.” (Jn 1,1–3) Isten a világot – a benne lévő élő és élettelen anyaggal, lélekkel együtt – szóval, igével teremtette. Igent mondott a világmindenségre, és ránk, emberekre.

A tudósok hamar rájöttek, hogy az anyagok elemek kombinációjából állnak. Az elemeket Dmitrij Ivanovics Mengyelejev (1834–1907) orosz kémikus periódusos rendszerbe foglalta. Az első hét periódus összes elemét – a hidrogéntől

Csoport→	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
↓Periódus																		
1	1 H																	2 He
2	3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
3	11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
4	19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
5	37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
6	55 Cs	56 Ba	57 La	* 72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
7	87 Fr	88 Ra	89 Ac	* 104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 Ds	111 Rg	112 Cn	113 Nh	114 Fl	115 Mc	116 Lv	117 Ts	118 Og
				* 58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb	71 Lu	
				* 90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No	103 Lr	

kezdvé a 118-as rendszámúval bezáróan – már felfedezték vagy mesterségesen előállították, a sor 2015-ben vált teljesé az oganesszon felfedezésével. Az első 94 elem mindegyike megtalálható a természetben, a 95–118-as rendszámú elemeket csak laboratóriumokban vagy nukleáris reaktorokban tudták előállítani.

Az égitestekből érkező fények színképelemzései bizonyítják, hogy a világmindenség ugyanazokból az anyagokból épül fel, mint a Földünk, azaz a világon csak a Mengyelejev-féle periódusos rendszerbe foglalt elemek léteznek. Különös, hogy a 118 elem közül csak az egyik képes arra, hogy önmagával kapcsolódva bármilyen hosszú láncot képezzen: a szénatom. Ez az egyedülálló tulajdonság teremtette meg a lehetőséget arra, hogy ún. „szerves” anyagok keletkezzenek.

Az anyagokat két nagy csoportba oszthatjuk: lehetnek szervetlenek és szervesek. A szerves anyagok sokfélesége messze felülmúlja a szervetlenekét. Az élet kialakulásának bázisát a szerves anyagok képezik. Mivel csak a szénatom képes önmagához kapcsolódva „láncot” alkotni, aligha hihető, hogy az élet hordozója az általunk ismert szerves anyagoktól eltérő formában forduljon elő bárhol a világban, ha egyáltalán előfordul.

*Az anyagok Mengyelejev-féle  
periódusos rendszere*

### **Angyalok és gonoszlelkek**

Egyházunk tanítása szerint az angyalok nemiség nélküli szellemi teremtmények. Személyiséggel, értelemmel és szabad akaratall rendelkeznek, de nincs testük. Egy nem ismert, korábbi, valószínűleg időben lejátszódó események során üdvözültek, de egy részük elkárhozott, ők az ördögök. Mivel tisztán szellemi lények, lelkek, s már kikerültek az időből, nincs lehetőségük megváltozni, az angyal örökké angyal marad, a sátán örökké ördög lesz. Ez arra figyelmeztet bennünket, embereket, hogy érdemeiket mi is csak most, a földi életünkben tudunk szerezni, halálunk után a lelkünk kikerül az anyag fogságából, az időből, azután már lényegében nem tudunk megváltozni.

Az üdvözült angyalok egyrészt hírnökök Isten és az ember között, másrészt óvnak bennünket, családunkat, hazánkat. Az elkárhozott angyalok kísértenek, bűnbe csábítanak és visznek minket. A Biblia több helyen említi az angyalokat, amiből némi hierarchiájukra – szeráfok, kerubok, arkangyalok – is következtethetünk. A teljesség igénye nélkül idézzük az angyalok néhány szerepét az ószövetségi iratokból:

*Az Úr anyala még ezt mondta: „Utódaiddat oly számossá teszem, hogy sokaságuk miatt megszámolni sem tudják őket.”*  
(Ter 16,10)

*Isten meghallotta a gyermek hangját, s az Isten anyala az égből megszólította Hágárt és azt*

Nem tudni, a Földön kívül van-e élet az Univerzumban. Természettudományos alapon csak azt mondhatjuk, hogy valószínűleg van. Ugyanakkor ma már biztosra vehető, hogy számunkra elérhető távolságon belül velünk azonos, vagy nálunk fejlettebb fejlettségi szinten nincs élet. Létezésére nincs utalás a Bibliában vagy Jézus Krisztus tanításában, ami persze nem zárhatja ki, hiszen sem a Biblia, sem Jézus tanítása nem foglalkozik e kérdéssel.

Visszatérve az anyagra, megállapíthatjuk, hogy az létező valóság. Hozzá van rendelve egyfajta szellemiség, mely meghatározza a működését, ezek a természeti törvények. A természeti törvények közös jellemzője, hogy az emberek által felismerhetők, megismerhetők, mi több, általában matematikai formába öltethetők. A természeti törvények objektívek, és további jellemzőjük, hogy az anyag nem tudja kivonni magát e törvények alól. Példaként említsük meg a gravitáció törvényét, mely kimondja, hogy az anyagok vonzzák egymást. Nem semlegesek egymás iránt, és nem is taszítják egymást – pedig akár tehetnék azt is –, hanem vonzzák. Tehát a gravitáció jelensége egyértelműen adott, ezt hitünk szerint az anyagot teremtő Isten határozta meg így. Az ember előtt felismerhetővé vált a gravitáció matematikai egyenlete is, melynek segítségével kiszámolható a testek közötti vonzóerő, ebből pedig akár a műholdak ahhoz szükséges sebessége, hogy egy általunk meghatározott pályán keringjenek. Az is egyértelmű, hogy az anyag nem tudja kivonni magát a gravitáció törvényének hatálya alól: nem mondhatjuk, hogy köszönjük szépen a gravitációt, de mostantól nem kérünk belőle!

Az anyaghoz hasonlóan a lélek fogalmát is nehéz definiálni. Létezését korán megtapasztalta az ember, már az ókor nagy filozófusai is megpróbálták értelmezni, kevés sikerrel. Később volt idő, amikor a lélek létezését annyira egyértelműnek tartották, hogy nem is foglalkoztak a lényegének meghatározásával, mint ahogy az anyag esetében sem mindig foglalkoztak a definiálásával. Máskor az is előfordult, hogy egyenesen tagadták a lélek létét. Kétségtelen, hogy a kérdés nem olyan egyértelmű, mint az anyag esetében, de mégis, tapasztalataink alapján bátran kijelenthetjük, hogy van lélek, hiszen a hatását érzékeljük.

(Ne feledjük, hogy az anyagnak is alapvetően csak a hatását tudjuk érzékelni!)

Milyen hatása van a léleknek? A teljesség igénye nélkül lássunk néhányat: ösztön felettség, becsület, a jó és a rossz közti különbség érzékelése (a lelkiismeret által), a jóra való törekvés, igazságérzet, tudatos áldozatvállalás, felelősségtudat, szociális érzés.

Az anyaghoz hasonlóan a léleknek is vannak törvényei. A lélek törvényei között szerepel például, hogy mi a jó, vagy mi a rossz. E példából észrevehető a léleknek két fontos ismérve.

Az egyik, hogy a lélek törvénye lehet objektív vagy szubjektív. Objektív törvények, melyek a természet tanulmányozása, megfigyelése során felismerhetőek, ez az ún. REND. A lélek törvényeit leszűkítve az etika területére, az objektív erkölcsi törvények közös neve a természetes erkölcsi törvény, mely a hívő keresztény ember számára azonos a Tízparancsolattal, kiegészítve azt Jézus szeretetparancsával. Létezik a léleknek szubjektív törvénye is, mert mi, emberek is alkotunk erkölcsi törvényt. A példa kedvéért maradván az etika területén: készíthetünk erkölcsi normarendszereket, etikai kódexeket, melyek bizonyos közösségekre érvényesek. Ezek a SZABÁLYOK. Fontos azonban, hogy a szubjektív törvények létrehozása során nem írhatjuk felül az objektív törvényeket!

Sajnos a történelemben sok olyan eset előfordult, hogy bizonyos körök felülírták a lélek objektív törvényeit, és olyan törvényt alkottak, hogy például nekik szabad lopni, vagy akár ölni is. Tudjuk, hogy ebből milyen súlyos bűnök származtak, és a számonkéréskor hiába védekeztek azzal, hogy az érvényes törvények szerint jártak el. Ők nem értették meg a Biblia tereméstörténetének lényegét. Mózes könyvében ugyanis az olvasható, hogy „Az Úristen parancsot adott az embernek: A kert minden fájáról ehetsz. De a jó és rossz tudás fájáról ne egyél, mert amely napon eszel róla, meghalsz.” (Móz 2,16–17) Ennek a mai olvasata pedig az, hogy a lélek számára a „jó” és a „rossz” meghatározása az Isten kezében van, ha az ember akarja meghatározni, mi a jó vagy a rossz, akkor megbűnhődik.

A lélek másik fontos ismérve, hogy amíg az anyag nem vonhatja ki magát a törvényei hatálya alól, addig a lélek füg-

*mondta: „Mi van veled, Hágár? Ne félj, mert Isten meghallgatta a gyermek szavát ott, ahol van. Kelj föl, vedd a gyermeket és tartsd erősen a kezében, mivel nagy néppé teszem.” (Ter 21,17–18)*

*Még azon az éjszakán történt, hogy az Úr anyála kivonult, és az asszírok táborában lesújtott száznyolcvanötezer emberre. (2Kir 19,35)*

Az Újszövetségben Lukács evangélista ismerteti részletesen Isten megtestesülésének történetét:

*A hatodik hónapban az Isten elküldte Gábor angylt Galílea Názáret nevű városába egy szűzhöz, aki egy Dávid házából való férfinak, Józsefnek volt a jegyese, és Máriának hívták. Az angyal belépett hozzá és megszólította: „Üdvözlégy, kegyelemmel teljes! Veled van az Úr! Áldottabb vagy minden asszonynál.” E szavak hallatára Mária zavarba jött, és gondolkodni kezdett rajta, miféle köszöntés ez. Az angyal ezt mondta neki: „Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Gyermeket fogansz, fiút szülsz, és Jézusnak fogod elnevezni. Nagy lesz ő és a Magasságbeli Fiának fogják hívni. Az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak trónját, és uralkodni fog Jákob házában örökké, s országának nem lesz vége.” Mária megkérdezte az angylt: „Hogyan válik ez valóra, amikor férfit nem ismerek?” Az angyal ezt válaszolta és mondta neki: „A Szentlélek száll rád, s a Magasságbeli ereje borít be árnyékával. Ezért a születendő Szentet is az Isten Fiának fogják hívni.*

Íme, rokonod, Erzsébet is fogant öregségében, s már a hatodik hónapban van, noha meddőnek mondták, mert Istennél semmi sem lehetetlen.” Mária így válaszolt: „Íme, az Úr szolgálója vagyok, legyen nekem a te igéd szerint.” Erre az angyal eltávozott. (Lk 1,26–38)

Máté az evangéliumában részletesen ír Jézus megkísértéséről: Akkor a Lélek a pusztába vitte Jézust, hogy az ördög megkísértse. Negyven nap és negyven éjjel böjtölt, végül megéhezett. Odalépett hozzá a kísértő, és így szólt: „Ha Isten Fia vagy, mondd, hogy ezek a kövek változzanak kenyérré.” Azt felelte: „Meg van írva: Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden tanítással is, amely az Isten szájából származik.” Most a szent városba vitte az ördög, és a templom párkányára állította. „Ha Isten Fia vagy – mondta –, vedd le magad, hiszen írva van: Parancsot adott angyalainak, a kezükön hordoznak majd, nehogy kőbe üsd a lábad.” Jézus így válaszolt: „Az is meg van írva: Ne kísértsd Uradat, Istenedet.” Végül egy igen magas hegyre vitte az ördög, s felvonultatta szeme előtt a világ minden országát és dicsőségüket. „Ezt mind neked adom – mondta –, ha leborulva imádsz engem.” Jézus elutasította: „Távozz, ördög! Meg van írva: Uradat, Istenedet imádd, s csak neki szolgálj!” Erre otthagyta az ördög és angyalok jöttek a szolgálatára. (Mt 4,1–11)

Az angyalok léte nem vitatott kérdés a teológiában, az 1215-ös IV. Lateráni Zsinaton erről kötelező erejű tanítás született.

getlenítheti magát a törvényeitől. Az etikai példánál maradv: módunkban áll jót is, rosszat is cselekedni. Ezt az emberi szabadságot megkaptuk a Teremtőtől!

A lélek fentiekben leírt jellemzője azzal a súlyos következménnyel jár, hogy csak az embernek van lelke. Ugyanis csak mi, emberek tudunk rosszat cselekedni! A többi élőlény – állatok vagy növények – nem képesek rosszat tenni, nekik minden cselekedetük előre meghatározott, determinált, ösztönös. (A lélek megnyilvánulásait nem szabad összetéveszteni az érzellemmel: igenis, az állatoknak is van érzelmi világuk, néha különb, mint néhány embertársunknak!) Ha például egy kutya súlyosan megsebesít egy embert, és e miatt elaltatják, azt sohasem büntetésből teszik – hiszen a kutya nem bűnös –, hanem, hogy máskor ilyen ne fordulhasson elő.

Az anyag (energia) egyszer keletkezett, teremtődött. A lélek – mivel az emberhez kötött – mindannyiszor létrejön, amikor egy ember megfog. A lelkünk a testünkkel mindaddig szoros egységet képez, amíg a testünk él. Hitünk szerint halálunk után a lelkünk tovább él. Örökké, mert kikerül az anyagi testünk rabságából, és az idő csak az anyaghoz kötve létező fogalom.

### **Az élet keletkezése**

Az élet keletkezésére a természettudományok nem tudnak magyarázatot adni. Feltételezések alapján többféle nézet és elképzelés ismert, amelyek két csoportba sorolhatók: teremtestörténetek, valamint a természet működése során létrejött spontán keletkezés.

A teremtestörténetek természetfölötti lény létét tételezik fel, aki teremtette a világot. A spontán keletkezés hirdetői az anyag önmozgásával és fejlődésével magyarázzák az Univerzum keletkezését, ez főként a materialista és ateista világnézet hipotézise.

Minden vallás és mítosz rendelkezik teremtestörténettel, amely egyben értelmezi is az élet keletkezését. A legtöbb vallás jellemzője, hogy az ember kreatív alkotó munkáját kivetítik egy vagy több természetfölötti szel-

lemiség, istenség világára, tevékenységére, ilyen a görög vagy a római mitológia világa. Ettől alapjaiban különbözik a zsidó nép vallása, mely isteni kinyilatkoztatáson alapuló egyistenhit.

Az bizonyos, hogy a világot alkotó anyag az ősrobbanást követő első néhány évmilliónyi ideje alatt egyszerű szerkezetű és élettelen volt. Egy későbbi állapotában viszont már az élet hordozásához és fennmaradásához megfelelő összetettség jellemezte. A Földünkön előforduló anyagok között nem ismert, hiányzik az a „láncszem”, mely a szervetlen anyag és a legegyszerűbb élő anyag közötti óriási űrt legalább néhány diszkrét pontban kitöltené. A természettudósok többsége egyetért abban, hogy a világmindenség kora (13,82 milliárd év) rövid ahhoz, hogy akár a legegyszerűbb szerkezetű élő sejt spontán keletkezzék, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az Univerzumban előforduló anyagok 99%-a plazma halmazállapotban van, hőmérséklete igen magas ( $10^4$ – $10^9$  K), így alkalmatlan az élet kialakulásához. Az élő sejt „információtartalma” túl nagy ahhoz, hogy kialakulását „természetes” folyamatok útján feltételezhetnénk. A probléma feloldására két lehetőség kínálkozik.

Chandra Wickramasinghe (1939) és Sir Fred Hoyle (1915–2001) csillagászok az élet eredetét, a biológiai világ működését az égből hulló géneknek tulajdonítják. Szerintük a fajok közötti ugrásszerű különbségekhez szükséges genetikai információ folyamatosan érkezett a Földre a kozmoszból, s létrehozó teremője a világegyetem része. Elméletüket kevesen találják elfogadhatónak, viszont a kémiai evolúcióval szemben megfogalmazott kételyeik meggyőzőek.

Az élet keletkezésének másik lehetséges útja az egyedi teremő a kozmoszon kívüli Teremő által. A teremő Isten hozta létre az életet, adott annak értelmet, s meghatározta a célját. Ez a célra való irányultság kicsiben is jól érzékelhető, az élő anyag minden részét, teljességét áthatja.



*Egyes nézetek szerint az életet az atomok, molekulák véletlenszerű találkozása hozta létre a Földön, vagy valahol a világegyetem más helyén. Lehet, de felmerül a kérdés, hogy mennyi időre volna ahhoz szükség, hogy az atomok, molekulák véletlenszerűen úgy találkozzanak, hogy azokból egy zsebóra keletkezzék? Valószínűleg soha. Pedig egy zsebóra bonyolultsága messze eltörpül a legegyszerűbb egysejtű élőlény, például a fenti mikroszkópikus képen látható papucsállatka testének bonyolultsága mögött!*

## A Biblia teremtéstörténete

A Biblia nem természettudományos mű, ezért az anyag és az élet, tehát a világmindenség keletkezésének tudományos leírása nem kérhető számon rajta. Ennek ellenére érdekes, hogy a bibliai teremtéstörténetben semmit nem találunk, ami ellentétben állna korunk fejlett természettudományos ismereteivel. A teremtéstörténetet és a mai tudományos ismereteinket párhuzamba lehet állítani egymással, íme ennek egy lehetséges módja:

1. NAP (az anyag, energia, tér és idő teremtése, a tér tágu-lásának elindítása)

*Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. A föld pusztá volt és üres, sötétség borította a mélységeket, és Isten lelke le-begett a vizek fölött. Isten szólt: „Legyen világosság”, és lett világosság. Isten látta, hogy a világosság jó. Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől. A világosságot nappalnak nevez-te Isten, a sötétséget pedig éjszakának.*

2. NAP (az anyag szeparálása, az égitestek teremtése)

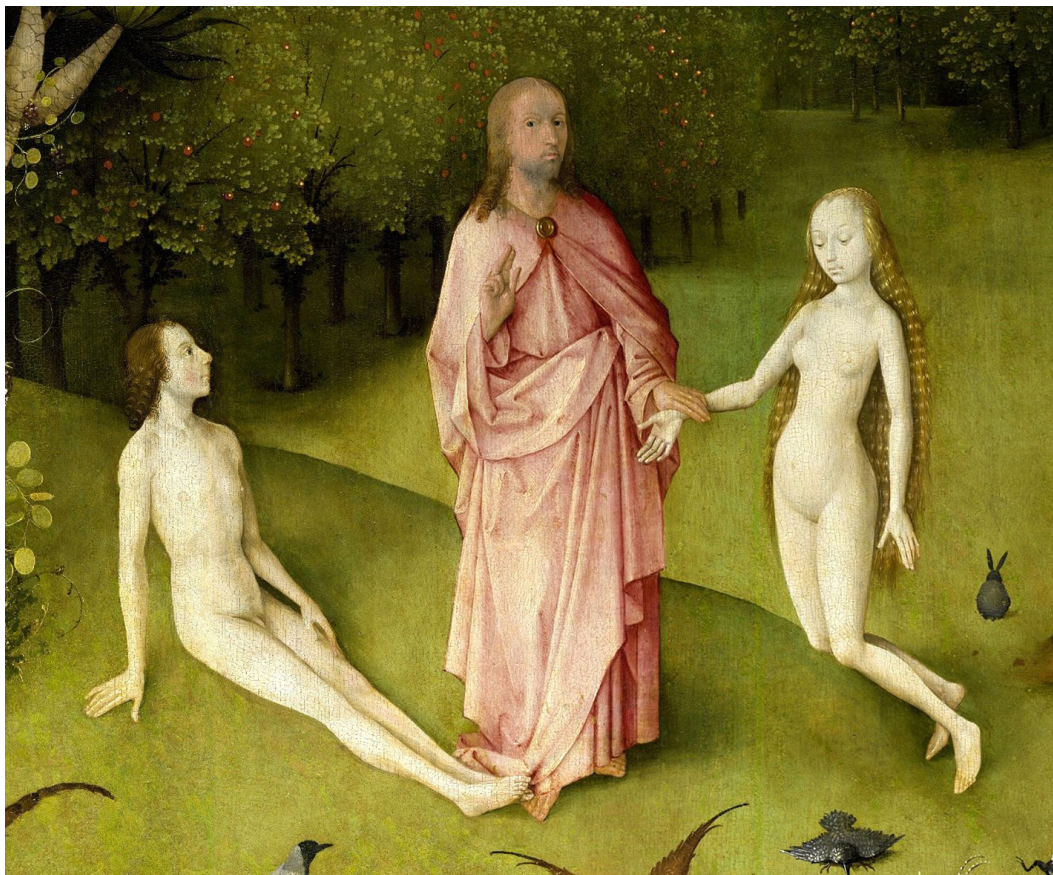
*Isten újra szólt: „A vizek közepén keletkezzék szilárd boltozat, és alkosson válaszfalat a vizek között.” Úgy is lett. Isten megal-kotta a szilárd boltozatot, és elválasztotta vele a boltozat fölöt-ti és a boltozat alatti vizeket. Isten a boltozatot égnek nevezte.*

3. NAP (a szervetlen és szerves anyagok, az élő anyagok, a növényzet teremtése)

*Isten ismét szólt: „Gyűljenek össze az ég alatti vizek egy helyre és emelkedjék ki a száraz.” Úgy is történt. Isten a szárazat föld-nek nevezte, az összefolyt vizeket pedig elnevezte tengernek. Is-ten látta, hogy ez jó. Akkor megint szólt Isten: „Teremjen a föld zöldellő növényeket, amelyek termést hoznak, és fákat, amelyek magot rejtő gyümölcsöt teremnek a földön.” Úgy is lett. A föld zöldellő növényeket termett, amelyek termést hoznak fajuk sze-rint, és fákat, amelyek gyümölcsöt érlelnek, amelyben magvak vannak, a fajtának megfelelően. Isten látta, hogy ez jó.*

### Család

A világon található élőlények közül talán az ember kicsinye a legkevésbé életképes, és ez az állapota a születést követő hosszú éveken át tart. A gyermek kizárólag a többi ember segítségével, közösségben tud életben maradni. A legkisebb, és egyben leghatékonyabb emberi közösség a család. Minden manapság divatos híreszteléssel ellentétben a családot egy férfi, egy nő és a gyerekek alkotják. Ezt a Teremtő határozta meg így, a természet rendjévé tette, ezért összetétele akár természettudományos alapon is bizonyítható a következő módon.  
2017. december 27-én 7 órakor a Föld élő lakosainak száma 7.556.367.790 volt,



Krisztus, Ádám és Éva  
(Részlet Hieronymus Boschs  
Triptychonjából)

#### 4. NAP (az égítestek, köztük a Nap és a Hold teremtése)

Akkor megint szólt Isten: „Legyenek világító testek az égbolton, s válasszák el a nappalt az éjszakától. Ezek határozzák meg az ünnepeket, a napokat és az éveket. Fényeskedjenek az égbolton, s világítsák meg a földet.” Úgy is lett. Isten megteremtette a két nagy világítót. A nagyobbik világítót, hogy uralkodjék a nappalon és a kisebbik világítót, hogy uralkodjék az éjszakán, s hozzá még a csillagokat is. Isten az égboltra helyezte őket, hogy világítsanak a földnek, uralkodjanak a nappal és az éjszaka fölött, s válasszák el a világosságot meg a sötétséget. Isten látta, hogy ez jó.

közülük 3.811.923.838 férfi és 3.744.443.952 nő (50,45% férfi és 49,55% nő). Az élveszületések számának statisztikai adatai szerint is a világon mindenhol valamivel több fiú születik, mint leány, ugyanis a természet így ellensúlyozza azt a tényt, hogy a fiúk körében nagyobb a csecsemőhalandóság. Ezzel áll elő az a helyzet, hogy a termékeny korban közel azonos arányban vannak a férfiak és a nők. (Az egész világon 103-106 fiúszületés jut 100 lányra, Magyarországon 105.) Ha a Teremtő másképp gondolta volna a család összetételét, akkor a férfi-nő arányt másképp állította volna be, ahogyan ez más élőlényeknél van. Például, ha az optimális szaporodási szám érdekében – a baromfihoz hasonlóan – a család egy férfiből és kilenc nőtől állna, akkor 10% fiú és 90% leány születne! De nem ez a valóság, mert a férfiak és a nők aránya azonos, és ez nemcsak világ méretben van így, hanem egészen kis közösségek esetében is kimutatható! A családot, mint legfontosabb emberi közösséget a Katolikus Egyház emelte a legmagasabb szintre azáltal, hogy a férfi és a nő házasságát felbonthatatlan szentséggé tette.

## 5. NAP (az állatok teremtése)

*Isten szólt: „A vizek teljenek meg élőlények sokaságával, az égen, a föld felett pedig röpködjenek madarak.” Úgy is történt. Isten megteremtette fajtájuk szerint a nagy tengeri állatokat és mind az élőlényeket, amelyek mozognak vagy a vízben úszkálnak. És a röpködő madarakat is, ugyancsak fajtájuk szerint. Isten látta, hogy ez jó. Isten megáldotta őket és így szólt: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsetek be a tengerek vizét, s a madarak is szaporodjanak a földön.”*

## 6. NAP (az ember teremtése és kiemelése)

*Aztán szólt Isten: „Hozzon elő a föld élőlényeket fajuk szerint: háziállatokat, csúszómászókat és mezei vadakat fajuk szerint.” Úgy is történt. Isten megteremtette a mezei vadakat fajuk szerint, a háziállatokat fajuk szerint és az összes csúszómászt a földkerekségen, fajonként. Isten látta, hogy ez jó. Isten újra szólt: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog.” Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket. Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsetek be a földet és vonjátok uralmatok alá. Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog.” Azután ezt mondta Isten: „Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékok legyen. A mező vadjainak, az ég madarainak s mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden zöld növényt táplálékul adok.” Úgy is történt. Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott.*

## 7. NAP (az ünnepnap „teremtése”)

*Isten a hetedik napon befejezte művét, amit alkotott. A hetedik napon megpihent munkája után, amit végzett. Isten megáldotta és megszentelte a hetedik napot, mert azon meg-*



Vecellio Tiziano: Ádám és Éva (1550 körül)

*pihent egész teremtő munkája után. Ez a története az ég és a föld teremtésének, ahogy az lefolyt.*

***„Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá”***

Az embert annál nagyobb megbecsülés soha nem érthette, minthogy Isten a saját képére és hasonlóságára teremtette. Ez a kiváltság csak az embert illette meg!

Gondolkodjunk el azon, mit is jelent az, hogy: „saját képmására és hasonlatosságára”? Ha szó szerint kellene értenünk a Biblia üzenetét, akkor könnyen arra a következtetésre juthatnánk, hogy Isten nemcsak az embert teremtette saját képére és hasonlatosságára, hanem az emberszabású majmokat is! Hiszen ezek az állatok külsőleg rendkívüli módon hasonlítanak az emberre! A majmot Isten egészen biztos, hogy nem a saját képmására és hasonlatosságára teremtette! De akkor ebből az következik, hogy az ember abban hasonló Istenhez, amiben különbözik a majomtól, és abban különbözik Istentől, amiben azonos a majommal.

Elemezzük ezt a kérdést. Az ember és a majom külső, anyaghoz kötött megjelenésében szinte azonosnak vehető, tehát az ember külsőleg különbözik Istentől. Az embernek van lelke, a majomnak nincs, ebben az ember és a majom különbözik egymástól, tehát ez lehet hasonló bennünk Istenhez. Az embernek van szabad akarata, a majomnak csak korlátozottan (az ösztöne által megengedett mértékben), ebben is lehet némi hasonlóságunk Istennel: bár van szabad akaratunk, de kaptunk törvényt, amit be kell tartanunk.



Albrecht Dürer: Ádám és Éva (1507)

### Charles Robert Darwin

Angol természettudós, az evolúcióelmélet egyik kidolgozója és névadója. Apja akaratára orvosnak tanult Edinburgh-ban, de hamar rájött, hogy az orvoslás nem neki való, s otthagytta az egyetemet. 1826-ban beiratkozott a természetrajz szakra, itt került először kapcsolatba az élővilág törvényszerűségeivel. Végül apja a Cambridge-i Egyetemre küldte teológiát tanulni. Itt John Stevens Henslow fiatal tiszteletes és botanikaprofesszor felkeltette érdeklődését a zoológia és a botanika iránt. Darwin bár kételkedett saját hitében, de az akkori teológiai tudományokban nem talált semmi olyat, amit ne tudott volna elhinni. Végül 1828-ban mégis eltöklelt, hogy nem lesz pap. Tanulmányait befejezve is Cambridge-ben maradt, ahol érdeklődése egyre inkább a geológia felé fordult. 1831-ben világkörüli hajóútra indult, öt év alatt eljutott a Zöldfoki-szigetekre, Brazíliába, Montevideóba és Buenos Airesbe, Tűzföldre, a Falkland-szigetekre, Patagóniába, Dél-Amerika nyugati partjára, a Galapagos-szigetekre, Tahitire, Új-Zélandra, Ausztrália több városába, a Kókusz (Keeling)-szigetekre, Mauritusra és Fokvárosba. Darwinnak e hajóúton jutott eszébe az evolúcióelmélet, de ekkor még nem találta meg az evolúció működésének mechanizmusát. 1837-ben megírta első jegyzetfüzetét *The Transformation of Species* (A fajok átalakulása) címmel,

### Az evolúció

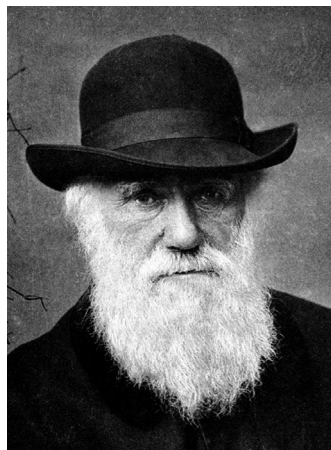
Evolúció alatt az élővilág fejlődését, változását értjük. Az evolúció során az élővilág összetétele állandóan változik, a fajok folyamatosan átalakulnak, új fajok keletkeznek, mások kihalnak. A változásoknak különböző okai lehetnek. Például eltűnhetnek fajok természeti katasztrófák (meteorit becsapódás, klímaváltozás, emberi tevékenységek) hatására, vagy akár a létért való küzdelem során.

A különböző evolúciós elméletek közül elsőként kell megemlíteni Charles Robert Darwin (1809–1882) angol természettudós 1859-ben közzétett, *A fajok eredete* című elképzelését. Darwin helyesen állapította meg, hogy az élőlények életben maradásának alapvető feltétele a környezetükkel való kapcsolatuk, melyben maga a környezet a meghatározó. Tévedett viszont abban, hogy az evolúciót kiváltó ok is a környezet. Ha a környezet hatása hozná létre a fajokat, akkor a fajok sokfélesége között folytonos lenne az átmenet, például a macskafélék között kis különbséggel minden formában előfordulna egyedük a házi macskától kezdve az oroszlánig. Ezzel szemben a valóság az, hogy egymástól jól megkülönböztethető macskafélék élnek a Földön, tehát a fejlődésükben ugrásszerű változások voltak. Az evolúciógenetika tudományának köszönhetően ma már bebizonyosodott, hogy az egyes fajok populációjáért a génnek a felelősek.

Darwin elmélete óriási vihart keltett, s ennek köszönhetően gyorsan közismertté vált. Táptalajává lett annak a tévhitnek, hogy az ember a majomtól származik, és kizárólag a fennmaradásáért folytatott küzdelme, a munka, tehát a környezet hatása tette emberré. Így lett Darwin evolúciós elmélete a materializmus megtévesztő filozófiájának egyik megalapozója.

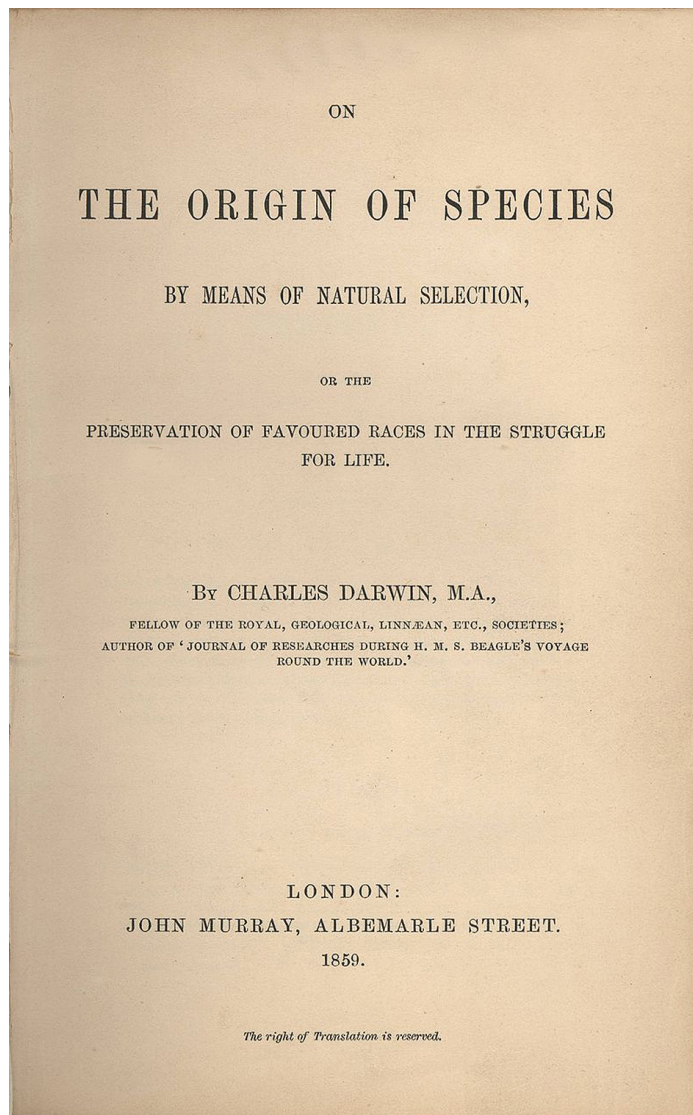
A materializmus olyan filozófiai irányzat, mely erősen hangsúlyozza a tudományos alapon állását, igyekszik a tudomány köntösébe burkolózni, s így sok embert von a hatása alá. Ezzel szemben a valóságban nincs tudományos alapja, téves ismeretekre, vagy „féltudományos” állításokra épült. Már az ókori Görögországban voltak hívei, de szélesebb körben csak a XVIII. század ateista filozófusai terjesz-

tették el. A XIX. században néhányan (például Karl Marx és Sigmund Freud) több tudományos tanba is beillesztették, eltorzítva vele azokat. Marx számára különösen jól jött Darwin elmélete, mert erre hivatkozva állíthatta, hogy „mivel az ember a majomtól származik” (egyfajta „állat”), nem Isten teremtette, nincs is szükség Istenre, tehát hamis a vallások ideológiája, az anyag és az élet magától lett. Dar-



Charles Robert Darwin

Darwin: „A fajok eredete természetes kiválasztás útján, vagyis az előnyös válfajok fennmaradása a létért folyó küzdelemben” című könyvének címlapja (1850)



kifejtve benne gondolatait az evolúcióról. Megerősítést kapott Thomas Malthus (1766–1834) *Essay on the Principle of Population* (Tanulmány a népesedés alapelvéről) című dolgozatából. Végül 1859. november 24-én Darwin megjelentette *A fajok eredete* című könyvét. Elmélete gyorsan közismertté vált, amiben jelentős szerepet játszott, hogy az éles vitákat gerjesztett. Idős korában, 1861-től már csak a botanikával foglalkozott, amit elsősorban pihenésnek vagy hobbinak tekintett.

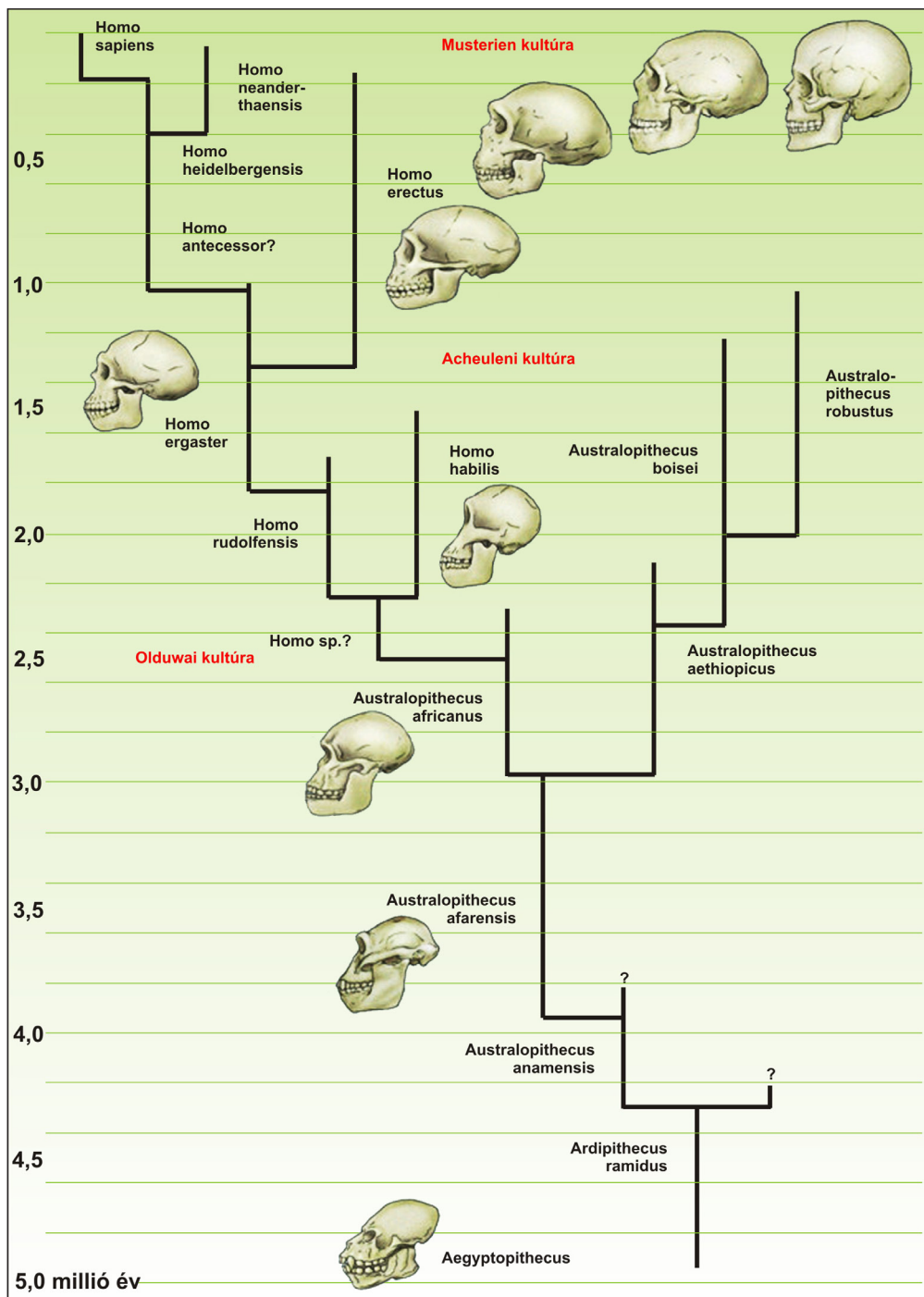
win evolúciós elméletét a marxizmus egyik alapkövének tekintették.

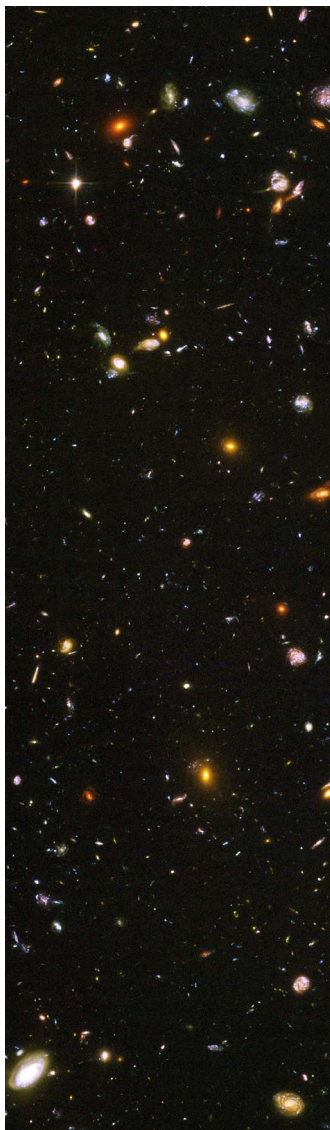
Mai tudományos ismereteink szerint tudjuk, hogy a fajok keletkezésének oka a génekben keresendő. Abban viszont, hogy a létrejött új faj mennyire életképes, valóban meghatározó tényező a környezet hatása, Darwinnak ebben igaza volt. Az élőlények tulajdonságai, jellegei a géneken keresztül fejeződnek ki, melyek a reprodukció során másolással adódnak tovább a következő nemzedéknek. Az ivarsejtek keletkezésekor az örökítő anyag (deoxiribonukleinsav, röviden DNS) replikációjával részben véletlenszerű változások, mutációk történhetnek, melyek az új élőlény morfológiai, fiziológiai vagy viselkedési tulajdonságait megváltoztathatják. A mutáció lehet alig észrevehető, kismértékű, ezzel eredményezve például azt, hogy a gyermekek hasonlítanak a felmenőikre, de a mutáció lehet nagyobb léptékű is, ami egy teljesen új faj születését eredményezi. A gének nagyobb mértékű változása bekövetkezhet valamilyen külső hatásra (például radioaktív sugárzás, vírusok, mutagén vegyszerek hatására), véletlen következtében, vagy akár isteni beavatkozásra, a Teremtő szándéka szerint. A tudomány tehát nem zárja ki a fajok, köztük az ember teremtésének lehetőségét.

### *Az ember fejlődéstörténete*

A régészet tudományának fejlődése és az új régészeti leletek számának növekedése dacára sajnos megállapítható, hogy azok nemhogy csökkentik, hanem inkább növelik az emberré válás kérdése körüli bizonytalanságot. A tudomány számára az sem egyértelműen tisztázott, hogy az ember fogalmát szigorúan az eszközhasználat-hoz, a felegyenesedve járáshoz, vagy pedig az agytérfogat megnövekedéséhez kössük? Más-más kritériumrendszer szerint más-más fajokat sorolhatunk inkább az emberek, vagy inkább a majmok közé.

A kérdést nehezíti, hogy a kihalt élőlények esetében az élő szervezet vizsgálatára nincs lehetőség, viselkedésük és sok esetben a DNS-ük is ellenőrizhetetlen. Ezért az őslé-





A szinte végtelen kozmosz számtalan galaxisa közül az egyik a Tejútrendszer, mely kis csillagjának, a Napnak jelentéktelennek tűnő kis bolygója a Föld, s az ezen élő parányi embert teremtette Isten saját képmására, majd halmozza el végtelen szeretetével és irgalmával.

nyek azonos kategóriába sorolt csoportjai (taxonok) végső soron szubjektív kategorizálást jelentenek.

Az ember az élővilág legfejlettebb tagja. Rendszertani szempontból a főemlősök közé tartozik, akárcsak a majmok. A főemlősök mintegy 80 millió évvel ezelőtt jelentek meg a Földön.

Az ember és az élővilág minden egyes faja közös ősökkel rendelkezik, a különbség csak abban áll, hogy ez a közös ős mikor élt, és a mutációs elágazástól kezdve a fejlődése milyen irányú és mértékű volt. Az állatvilágban legközelebbi rokonaink az emberszabású majmok, ezeknek is egy afrikai ága. Az ember nem a mai majmoktól származik, hanem a majmokkal közös őse volt, ezt egyébként Darwin is így állította. (A csimpánz és az ember genetikai állománya csupán kb. 1,6 százalékban különbözik!)

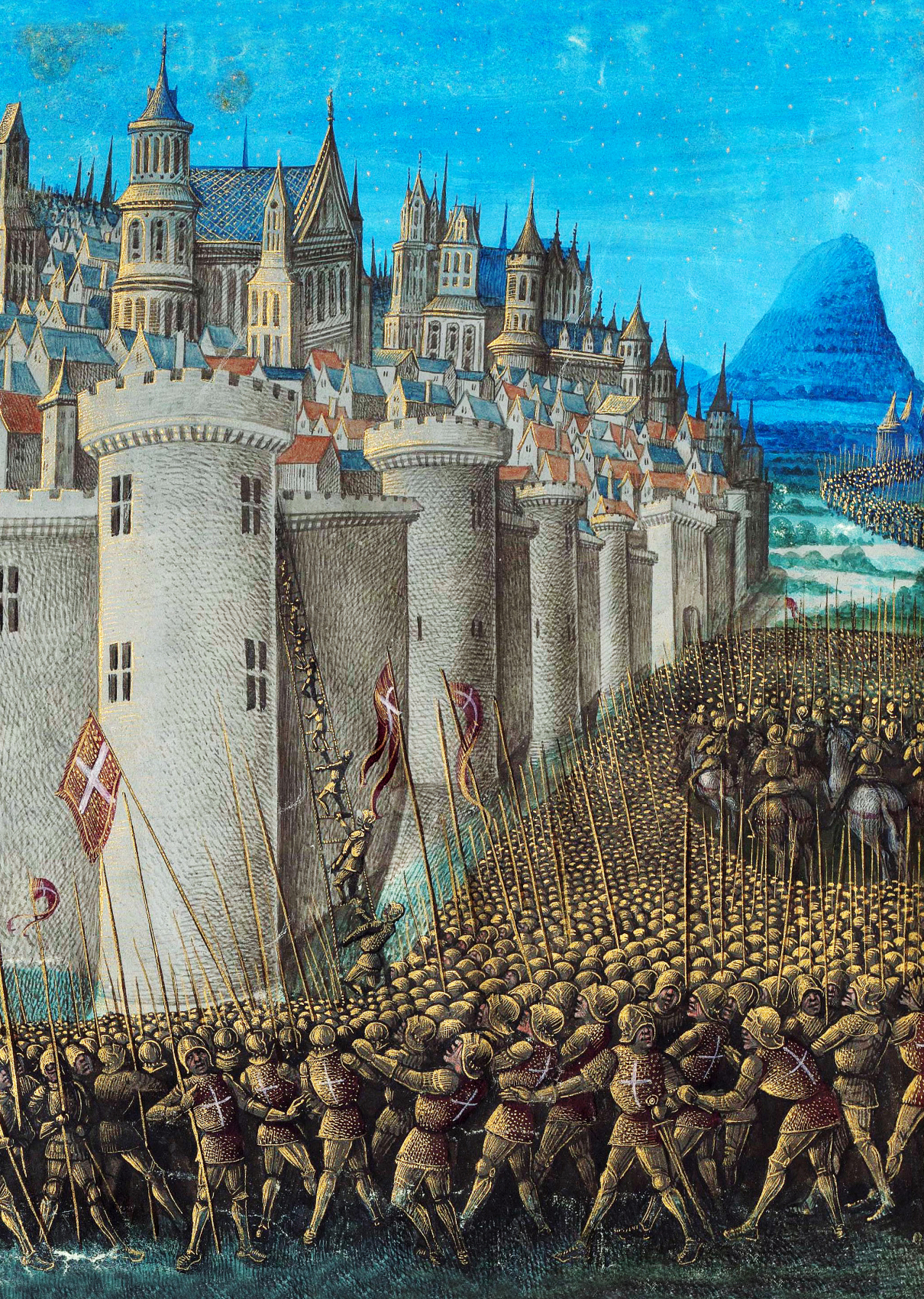
Mai ismereteink szerint tehát az emberszabású majmok és az emberfélék fejlődése kezdetben közös volt, majd több mint 10–15 millió évvel ezelőtt szétvált egymástól. A legrégibbi, biztosan emberféle előd a *Ramapithecus*, amely 10–12 millió éve élt. Az emberré válás fáján 2001-ben találtak a *Sahelanthropus tchadensis* (Toumai) nevű fajra, korát 6–7 millió év közé teszik. Az emberfélék fejlődésének következő képviselői az *Australopithecus*ok voltak, közülük a legrégibbi leletek kb. 6 millió évesek. A 2–3 millió éves, *homo habilis*nek nevezett leletek mellett már kőeszközöket is találtak, ezeket tartják a legősibb emberi leleteknek. Ma már a *Homo* és *Australopithecus* nemek között is több átmeneti lelet ismert, ezeket szinte lehetetlen pontosan besorolni. A *Homo* nem fajai körül is vita van: egyesek kiállnak a *Homo georgicus*, a *Homo florensis*, a *Homo rudolfensis* és a *Homo ergaster* fajok léte mellett, mások tagadják, hogy ezek önálló fajok lettek volna.

Hitünk szerint az ember lélekkel rendelkezik. Nem tudhatjuk, hogy a teremtő Isten mikor látta elérkezettnek az időt, mikor találta az emberféle élőlény teste fejlettségét alkalmasnak arra, hogy az anyagi világban hordozója legyen a léleknek, de akármikor is történt, ettől a pillanattól vagyunk emberek. Lehet, hogy ez a zsidó időszámítás kezdetén történt (5779 évvel ezelőtt), de lehet, hogy sokkal korábban.

*A világot – benne az összes szervetlen és szerves anyaggal, energiával – Isten teremtette az akaratát megvalósító szavával, az Igével. A teremtéssel az volt a célja, hogy a saját képére ugyancsak általa teremtetett emberi léleknek anyagi testet biztosítson, azt elhelyezze az időben, ilyen módon lehetőséget adva az embernek élni szabadságával, szabadon dönteni életvitele, végső soron sorsa, üdvözlése felett. Isten a kinyilatkoztatásai, de főként megtestesülése által megtanította az emberiséget arra, hogy életének célja az üdvözlés, és arra is, hogy azt milyen úton érheti el: alapvetően szeretettel. De a döntés jogát meghagyta nekünk, embereknek!*

## **Irodalom**

- Aminetzach YT, Macpherson JM, Petrov DA: *Pesticide resistance via transposition-mediated adaptive gene truncation in Drosophila*. [Science (folyóirat)] 309 (5735), 764–67. o. DOI:10.1126/science.1112699. PMID 16051794. 2005.
- Burrus V, Waldor M: *Shaping bacterial genomes with integrative and conjugative elements*. Res. Microbiol. 155 (5), 376–86. o. PMID 15207870. 2004.
- Chemistry: *Four elements added to periodic table*. BBC News, 2016. január 4.
- Darwin, Charles: *A fajok eredete*. Typotex Kiadó, 2009.
- Hawking, S. W.: *Az idő rövid története*. Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1989.
- Hoyle, Fred – Wickramasinghe, Chandra: *Evolution From Space*. J. M. Dent, London, 1981.
- Population.City* <http://www.nepesseg.poputation.city/world/> (2017. december 27.)
- St. Fleur, Nicholas: *Four New Names Officially Added to the Periodic Table of Elements*. New York Times, 2016. december 1.



# Keresztes háborúk

*Hogyan egyeztethető össze a békességet hirdető, az „ellenségét is szerető” kereszténység a keresztes hadjáratokkal? A keresztes háborúk hódító és rabló jellege nem mond ellent Jézus Krisztus tanításának? Szabad-e egy hívő kereszténynek fegyvert fognia és gyilkolnia vallási meggyőződése miatt, vagy mindent el kell viselnie, tűrnie? A kereszténység fegyveres védelme nem ellentétes a Katolikus Egyház tanításával? A vallásháborúk megengedettek?*

---



*Krak des Chevaliers keresztes vár Szíriában, mely 1150 és 1250 között a johanniták főhadiszállása volt*

## **Előzmények**

Az emberiség történelme során számtalan háború folyt, melyek minden esetben népek, csoportok, közösségek, vagy akár egyes személyek közötti érdekkülönbségek miatt robbantak ki. Az érdekkülönbségek származhattak gazdasági vagy etnikai okból, de sajnos többször előfordult, hogy annak vallási színezetet adtak, hol a valóságnak megfelelően, hol álszínezetként.

A keresztes háborúk abban különböznek a többi hadjáratától, fegyveres konfliktustól, hogy azokat a Szentszék kezdeményezte a kereszténység védelmezésére. E fogalom

### Az iszlám

Az iszlám vallás a VII. század elején keletkezett. A kereskedőből lett vallásalapító, Muhammad ibn Abdalláh (570–632), Mohamed próféta a hagyomány szerint 610 körül isteni kinyilatkoztatást kapott Gábiel arkangyaltól. A próféta követői, a muszlimok 629-ben csaknem vértelenül foglalták el Mekkát, az Arab-félsziget legerősebb hatalmi központját. A nomád arab törzsek és a jemeni perzsa tartomány Mohamedhez csatlakoztak. Így az arab félsziget a próféta kezébe került, aki Medinában rendezte be birodalma fővárosát. Az iszlám nevében egyesült arab seregek sorra lerohanták és legyőzték a kor leghatalmasabb államait, köztük az egymás elleni viszálykodásban kimerült Bizáncot és Perzsiát. A hódítás lendülete egészen a VIII. századig tartott, addigra arab kézbe került egész Észak-Afrika, az Ibériai-félsziget jelentős része, Szíria, Délkelet-Anatólia, illetve Irán vidéke és Transzoxánia (a mai Üzbegisztán, Tádzsikisztán és délnyugat-Kazahsztán területe). Az iszlám a judaizmus és a kereszténység közvetlen és utolsó utódjának tekinti magát, mint a három egyistenhitű vallás utolsó és hamisítatlan kinyilatkoztatásainak birtokosa. Szent könyve a Korán, mely Ábrahámot (Ibráhím), Mózeszt (Múszá) és Jézust (Íszá) a többi prófétával együtt egyenrangúnak ismeri el, de Mohamedet tekinti a „próféták pecsétjének”, tehát az utójára

alapján keresztes háború volt 1147-ben a német-vend hadjárat, majd 1250 körül a livlandiaknak (Livland a mai Észtország és Lettország területének történelmi neve) a poroszok ellen viselt harcai, vagy 1208-tól 1228-ig az albigenes eretnekek elleni fegyveres küzdelem is.

A közismeret keresztes háborúk alatt a Szentföld fölszabadítására a XI–XIII. században indított hadjáratokat érti.

Kereszténységünk első évezredében – a IV. századtól kezdve – szokás volt, hogy aki tehette, elzarándokolt Jézus életének helyszínére, a Szentföldre. (Ahogyan az iszlám hívei életük során legalább egyszer elzarándokolnak Mekkába.) Kialakultak az európai zarándokutak, melyek mentén egymástól egynapi járóföld távolságra biztonságos szállások, zarándokházak épültek. Az egyik legforgalmasabb zarándokút a Kárpát-medencében, Gorsium (Tác) mellett ágazott ketté: a Kis-Ázsián át vezető szárazföldi és a Földközi-tengeri vízi útra. E zarándokút mellé épült a Pannonhalmi Apátság és Székesfehérvár városa is.

A perzsák 614-ben elfoglalták és kifosztották Jeruzsálemet, de Hérakleiosz bizánci császár (610–641) háborúval visszaszerezte az elrabolt szent ereklyéket. A történészek ezt a 630-ban történt hadjáratot tekintik a keresztes háborúk kezdetének.

Az ezredfordulóhoz közeledve a bizánci államhatalom folyamatosan hanyatlott, 1054-ben bekövetkezett a keleti egyházszakadás, közben a szeldzsuk törökök gyorsan törtek előre: csaknem teljes egészében meghódították Kis-Ázsiát. Mindennapossá vált az európai zarándokok bántalmazása, kifosztása, sűrűn előfordult, hogy a törökök meggyilkolták őket, a zarándokházakat lerombolták. Végül betiltották a zarándokok áthaladását a birodalmukon.

A keresztény és muszlim világ szinte az iszlám kialakulása óta szemben áll egymással, ami az Ibériai-félsziget arab meghódítása (711–718) után közismert tény lett. Az iszlám előrenyomulását csak Martell Károly frank majordomus tudta megállítani a Poitiers-i csatában, amikor 732. október 10-én legyőzte Abdul Rahman al Ghafiqi andalúziai emír seregét, mely előzőleg végigrabolta a mai Franciaország jelentős részét. De a muszlim fenyegetettség ezzel nem szűnt meg, az iszlám hadak 846-ban kifosztották a római Szent



Péter-bazilikát. A XI. század végére a szeldzsuk törökök elfoglalták a Bagdadi Kalifátus nagy részét. Megtámadták Bizáncot, és 1071-ben a manzikerti csatában hatalmas győzelmet arattak Rómanosz Diogenész bizánci császár (1068–1071) serege felett. 1078-ban megszállták Jeruzsálemet.

1085-ben a spanyolok francia segítséggel visszafoglalták Toledót, ekkor világossá vált, hogy az iszlám terjeszkedése ellen csak a keresztény államok összefogásával van esély küzdeni. I. Alexiosz bizánci császár (1081–1118) trónra jutásakor azonnal segítséget kért VII. Gergely pápától (1073–1085) a szeldzsukok ellen, de a pápát még lekötötte a IV. Henrik német-római császárral (1056–1106) szemben folytatott invazitúra-harca, így az iszlám terjeszkedése elleni terveket csak II. Orbán pápa (1088–1099) kezdte el megvalósítani. II. Orbán kereszties hadjáratot hirdetett a Szentföld visszafoglalására.

Az első hadjáratok idején Európában könnyű volt harcosokat toborozni, mert a vezeklés és a vértanúság elnyerésének vágya lelkesítette az embereket. Sajnos sokan különösebb katonai kiképzés nélkül, csupán „zarándokként” álltak a kereszt zászlaja alá.

*Gábriel arkangyal lediktálja  
a Koránt Mohamednek.  
(XIV. századi Perzsa  
miniatura)*

kinyilatkoztatásban részesült embernek.

Az iszlám egyik alappillére az ún. dzsihad, mely alatt a hit terjesztésének érdekében történő fegyveres harcot és erkölcsi törekvést kell érteni. A Korán erre vonatkozó szúrája szerint az Isten ügyéért harcolók magasabb rendűek az otthon maradottaknál, mert – bár Allah előtt minden hívő egyenlő – „akik Allah nevében harcolnak javaikkal és életükkel”, azok különös kegyben részesülnek a végítélet napján.

A muszlimok a dzsihad színterének tekintik a világ mindazon területét, ahol a lakosok döntő többsége nem muzulmán vallású.

A Korán egy lapja  
(XVI. századi iráni kézirat)



#### **Idézetek a Koránból**

„Előíratott nektek a harc [a hitetlenek ellen], holott az ellenetekre van. Lehet, hogy valami ellenetekre van, noha az jó nektek, és lehet, hogy szerettek valamit, noha az rossz nektek. Allahnak tudása van, ti azonban nem tudtok.” (2:216)

„A hívők közül azok, akik tétlenül otthon maradnak – kivéve azokat, akiknek valami [testi] károsodásuk van – nem egyenlőek azokkal, akik Allah útján hadakoznak javaikkal és személyükkel. Allah a javaikkal és személyükkel hadakozókat egy fokkal magasabbra emelte

az otthon ülőknél. Allah minden [hívőnek] megígérte a legjobbat. Ám az [Allah útján] hadakozókat nagy fizetéssel tünteti ki az otthonmaradókkal szemben: rangfokozatokkal, [amelyeket majdan a Paradicsomban] tőle [kapnak], és megbocsátással és irgalommal. Allah megbocsátó és kegyes.” (4:95)

„Harcoljatok azok ellen – azok között, akiknek az Írás adatott –, akik nem hisznek Allahban és a Végző Napban, és nem tekintik tilalmasnak azt, amit Allah és az ő küldötte megtiltott, és nem vallják az igazság vallását...” (9:29)

„A zsidók azt mondják: «Uzayr Allah fia». És a keresztények azt mondják: «A Messiás Allah fia.» Ezt mondják ők

a szájukkal. [Állításukkal] hasonlítanak azoknak a beszédéhez, akik korábban hitetlenek voltak. Allah átka legyen rajtuk!” (9:30)  
„Ha tehát a szent hónapok letelnek, akkor öljétek meg a pogányokat, ahol csak föllelitek őket! Fogjátok el őket! Ostromoljátok meg őket! Állítsatok nekik csapdát az összes leshelyről!” (9:5)  
„Amikor összetalálkoztok a hitetlenekkel, akkor vágjátok el a nyakukat! Mikor azután nagy rontást tettek bennük, akkor szorosan kötözzétek meg őket; és utána vagy [gyakoroljatok] nagylelkűséget, vagy [kérjétek] értük váltságdíjat – amíg a háborúság véget nem ér.” (47:4)  
(Fordította: Simon Róbert)



*Remete Péter mutatja az utat  
Jeruzsálem felé*

### **Az I. keresztes hadjárat (1096–1099)**

Az Egyház tagjait a Szentföld védelmére először II. Orbán pápa szólította föl, az 1095. évi piacenzai zsinaton, amelyen részt vett Itália, Franciaország, Burgundia és Németország számos püspöke. A zsinat utolsó témájaként tárgyalták I. Alexiosz bizánci császár (1081–1118) kérését, aki követeket küldött a pápához azzal, hogy segítsen megvédeni a keleti kereszténységet (mely akkor már négy évtizede elszakadt Rómától!) az egyre terjeszkedő iszlám ellen. Bár a zsinaton több itáliai és német nemes is felajánlotta segítségét, érdemben semmi nem történt.

A pápa még ugyanazon év végén újra összehívta a zsinatot Clermont-ban, melyre meghívta a francia papokat, sőt a nemességet is. Végül oly sokan érkeztek – köztük I. Fülöp francia király –, hogy kiszorultak a Notre Dame du Port templomból a város melletti mezőre. Orbán pápa zsinati beszéde, buzdítása a Szentföld felszabadítására soha nem látott lelkesedést váltott ki a jelenlévőből. Túlvilági üdvösséget és teljes bűnbocsánatot ígért annak, aki a keresztény hit védelmében kardot fog, és felszabadítja Jeruzsálemet a szeldzsuk törökök uralma alól.

1096 elején Amiens-i Remete Péter prédikátor vezetésével mintegy százezres tömeg indult útnak gyalogosan a Szentföldre, nagyrészt képzetlen parasztok, nők, sőt akadtak köztük gyermekek is. Később Anglia, Franciaország és a Német-római Birodalom területéről nemesek által szervezett és felfegyverzett, képzett seregek csatlakoztak a hadjáratához.

#### **II. Orbán pápa (1088–1099)**

Nemesi családban született 1042 körül, a francia Champagne régiójában lévő Lagery városban, Odo de Lagery néven. Tehetsége révén Franciaország egyik legtiszteltebb klerikusává vált. Reimsben Karthauzi Szent Brúnó tanítványa volt, majd pappászentelése után Clunyben belépett a frissen reformált bencés rendbe. A rend főapátja ekkor Szent Hugó volt, aki jelentős szerepet játszott Odo nézeteinek alakulásában. 1070-ben rendi előjáró, prior lett. 1088-ban választották pápává. Rómába csak egy év múlva vonulhatott be, miután Kelemen ellenpápa elmenekült onnan. Orbán pápa hirdette meg az első keresztes hadjáratot, melynek végét nem élhette meg, 1099-ben Jeruzsálem bevételére hírének vétele előtt meghalt. 1881-ben boldoggá avatták.

Moritz von Schwind:  
Bouillon Gottfried  
hősies harca



Bouillon Gottfried, a Jeruzsálemi  
Latin Királyság első vezetője és a  
pecsétje

A németek vezetője Bouillon Gottfried lotharingiai herceg, a franciáké Toulouse-i Rajmund volt.

A keresztesek meglehetősen szervezetlenül, a helyi lakossággal szemben gyakran erőszakot alkalmazva, különböző utakon jutottak el Konstantinápolyba. Alexiosz császár hűbéresköt követelt tőlük az elfoglalandó területekre vonatkozólag, ez ellen Bouillon Gottfrieddal az élen tiltakoztak.

A korabeli források leírják, milyen emberfeletti erőfeszítéseknek és nélkülözéseknek voltak a lovagok kitéve, ráadásul a mohamedánok folyamatosan lesből támadtak rájuk. Számtalan ütközet után átvonultak Kappadókián, majd a szíriai Antiochiát vették ostrom alá, melyet súlyos nélkülözések és kemény harcok után 1097-ben sikerült meghódítaniuk. Jeruzsálemet csak 1099-ben tudták elfoglalni.

Az I. keresztes hadjárat eredményeként megalapították a jeruzsálemi keresztény királyságot, mely francia mintára hűbéres államként működött. Vezetőjének Bouillon Gottfriedet választották meg, aki alázatosságból csak a Szent Sír öre címet viselte, bár gyakorlatilag ő volt az első jeruzsálemi király. Őt követte fivére I. Balduin, aki fölvette a „Jeruzsálem keresztény királya” címet. A jeruzsálemi királyság 1291-ig állt fenn.

Az I. keresztes hadjárat nagy véráldozattal járt. A sereg életben maradt tagjainak legnagyobb része amint tudott, hazatért Európába.

## A II. keresztes hadjárat (1147–1149)

A ciszterci rendet 1098-ban alapította – Dijon vidékén, Cîteaux közelében – Molesme-i Szent Róbert, Szent Alberik és Harding Szent István, de igazán nagyra Clairvaux-i Szent Bernát tette, miután harminc társával belépett a rendbe. Bernát tisztelője és tanítványa volt Bernardo Paganelli di Montemagno, akit a Tre Fontane-monostor ciszterci apátjaként választottak meg egyházfőnek 1145-ben. III. Jenő pápa néven a 1153-ban bekövetkezett haláláig uralkodott.

Miután Imád ad-Dín Zangi moszuli emír 1144-ben elfoglalta Edessát, III. Jenő pápának első dolga volt, hogy felkérje Bernátot, segítsen megszervezni egy újabb keresztes hadjáratot. Bernát kezdetben vonakodott, mert a keresztény szerzetesi jámborsága tiltakozott az erőszak ellen. Amikor azonban megtalálta a „szerzetes katonaság”, azaz a lovagrend teológiai helyét, példátlan lelkesedéssel teljesítette a pápa kérését. Buzdító szavára a hadjáratához csatlakozott VII. Lajos francia király (1137–1180) mellett III. Konrád német-római császár (1138–1152), Frigyes sváb herceg (a későbbi Barbarossa Frigyes császár), II. Henrik osztrák herceg, a templomosok és a johannita lovagrend nagymesterei, és beálltak közéjük a szentföldi és kis-ázsiai keresztes államok uralkodói is. A németek 70 ezer páncélos lovasán és több százezer gyalogosán kívül a hollandok, angolok, dél-franciák hatalmas serege indult útnak. 1147 tavaszán több mint egymillió keresztes vonult át Magyarországon, előbb a németek, majd a franciák, ami nem volt problémamentes, így ellentétek keletkeztek II. Géza magyar király (1141–1162) és a keresztéseket vezető két uralkodó, Lajos király és Konrád császár között.

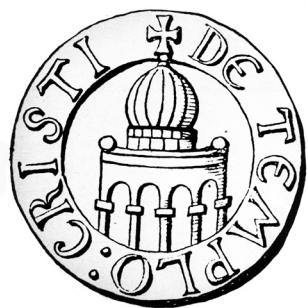
I. Manuel bizánci császár (1143–1180) nem támogatta a hadjáratot, mert a keresztések vezetői most sem ismerték el Bizánc jogát a meghódított területekre. A véres ütközetek, valamint az éhezés, járványok következtében mindössze 50 ezren jutottak el Jeruzsálembe, 1148 nyarán. Konrád már Efezusból betegen tért vissza Konstantinápolyba, a franciák pedig 1149 húsvétján utaztak haza. A hadjárat nem hozott katonai sikereket, amit Szent Bernát a keresztések méltatlan, bűnös életével magyarázott.



Clairvaux-i Szent Bernát

### Krisztus katonája

A keresztények körében mindig is nagy problémát jelentett, hogy szent célok érdekében szabad-e erőszakot alkalmazni, fegyvert fogni, harcolni. Jézus Krisztus alapvetően szeretetre és békességre tanít: „Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért!” (Mt 5,43–44) Máté evangéliumában ezt olvashatjuk: „Jézus kísérei közül az egyik kardjához kapott, kirántotta, a főpap szolgájára sújtott és levágta a fülét. Jézus rászólt: Tedd vissza hüvelyébe kardodat! Aki kardot ragad, az kard általvész el.” (Mt 26,51–52) Ugyanakkor Jézus nem titkolja előttünk, hogy ha kiállunk mellette, számolnunk kell a küzdelemmel: „Ne gondoljátok, hogy békét jöttem hozni a földre. Nem békét jöttem hozni, hanem kardot.” (Mt 10,34) Egy alkalommal maga is határozottan cselekszik: „Jézus



A templomos lovagrend pecsétje

bement a templomba, és kiüzte onnan, akik a templomban adtak-vettek. A pénzváltók asztalait és a galambárusok padjait felforgatta.” (Mt 21,12) Szent Bernát a *De laude novae militiae* (Az új lovagság dicséretéről) című művében lerakta a „Krisztus katonája”, a lovagi eszme alapjait. Munkájához mintaként tekintette Szent Mihály arkangyalt a Jelenések Könyvéből: „Ezután nagy harc támadt a mennyben. Mihály és angyalai megtámadták a sárkányt. A sárkány és angyalai védekeztek, de nem tudtak ellenállni, s nem maradt számukra hely a mennyben. Levetették a nagy sárkányt, az

## Templomos lovagrend

1120 körül kilenc keresztes lovas Jeruzsálemben elhatározta, hogy további életét a Szentföld védelmére szenteli. Hugues de Payns vezetésével közösséget alapítottak, melyet Krisztus szegény lovagjainak neveztek el. II. Balduin jeruzsálemi király (1100–1118) a Salamon féle templom közelében telepítette le őket, innen származik a templomos (*fratres militiae Templi*) elnevezésük.

Az új rend kettős tevékenységre kapott engedélyt II. Ince pápától (1130–1143): egyszerre éltek meg a katonai fegyelmet (*disciplina militaris*) és a szerzetesi fegyelmet (*disciplina regularis*). A lovagok nemesi származásúak voltak, fehér köpenyt és rajta vörös keresztet viseltek. Segítőik (fegyverhordozók és kézművesek) fekete köpenyt viseltek, vörös kereszttel. Papjaik (káplánjaik) sohasem harcoltak. A lovagok kiváló katonák voltak, az ütközetek végkimenetele szempontjából meghatározó volt a harci tudásuk.

A templomos rend hamar népszerű lett, gyorsan terjedt, elsősorban Franciaországban, de Európa számos országában, így hazánkban is. A magyar templomos lovagok elkísérték II. Andrást a keresztes hadjáratában, részt vettek a muhi csatában, és segítették a dalmát tengerpartra menekülő IV. Béla királyt is. 1169-ben került a birtokukba a dalmáciai Zára közelében álló Vrána vára, mely a magyar rendtartomány központja lett, s amely a rend megszűnése után a johannita lovagrendhez került.

A templomosok találták ki a váltót, melynek segítségével a szentföldi utazás költségeit a zarándok befizethette egy hazai templomos rendházban, és a cserébe kapott értékpapír ellenében a rend biztosította az utazását, így nem kellett sok pénzt vinnie magával, biztonságosabb lett a zarándokútja.

A Szentföld eleste (1291) után V. (Szép) Fülöp francia király (1285–1314) szemet vetett az addigra hatalmasra növekedett templomos vagyponra, és a történelem első koncepció perében máglyahalálra íteltette és kivégeztette az utolsó templomos nagymestert, Jacques de Mollay-t. A franciaországi Viennei Zsinat (1311–1312) kimondta a templomos lovagrend megszűnését, politikai nyomásra.



*Vrána romvára, mely előbb a templomos, majd a johannita lovagrend magyarországi központja volt*

## ***Johannita lovagrend***

A hajdan „béke városának” nevezett Jeruzsálemet 614-ben a perzsák, majd 636-ban az arabok elfoglalták, kifosztották, ennek ellenére a Szent Sír-bazilika és környéke többé-kevésbé mindig a Bizánci Birodalom védelme alatt állt, ahol az európai zarándokok biztonságban megszállhattak. Előfordult, hogy a zarándokház körül néhányan véglegesen megtelepedtek, így a 800-as évek elején létrejött egy keresztény negyed, Latina néven. A XI. század derekán itt telepedtek le az itáliai Amalfi városból érkező kereskedők, akik ispotályt alapítottak a beteg zarándokok ápolására, melynek kis kápolnáját Keresztelő Szent János tiszteletére szentelték. Ez az ispotály tekinthető a Jeruzsálemi Szent János Ispotályos Lovagrend kezdetének.

A rend alapító nagymestere Gerardus de Martigues (Boldog Gellért, 1047–1120) volt. A lovagrendet II. Paszkál pápa (1099–1118) ismerte el 1113-ban. Regulájukban kettős tevékenység szerepel: a hit védelme és a szegények támogatása (*Tuitio fidei et Obsequium pauperum*).

A johannita lovagok békében szerzetesként éltek, és gyógyító tevékenységet folytattak az ispotályban. Háborúban félelmetes harcosként küzdöttek a csatatéren. Zászlójukon vörös alapon fehér kereszt volt, amit később felvál-

*ősi kígyót, aki maga az ördög, a sátán, aki tévútra vezet az egész világot. A földre vetették, s vele együtt letaszították angyalait is. Ekkor harsány hangot hallottam az égből: Eljött Istenünk üdvössége, ereje és országa, és az ő Fölkentjének uralma, mert letaszították testvéreink vádlóját, aki éjjel-nappal vádolta őket Istenünk színe előtt. De legyőzték a Bárány vérével és tanúságuk szavával, s nem kímélték életüket mindhalálig.” (Jel 12,7–11) Művének fő célja a Jeruzsálemben tartózkodó templomos lovagok lelki támogatása volt, hogy segítsen nekik legyőzni azt a belső krízist, ami a szerzetesi élet és a harci tevékenység egyidejűsége okozott. A lovagok ugyanis két csata között szerzetesként éltek a monostorban, ugyanakkor az ütközetek során félelmetes harcosok voltak.*

II. András magyar király  
felvétele a johannita lovagrendbe  
(festmény Valettában, az egykori  
nagyemsteri palotában)



tott Amalfi város jelképe, a nyolcágú (máltaiként ismert) kereszt. A johanniták elsősorban a Szentföldön védték a kereszténységet, de gyorsan elterjedtek Európában is, ahol számos ispotályt építettek.

1291-ben elesett a Szentföld utolsó keresztény városa, a tengerparti Akkó is. A johanniták Ciprusra menekültek, majd 1306-ban elfoglalták a bizánciaktól Rodosz szigetét. A következő két évszázadban innen gátolták az iszlám tengeri terjeszkedését, mint „rodoszi” lovagok. Sikerüket a hadihajóiknak is köszönhették, melyekből a kor legerősebb tengeri flottája állt össze. Végül I. (Nagy) Szulejmán szultán (1520–1566) hosszú ostrom után 1522 karácsonyán elfoglalta Rodoszt, de előtte szabad elvonulást biztosított a lovagoknak és ötszáz rodoszi lakosnak.

A johannita lovagok Málta szigetén leltek új otthonra. A török hajóhad hamarosan itt is megjelent. Az akkor már máltainak nevezett lovagrend élén a provance-i származású Jean Parisot de La Valette állt, akinek vezetésével 1565-ben sikeresen visszaverték a törökök több hónapon át tartó ostromát. A diadal előkészítette a lepantói ütközetet (1571), melyben a keresztények végleg letörték a törökök tengeri erejét.

A johannitákat Napóleon űzte el Máltáról, 1798-ban. Rövid ideig I. Pál orosz cár (1796–1801) adott egy részüknek menedéket, majd az 1800-as évek elején Itáliába tették át székhelyüket. Ma is Rómában van a központjuk.



A johannita lovagrend pecsétje

### ***A III. keresztes hadjárat (1189–1192)***

A balsikerű II. keresztes háború után a muszlimok feléledtek, s összeroppantással fenyegették az egész keleti kereszténységet. Vezetőjük két nagy hadvezér, északon Núr ad-Dín Mahmúd (1118–1174) fejedelem – Aleppó, Damaszkusz és Moszul uralkodója –, délen Szaladin (1137–1193) kurd származású egyiptomi vezér – később Egyiptom és Szíria első szultánja – volt. A jeruzsálemi király segítségért fordult a pápához, s mialatt az európaiak tárgyalgattak, Szaladin a hattini csatában szétverte a szentföldi keresztény sereget, majd 1187-ben elfoglalta Jeruzsálemet.

A hírre a marakodó európaiak gyorsan megbékéltek egymással, s II. Fülöp Ágost francia király (1180–1223) és Oroszlánszívű Richárd angol király (1189–1199) táborában nagyszámú kereszties sereg gyűlt össze. A németek élére az idős I. (Barbarossa) Frigyes császár (1155–1190) állt. A kezdeti sikerek után elkezdődtek a bajok. Szeleukia közelében Frigyes császár meghalt agyvérzés következtében. Akkó ostroma két évig tartott, de amikor sikerrel jártak, a zsákmány elosztása miatt viszály támadt az angolok és franciák között. Ez megbontotta a keresztiesek egységét, s a további sikerek helyett Jeruzsálem Szaladin szultán birtokában maradt. Végül 1192-ben Szaladin és Richárd békét kötöttek, mely szerint Jeruzsálem maradt Szaladiné, aki cserébe garantálta, hogy a keresztény zarándokok biztonságosan és szabadon látogathatják a szent várost és a Szent Sírt. A keresztények megtarthatták az általuk elfoglalt tengerparti városokat.

Oroszlánszívű Richárd hazatérése közben hajótörést szenvedett, majd szárazföldön folytatva az útját Bécs közelében felismerték, s a német-római császár vazallusa, V. Lipót osztrák herceg bebörtönözte. Csak jelentős váltságdíj ellenében térhetett vissza Angliába, 1194 tavaszán.

Szaladin halála után, 1197-ben III. Celesztin pápa (1191–1198) buzdítására VI. Henrik császár (1191–1197) szervezésében kb. 60 ezer főnyi sereg indult keletre. Szidonnál legyőzték a törököket, elfoglalták Bejrútot, s visszaállították az összeköttetést a jeruzsálemi királyság és az antiochiai fejedelemség között. Henrik császár halálhírére azonban felborult a rend a keresztiesek között, akik 1198 elején hazatértek.



*Szaladin szultán  
(Ismáil al-Jazari 1185-ös  
miniaturája)*



*Barbarossa Frigyes császár*

### **Szent István Lovagrend**

Szent István király (1000–1038) zárandokházakat alapított 1018 körül, melynek feladata a magyar zárandokok ellátása, gyógyítása és védelme volt. A zárandokházak közösségeiből II. Géza király 1155 körül hozta létre a stefanita lovagrendet, *Cruciferi Sancti Stephani Regis* (Szent István Király Keresztesei) néven. Ez volt az első magyar alapítású szerzetesrend, egy évszázaddal megelőzve a pálosokat. (A pálos rend az egyetlen ma is fennálló középkori magyar alapítású rend.) A rend magyarországi központja az Esztergom melletti Szentkirály, a stefaniták egykori faluja és ispótálya volt. Valószínűleg a XI. század első felében egy magyar nemes asszony Jeruzsálemben megvásárolt egy ingatlant, amiben magyar ispótláyt rendeztek be, s amely később a stefanita rend szentföldi anyaháza lett. Jeruzsálem elestét, 1187 őszét követően Akkó városába kerültek, ahova egy 1286-ból származó oklevél szerint a magyarországi stefaniták bizonyos Attila nevű rendtestvérüknek még adományokat is küldtek, a belháborúkba süllyedő magyarországi birtokaik eladásából. A stefaniták Akkóban működtek 1291-ig, a város elestéig. A hazai stefaniták 1217-ben részt vettek II. András király keresztes hadjáratában, majd 1241-ben a muhi csatában, nagy veszteségeket elszenvedve. Tévékenységük a török hódítással megszakadt, jogutód

### **A IV. keresztes hadjárat (1202–1204)**

Alig értek haza a harcosok a Szentföldről, az új pápa, III. Ince (1198–1216) elkezdte a IV. keresztes hadjárat szervezését. Elrendelte, hogy a világegyház jövedelmének tizedét erre a célra kell fordítani. A török terjeszkedése miatt Kis-Ázsián keresztül az átvonulás már nem volt veszélytelen, ezért a pápa tervei szerint a seregnek Szicíliában kellett volna hajóra szállni. A katonai vezetők viszont Velencével egyeztek meg, aki a hajói fejében a magyar királysághoz tartozó Zára elfoglalását kérte, amit a keresztések 1202 őszén teljesítettek is. A pápa erre úgy reagált, hogy az egész keresztes sereget kiközösítette.

Ezután a keresztések Konstantinápolyba hajóztak, ahová a trónjától megfosztott bizánci uralkodó, IV. Alexiosz császár (1203–1204) hívta őket. Amikor a keresztések felvonultak Konstantinápoly elé, a sereg láttán az elűzött császárt visszahelyezték a trónra, de ő hálátlannak bizonyult. A keresztések jó ideig türelmesen vártak, hogy a görögök legalább a költségeiket kifizessék, mert e nélkül sem továbbmenni, sem hazautazni nem tudtak, de mindhiába. Végül, amikor a keresztéseket behívó császári család tagjait a bizánci ellenpárt legyilkolta, reménytelenné vált a helyzetük, ezért III. Ince pápa tiltása ellenére megindult a latin támadás, Bizánc ostroma. Kétségtelen, hogy a város kifosztásában, a keresztések kegyetlenkedéseiben meghatározó szerepet játszott a bosszúvágy is, mivel a húsz évvel korábbi, 1184-es bizánci pogromban a görögök több ezer latint, többségében velenceit mészároltak le.

A keresztések nem mentek tovább a Szentföldre, hanem Konstantinápolyban megalapították a Konstantinápolyi Latin Császárságot, mely 1261-ig fennállt.

A hadjáratot a szemtanú Villehardouin Gottfried jegyezte le az utókornak.

Az 1054-es keleti egyházszakadás a IV. keresztes hadjáratl vált teljessé. A széles néprétegek előtt – így a Magyar Királyság vezetői előtt is – igazán csak ekkor tudatosodott az egyházszakadás ténye.



nélkül megszűntek. A stefanita lovagrendet 1439-ben említi utoljára oklevél. Paskai László bíboros, esztergomi érsek 1993-ban újra engedélyezte a *Cruciferi Sancti Stephani Regis* működését, egyházi magántársulati formában, az Esztergom-budapesti Főegyházmegyében.

*Eugène Delacroix:  
A keresztesek lerohanják  
Konstantinápolyt (1840)*

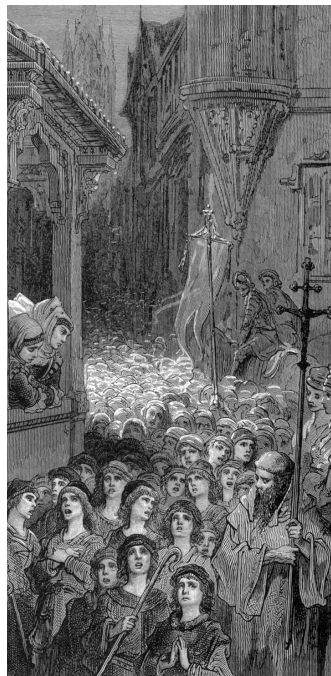
### ***Gyermekek keresztes hadjárata (1212)***

A keresztes háborúk nem jártak a várt átütő eredménnyel, s különösen a IV. hadjárat félresiklása miatt egyre többen úgy gondolták Európában, hogy a Szentföld felszabadításának sikertelenségét a katonák bűnei okozták. A megoldás egyik abnormális módját néhányan abban látták, hogy a hadjáratot ártatlan gyermekekre kell bízni.

A gyermekek keresztes hadjáratát Franciaországban egy István nevű Vendôme-i pásztorfiú kezdte meghirdetni, a vele történt csodákra hivatkozva. Az Egyház azonnal tiltakozni kezdett az esztelen folyamat ellen, ennek ellenére kb. 30 ezer fiú gyűlt össze Marseille-ben, közöttük akadtak leányok és asszonyok is, utóbbiak főként azért, mert fiukat nem merték egyedül elengedni. Szállításukat kereskedők vállalták. A vállalkozás katasztrofális véget ért: a hajók egy része Szardínia közelében elsüllyedt, a többi utasait egyiptomi kereskedők rabszolgaként eladták.

A franciák mellett egy tízéves kölni kisfiú, Miklós is toborzott gyermekeket a Szentföld felszabadítására, hívására kb. 20 ezren gyűltek össze. Még az Alpok elérése előtt többségük visszafordult, a kitartóak pedig a lombar-

*Gustave Dore: Gyermekek  
keresztes hadjárata*



diai rablók martalékai lettek. Néhányan mégis eljutottak a dél-itáliai Brindisibe, ahonnan a pápa visszaküldte őket a szüleikhez.

Többen megkérdőjelezik, hogy valóban léteztetett-e ilyen esztelen hadi vállalkozás, de kutatás mai álláspontja szerint igen. Résztevőinek zöme azonban nem gyermekekből, hanem nyomorban élő fiatalokból állt.

### ***Az V. keresztes hadjárat (1217–1221)***

A rosszul végződött IV. keresztes hadjárat után III. Ince pápa azonnal elkezdte az újabb hadjárat szervezését, de az 1216-ban bekövetkezett halála miatt a feladat III. Honoriusz pápára (1216–1227) maradt. Miután II. Frigyes német-római császár (1220–1250) és a szicíliai király vonakodása késleltette az ügyet, a hadjárat élére II. András magyar király (1205–1235) állt. A háborúba bekapcsolódott VII. Lipót osztrák herceg (1198–1230) és Lajos bajor herceg (1183–1231) is. II. András azért vállalta el a fővezérséget, mert apjának, III. Béla királynak (1172–1196) halála előtt megígérte, hogy helyette teljesíti korábbi fogadalmát, mely szerint keresztes hadjáratot vezet a Szentföldre.

A magyar és osztrák keresztesek 1207-ben szálltak hajóra Spalatóban (ma Split), majd Cipruson át Akkóba érkeztek.

Az 1207. év őszi hónapjai során három nagyobb katonai művelet valósult meg, amelyek közül az első Észak-Galileában és a Golán-fennsíkon történt, a második a Tábor-hegyi erődöt vette ostrom alá, a harmadik pedig a mai Dél-Libanon területén lehetett. A beígért európai főerő nélkül végrehajtott katonai tevékenység első ránézésre nem ért el átütő sikert, de így is visszaszorították a szíriai muszlim erőket, és előkészítették a hadjárat második szakaszát. Ebben azonban a magyar sereg már nem vett részt, mert a várakozást elunva, András vezetésével hazaindultak. Érdemes megjegyezni, hogy a magyar sereg volt az egyetlen a keresztes hadjáratok során, mely szárazföldi úton tért haza a Szentföldről. (András a hazautat felhasználta királysága diplomáciai kapcsolatainak megerősítésére.)



*Tatár fürdő és minaret a Volga menti Bulgár romvárosában*



### **Tatárok**

Az onogur-bolgárok a VII. században vándoroltak Közép-Ázsiából a Fekete-tenger északi vidékére, ahol megalakították az onogur-bolgár birodalmat. A század végén a magyarok és a kazárok nyomására a birodalom felbomlott, és a bolgárok egy része a kazárok alattvalója lett. Másik csoportjuk nyugatra vándorolt, ahol megalapították mai Bulgária elődállamát. A VIII. században az Arab Kalifátus támadásainak hatására a Kazár Birodalom legyengült, s ekkor a keleten maradt bolgárok északabbra költöztek, megalapították a Volgai Bolgárországot, fővárosa a Volga menti Bulgár lett. A X. században felvették az iszlám vallás szunnita változatát. 1236 őszén a mongolok legyőzték a bolgárokat, majd átvették tőlük a muzulmán vallást és a török nyelvet. Nyugaton ettől kezdve nevezik őket tatároknak. A tatárok és a törökök természetes szövetségesek lettek. Amikor Magyarország a tatárok ellen küzdött (1241-től 1717-ig!), lényegében az iszlám terjeszkedése ellen is harcolt.

A maradék sereg megtámadta Egyiptomot. Damiette várának hosszú ostroma közben az osztrák herceg is hazatért, de a sereg zöme helyén maradt. 1219 végén bár elfoglalták a várost, de a további hadviselés a Nílus áradása miatt lehetetlenné vált. 1221-ben békekötésre kényszerültek, melyben a szabad elvonulásért Damiette-et visszaadták a szultánnak.

### **A VI. keresztes hadjárat (1228–1229)**

Az utókor történetírása szerinti utolsó keresztes hadjárat szervezését még III. Honoriusz pápa kezdte el, de az 1227-ben bekövetkezett halála után utódja, IX. Gergely (1227–1241) fejezte be. Főként az angolok, franciák és németek körében toborozták a kereszteseket oly nagy sikerrel, hogy a dél-itáliai Brindisi környékén összegyűlt tömeg elszállítására nem volt elég hajó. A várakozó seregben járvány tört ki, mely több ezer áldozatot követelt, köztük Árpád-házi Szent Erzsébet férje, Tübingiai Lajos örgróf is ekkor halt meg.

Az V. keresztes hadjáratban is szerepet vállaló II. Frigyes német-római császár, szicíliai király 1228-ban hajóra szállt, de megbetegedése miatt 3 nap hajózás után ki kellett kötnie. A pápa ezt ürügynek vélte a hadjárat elodázására, ezért a császárt kiközösítette az Egyházból. Frigyes ennek ellenére folytatta a hadjáratot, de a Szentföldre érkező serege létszáma addigra oly mértékben lecsökkent, hogy az ütközetek

*Assisi Szent Ferenc  
Malek el-Kamil  
egyiptomi szultánál*



felvállalása helyett jobbnak látta megegyezni Szaladin unokaöccsével, Malek al-Kamil egyiptomi szultánal. A béke létrejött, amiben talán szerepe volt annak is, hogy a kegyetlenségéről hírhedt szultán korábban személyesen fogadta a béke követét, Assisi Szent Ferencet. Az 1229-ben 10 évre kötött egyezés szerint Jeruzsálem, Betlehem és Názáret a keresztényeké lett – az Akkóból odavezető úttal együtt –, s a keresztény foglyokat szabadon engedték.

A Szentföldre irányuló keresztes hadjáratok a béke idejének lejárataival sem szűntek meg teljesen. A pápák felhagytak ugyan a kezdeményezéssel, és az európai katonák lelkesedése is alábbhagyott, ennek ellenére egyéni uralkodói kezdeményezések előfordultak, melyek azonban kudarcral, vagy jelentéktelen sikerrel jártak.

Közben az iszlámon belül a szunniták és síiták között kiélesedett az ellentét. Az oszmán birodalom terjedésével a szunniták megerősödtek, egyre nagyobb teret nyertek. Ezen vérszemet kapva Európa felé kezdtek terjeszkedni. 1361-ben a törökök elfoglalták Drinápolyt, majd ide helyezték birodalmuk központját, ahonnan lényegében az egész Balkánt uralni tudták. 1453-ban Bizánc is elesett, ettől kezdve Európának már nem a Szentföldért kellett aggódnia, hanem a saját léteért.

## *Magyarok és keresztesek*

A Magyar Királyság elhelyezkedése miatt szükségszerű résztvevője volt a kezdetben szárazföldön vonuló keresztes hadjáratoknak. A hatalmi harcok következményeit elszenvedő országunkban az útvonal biztosításán és az átvonuló katonák ellátásán túl több nem történt. Aktívabb szerepvállalás csak a XII. század közepén kezdődött, amikor a második keresztes hadjárat átvonulásának és a johannita lovagrend hatásának köszönhetően II. Géza királyunk (1141–1162) megalapította a stefanita lovagrendet.

Bár a XII. század első feléből vannak információink a Szentföldön harcoló magyar lovagokról, de ez a források alapján inkább elszigetelt jelenség lehetett. Az aktív részvétel előkészítése a László királyunk szentté avatásának eljárását intéző III. Béla király uralkodása (1172–1196) idején kezdődött meg. III. Béla első felesége, Châtillon Anna (eredeti nevén Ágnes) antiochiai hercegnő volt, és férjével közösen tervezték, fogadalommal megerősítették szentföldi zarándoklatukat, ami végül Jeruzsálem eleste és az uralkodó elfoglaltsága, majd egészségi állapotának romlása miatt nem jöhetett létre. Béla király az 1196-ban bekövetkezett halála előtt a fogadalom teljesítését kisebbik fiára, az Ágnes-től született András hercegre hagyta.

A magyar hadjárat csak jóval később, 1207 nyarán kezdődött el, amiben szerepet játszhatott az egyéb magyarországi lekötöttségek mellett az is, hogy az időközben királlyá választott II. András tervezhette a latin császári cím megszerzését, a latinok által addigra elfoglalt Konstantinápolyban. Ezt erősítette, hogy édesanyja révén félig szentföldi latinnak számított, és az ottani arisztokrácia jelentős részével rokoni kapcsolatban állt.

A Szentföld felszabadítása érdekében szervezett keresztes háborúban részt venni nagy dicsőségnek számított a középkorban. Nem tudni pontosan, hogy ezt a magyarok hány emberrel tették, valószínűleg 1500–2000 lovasról lehetett szó, és kb. ennyi kísérvél számolhatunk a hajók száma alapján.

II. András magyar király a Szentföld későbbi védelméből is kivette a részét: komoly évjáradékkal – váranként 24 kg

*Margat lovagvárát Szíriában  
magyar régészek tárják fel  
napjainkban*



ezüstell – látta el a johanniták két legfontosabb erődjét, a mai Szíria területén fekvő Krak des Chevaliers és Margat várait (napjainkban mindkét helyen Major Balázs régész vezetésével folynak az ásatások).

II. Andrást követően hazánk egyre kevesebb szerepet vállalt a keresztes hadjáratokban, az ellenség ugyanis a mongolok képében megérkezett határainkhoz. Az ellenük folytatott harcot ugyan nem szokás a keresztes témakörbe sorolni, de Európa védelme szempontjából ez legalább olyan fontos volt. Sajnos a nyugati keresztény testvérek ehhez gyakorlatilag semmilyen segítséget nem nyújtottak, sőt II. (Civakodó) Frigyes osztrák herceg (1230–1246) a végzetes muhi csata (1241) után az alkalmat kihasználva még rá is támadt Nyugat-Magyarországra. A tatárjárás következményei jó időre megtörték Magyarország fejlődését, és mire ebből sikerült részben kilábalni, a szentföldi latin államok elestek.

## *A törökök kiűzése Magyarországról (1686)*

Magyarország megmentőjének is nevezik Boldog XI. Ince pápát (1676–1689), aki kezdeményezte a Szent Liga összehívását, mely nyugodtan tekinthető egy keresztes hadjárat indításának. A Szent Liga keretében törökellenes szövetséget kötött a Habsburg Birodalom, Lengyelország, a Velencei Köztársaság és a Pápai Állam 1684. március 5-én, majd két év múlva csatlakozott hozzájuk Oroszország, Bajorország, a szász és a brandenburgi választófejedelemség, valamint Svédország. A szerződés okmányait elsőként III. (Sobieski) János lengyel király (1674–1696) írta alá Krakkóban. A pápa a franciák és a Habsburgok közötti viszályt szerződésileg is félretette velük, de azt a franciák nem tartották be, így késleltették a törökök elleni hadjárat indítását.

XI. Ince hatalmas segélyösszegekkel – közel 20 millió aranyforinttal – járult hozzá a háborúhoz. Ösztönzésére a német birodalom katolikus választófejedelmek ún. „török-adót” vezettek be. Az Egyház legtöbb ezüstjét kisajátították, templomi adományokat küldtek a császárnak. S amikor ez sem volt elég, a pápa kibocsátott egy keresztes búcsúbullát, amely széleskörű alamizsnagyűjtést eredményezett.

Miksa Emánuel bajor választófejedeleme 8000, III. János György szász választófejedeleme 4700, Brandenburg 7000 katonát küldött hadba. A kisebb német fejedelemségek további 10000, a frank kerület 3000, a sváb kerület 4000, a Felső-Rajna vidék 3000 fegyverest állított ki. Svédország csapatai Buda ostromának utolsó napján érkeztek meg. A magyar katonák száma – akik részt vettek az 1686-os hadjáratban, illetve Buda ostromában – hozzávetőleg 15000-re tehető, ami bár jelentős a hadjárat katonai létszámához viszonyítva, mégis, a török hazánkból való kiűzése után a Habsburg-ház meghódított területként kezelte Magyarországot.

A Szent Liga serege Lotharingiai Károly parancsnoksága alatt, 76 napos ostrom után, 1686. szeptember 2-án visszafoglalta Budát. Az ostrom utolsó rohama során a török várparancsnok, Abdurrahman pasa elesett. Ezután sorra foglalták vissza Pécs, Eger, Székesfehérvár, Szigetvár, Nagyvárad és Gyula várát. A végső, döntő ütközetre 1697. szeptember 11-én került sor Zentánál, amikor a szövetségesek Savoyai



*Boldog XI. Ince pápa,  
hazánk megmentője*



*A karlócai béke*

Jenő vezetésével legyőzték az oszmán főereget. A keresztsek ekkor abbahagyták a legyőzött törökök kiűzését, helyette szégyenteljes békét kötöttek a megvert ellenséggel.

A karlócai béketárgyalásokat 1699. január 26-án zárták le. A békeszerződésben az oszmánok „átengedték” az osztrákoknak Magyarország nagy részét, Erdélyt és Szlavóniát. A törökök visszakapták Temesvárt, noha akkorra már kimenekültek a városból. A béketárgyaláson nem vettek részt magyar politikusok, diplomaták, nélkülünk döntöttek rólunk.

Itt kell megjegyezni, hogy a mohácsi tragédia idején Anglia és Magyarország lakosainak száma hozzávetőlegesen azonos volt, 150 évvel később Angliáé megduplázódott, Magyarországé felére csökkent. A különbség négyszeres! És azt most nem mérlegeljük, hogy miközben 150 évig védtük Európát az iszlám terjeszkedésétől, Európa milyen mértékben gyarapodott és gazdagodott. Ez idő alatt hazánkat a törökök kifosztották, falvaink és városaink többsége elpusztult.

## *A keresztes háborúk megítélése, értékelése*

A keresztes háborúk a nyugati kereszténység válaszlépései voltak az iszlám terjeszkedésére. Jeruzsálem elfoglalása, a szárazföldi keresztény zarándokutak ellehetetlenítése, végül Európa iszlám meghódításának kezdete a kereszténység összefogását és katonai ellenállását eredményezte, előbb az Ibériai félszigeten, majd a Balkánon. A korabeli európai népesség nagy részének személyes tapasztalata volt a muszlim invázióval kapcsolatban, ami hozzájárult az összefogás eredményességéhez.

A keresztes hadjáratokkal szemben gyakran felmerül a tudatos hódítás vádja, ez azonban a források ismeretében teljesen alaptalan. Az I. keresztes hadjárat résztvevői abban a tudatban indultak Jeruzsálem felszabadítására, hogy egy nagyobb, bizánciak által szervezett sereg részei lesznek, akik minden meghódított területet az egykori jogos tulajdonosának, a bizánci császárnak adnak vissza. A pápaság oldaláról semmilyen terjeszkedés vágya nem bizonyítható. II. Orbán pápa leginkább azon aggódott, hogy a „fegyveres zarándoklat” gondolata talál-e annyi érdeklődőre, akiket már érdemes elindítani Bizánc megsegítésére. Jól mutatja a pápaság hódítással szembeni magatartását, hogy amiért a keresztesek Zárát elfoglalták (velencei nyomásra a IV. keresztes hadjáratban), III. Ince pápa az egész sereget kiátkozta.

A források alapján a sokszor felemlegetett rablási szándék is bizonyíthatatlan, rágalom. Az viszont egészen biztos, hogy keresztes hadjáratra indulni – amellet, hogy komoly viszontagságokkal járt, és könnyen az ember életébe kerülhetett –, nagyon drága vállalkozás volt. Nem véletlen, hogy a keresztesek ezt egyfajta penitenciaként fogták föl. A ránk hagyott oklevelekből egyértelműen kitűnik, hogy a résztvevők szeme előtt nem a megszerezhető vagyon képe lebegett, hanem a veszélyek és az óriási költségek. Az európai népesség feleslegének levezetésére vonatkozó célzások is igaztalanok, hiszen a keresztes hadjáratok idején indult el az európai mezőgazdasági forradalom, emiatt igencsak sok munkáskézre lett volna szükség.

Már az első hadjárat résztvevőinek abszolút többsége is csak felszabadítani akarta a szent várost, de ottmaradni nem szándékoztak. Amint lehetett, haza is jöttek, és azt is



*A zentai győztes, Savoyai Jenő lovasszobra Buda várában*

tudjuk, hogy a szentföldi latin államok legnagyobb problémája az állandó emberhiány volt, amit semmiféle kedvezménnyel és ígérettel nem tudtak orvosolni. Az első karácsonyt Bouillon Gottfrieddel körülbelül 300 fegyveres és 1000 európai polgári személy ünnepli meg, majd úgy döntenek, hogy húsvétig még valahogy kihúzzák, de utána ők is hajóra fognak szállni. Hazautaznak, mert bizánci segítség nélkül nincs értelme a Szentföldön maradni.

Sokan mondják, hogy a keresztes hadjáratok segítettek a nemesi birtokok egybetartásában, mivel a másodszülötteket küldték a háborúba, ahol többségük meghalt. Ezzel szemben a valóság az, hogy már az első hadjáratról kezdve a vezetők többsége olyan elsőszülött volt, aki hatalmas birtokokat hagyott hátra a bizonytalan kimenetelű részvételért. A legjobb példa a korabeli Európa egyik leghatalmasabb urának tartott Toulouse-i gróf, Rajmund esete, aki egy országnyi európai birtokokat hagyott hátra azért, hogy Tripoliban egy zsebkendőnyi területért vívott ostromnál haljon nyomorúságos halált.

*A keresztes hadjáratok motivációja szűkebb értelemben a szentföldi zarándoklatok biztonságának visszaállítása, tágabban értelmezve pedig az iszlám terjeszkedésének akadályozása, ezzel a keresztény Európa lakossága életének, értékeinek és kultúrájának védelme volt. Keresztes háborúnak tekinthető az Oszmán Birodalom ellen szárazföldön és tengeren vívott több évszázados küzdelem, de bizonyos értelemben a magyar és a lengyel nép tatárok ellen folytatott fél évezrednyi harca is. Európaiként és főként magyarként érdemes meggondoltaban kritizálni azt a keresztes ideológiát és mozgalmat, melynek szolgálatában önkéntesek ezrei adták életüket keresztény kultúránk, civilizációnk megtartásáért.*

## **Irodalom**

- Barber, Malcolm: *Az Új Lovagság*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Bozsóky Pál Gerő: *A jeruzsálemi latin királyság rövid tündöklése és hosszú haldoklása*. Agapé, Szeged, 2004.
- Bozsóky Pál Gerő: *A keresztes hadjáratok*. Agapé, Szeged, 1995.
- Housley, Norman: *Contesting the Crusades*. Blackwell Publishing, 2006.
- Lotharingiai Károly hadinaplója Buda visszafoglalásáról. 1686.* Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1986.
- Maalouf, Amin: *A keresztes háborúk arab szemmel*. Európa könyvkiadó, Budapest, 1997.
- Major Balázs: *Európa és a keresztes hadjáratok*. Keresztény értékek a Kárpát-medencében. A Magyar Máltai Lovagok Szövetsége konferenciája. MTA, Budapest, 2017.
- Pörtlner, Rudolf: *A Szent Sír hadművelet. A keresztes hadjáratok a legendákban és a valóságban (1095–1187)*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1985.
- Raeds, P.: *The Children's Crusade of 1212*. Journal of Medieval History 3., 1977.
- Runciman, Steven: *A keresztes hadjáratok története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Simon Róbert: *Korán*. Helikon Kiadó, Budapest, 1987.
- Stossek Balázs (ford.): *A templomos lovagrend regulája*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2002.
- Szántó Konrád: *A katolikus egyház története*. Budapest, 1974.
- Török József – Legeza László: *Máltaiak*. Mikes Kiadó, Budapest, 1999.
- Török József: *Szerzetes- és lovagrendek Magyarországon*. Panoráma Kiadó, Budapest, 1990.



# Inkvizíció

*Az Egyház múltbeli tevékenységével szemben megfogalmazott bírálatok között mindig hangsúlyozottan szerepel az inkvizíció, mint az ún. „sötét középkor” jellemző bűne, mely ártatlan emberek tízezreit kegyetlenül megkínozta, küldte máglyahalálba. Hogyan történhetett meg mindez? A bűnök megbocsátását, irgalom gyakorlását, krisztusi szeretetet hirdető Egyház miért találta ki és alkalmazta évszázadokon át az inkvizíciót?*



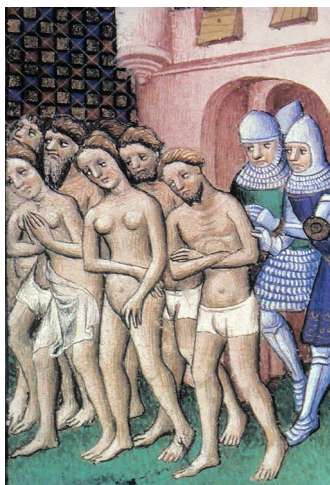
Francisco Goya:  
Az inkvizíció törvényszéke

## Előzménye

A Római Birodalomban a kereszténység első három évszázadában a vértanúk ezreit azért kínozták és gyilkolták meg, mert felségárulónak tartották őket, mivel nem fogadták el a császár mindenhatóságát. A római jogot alkalmazták ellenük. A 391-ben államvallássá lett kereszténység bár megörökölte a római jogot, az eretnek tanítások hirdetőivel

### Fogalma

Az inkvizíció a hit és az erkölcs tisztaságának védelmére létrehozott egyházi bírósági intézmény. Elnevezése a görög *exetaszisz* (kiderít) és a latin *inquirere* (keres, felkutat) igékből származik.



A katarok kiűzése Carcassonne-ból, 1209-ben

#### **Katar és albigenes eretnekségek**

Az ezredforduló után új eretnekségek léptek fel, melyek – talán az egyháziak életszentségének hanyatlása következtében – gyorsan terjedtek. Franciaországban a katarok pl. azt tanították, hogy a Katolikus Egyház szertartásai értelmetlen látványosságok, a földi világot a Sátán teremtette, Isten a rossz világtól távol, angyalai körében trónol, a hatóságok és intézményeik tulajdonosa a Sátán, s aki ezeknek engedelmeskedik, a Sátánt szolgálja. Hitték a lélekvándorlásban, s elvetették a házasságot. A XII. században hasonló veszélyt jelentett az ugyancsak francia eredetű albigenes eretnekség. A francia király 1244-ben bár megtörte az erejükét, az inkvizíció csak 1330-ban számolta fel szervezetüket.

szemben alkalmazott büntetések kezdetben csak a kiközösítéstől a száműzetésig terjedtek a hittel kapcsolatos vétsekért, halálbüntetést nem alkalmaztak. Például Ariust (kb. 260–336), vagy akár az ő tévtanait hirdető ariánusok ellen harcoló Szent Atanáz (295/96–373) ellenfeleik száműzték, tehát életben hagyták őket. Erőszakot csak akkor alkalmaztak, ha az eretnekek maguk is erőszakosan léptek fel. Ez nagy előrelépés volt a keresztényüldözés három évszázadának gyakorlathoz képest.

Változott a helyzet a Karolingok idejében (768–987), amikor a király a püspökök feladatává tette a germán pogánykorból fennmaradt babonák kivizsgálását és megszüntetését. Korábban – a római gyakorlathoz hasonlóan – a varázslókat tűzhalállal büntették, s ez a közfelfogásban mint megszokott világi büntetés, tovább élt.

Az inkvizíció módszereit az Egyház a világi joggyakorlatból vette át, de az Ószövetség halálbüntetésre vonatkozó előírásait az egyházatyák határozottan elutasították. Szent Ágoston kezdetben a testi büntetést is ellenezte. Később bár helyeselte a pénzbírsággal, számkivetéssel vagy vesszőzéssel való fenytést, de a kínzást és a halálbüntetést elutasította. A bizánci szertartású egyházban Aranyszájú Szent János súlyosan elítélte az eretnekek megölését. Ugyanakkor a felforgató, család- és államellenes tanokat hirdető eretnek mozgalmakkal – főként a katarokkal és az albigenesekkel – szemben szervezett fellépésre volt szükség, ellenük csak a legszigorúbb intézkedések tűntek eredményesnek.

Az eretnekmozgalmak igazi hatását az idők folyamán elmosta a feledés és a szándékos idealizálás. Nem a véletlen műve, hogy az elmúlt évszázadok alatt olyan dokumentumok váltak ismertté, melyek szerint minden eretnek jámbor álmodozó, elméleti szabadgondolkodó, vagy az Egyház ellen bátran fellépő mártír. Ezzel szemben az eretnekek fellépése legtöbbször a babona, a kegyetlenség, a lázadás és az erkölcstelenség szélsőségeit viselte magán, s a szó szoros értelmében közveszélyes volt. Nemegyszer kiváltották a köznép erélyes tiltakozását, mely gyakran önbíráskodást eredményezett. A kor közakarata, a társadalom igénye végül oda vezetett, hogy az Egyház intézményesíteni kényszerült a hit és az erkölcs tisztaságának védelmét.

## Létrejötté

Az inkvizíció kezdete nem köztudott határozott dátumhoz, fokozatosan és több helyszínen alakult ki.

III. Sándor pápa (1159–1181) az eretnekséggel szemben alkalmazandó erélyes eljárásra vonatkozó tervét az 1162-es Montpellier-i és az 1163-as Tours-i Zsinat dolgozta ki, s ezt megerősítette a III. Lateráni Zsinat 1179-ben. Eszerint az eretnokségek szószólóit börtönre és vagyonvesztésre kell ítélni.

A XII. század vége a római jog reneszánsza volt, melyből kiindulva Barbarossa Frigyes német-római császár (1155–1190) – más uralkodókkal egyetértésben – az eretnekeket az államhatalom veszélyeztetőinek mondta ki, s jószágvesztéssel, számkivetéssel büntette őket. A világi és az egyházi hatalom közös fellépése az eretnokség ellen az 1184. évi Veronai Zsinat idejére esett.

III. Ince pápa (1198–1216) kimondta, hogy az eretnokség lényegében azonos a régi római felségsértéssel (*crimen laesae majestatis*), ezért ellene a papságnak vádemelés nélkül (*ex officio*) is föl kell lépnie. Mindezt a IV. Lateráni Zsinat 1215-ben törvényerőre emelte, és II. Frigyes császár (1212–1250) birodalmi törvénné tette.

IX. Gergely pápa (1227–1241) az *Excommunicamus* kezdetű konstitúciójával 1231-ben rendszerezte az inkvizíció jogi alapjait, majd létrehozta a pápai inkvizíció intézményét. A szervezet tevékenységét az új koldulórendekre – főként a domonkosokra és a ferencesekre –, ritkán világi papokra bízta.



Pedro Berruguete:  
Szent Domonkos albigena  
könyveket éget



Illusztráció Voltaire Candide-jához: Auto da fé

### Németországban

Az inkvizíciót Marburgi Konrád ferences szerzetes – Árpád-házi Szent Erzsébet gyóntatója – vezette be Németországban, 1231-ben. Bírálható módszerei következtében a földühödött lovagok 1233-ban meggyilkolták.

A XVI. és XVII. századokban a boszorkánypereket az inkvizíció hatáskörébe vonták. Az embertelen és véres boszorkányüldözés ellen – a közvéleménnyel is szembeszállva – főleg a jezsuiták küzdöttek, Adam Tannert és Cornelius Loost bebörtönözték a boszorkányperek elítélése miatt. Németországban az utolsó boszorkányégetés 1775-ben volt.

## Gyakorlata

A IV. Lateráni Zsinat szabályozta az inkvizíció bírói eljárását. E szerint az Egyház és világi hatóság joga és kötelessége az eretnekségben gyanús személyeket felkutatni, majd nevüket nyilvánosságra hozni. A vádlottak egy havi kegylemi időt (*tempus gratiae*) kaptak a javulásra, mely – amennyiben nem járt eredménnyel – után a feljelentést foganasították. Döntő volt két megbízható tanú vallomása.

A vádlottakat három csoportba osztották:

- 1) *őszinte bűnbánók*, akikre vezeklést, böjtöt, alamizsnát, zarándoklást róttak; tévedésük visszavonásakor égő gyertyával a kezükben hitvallást tettek. E hitvallást és a vele kapcsolatos, megtérésre buzdító prédikációt nevezték *actus fideinek* (hit-tény), spanyolul *auto da fének*, ennek hibás fordítása a „kínvallatás”.
- 2) *kivizsgálándók*, őket börtönbe zárták (a latin *murus* „fal” szó téves fordítása miatt „befalazottaknak” nevezték őket).
- 3) *visszaeső vagy megátalkodott eretnekek*, akiket el kellett ítélni.

A kínvallatás a középkorban hasonló látványosságnak számított, mint az ókorban a keresztény vértanúk halála a cirkuszi játékok alkalmával. A pápák sokáig tiltották is az inkvizíció bíróságai számára, végül IV. Ince pápa (1243–1254) engedélyezte 1252-ben. A Vienne-i Zsinat (1311) szigorúan szabályozta az eljárás módját. Gyenge fizikumú vagy idős embert nem volt szabad kínozni, a kínvallatást csak egyszer lehetett alkalmazni, és a kínpadon tett vallomást a vádlott 24 órán belül visszavonhatta.

Az inkvizíciós halálbüntetést – a római jog értelmében – először II. Frigyes császár rendelte el és hajtotta végre 1224-ben, a felső-itáliai eretnekeken. A rendelkezések szerint a halálraítéltet a bíróság és hozzátartozói több alkalommal figyelmeztethették tévedésének visszavonására, tanainak elítélésére. Ha ez mégsem következett be, a halálos ítéletet végrehajtották, de mindig a világi hatóság által.

Az inkvizíció tárgyalásairól periratok és jegyzőkönyvek készültek, melyek jelentős része fennmaradt. Ezek tanúsága szerint a vádlottak többségét felmentették, vagy csak



nagyon enyhe büntetésben részesítették (bűnbánattartás, pellengér, imádság, alamizsna-adás, bűjt, zarándoklat stb.). Halálbüntetést csak a téveszméjükhez hajthatatlanul ragaszkodó, az Egyház tanítását nyilvánosan tagadó és kigúnyoló eretnekekkel szemben alkalmaztak.

*Az inkvizíció ítéletei  
a XVII. században*

### **Spanyol inkvizíció**

A spanyol inkvizíció a Spanyol Királyság alapítása után, 1478-ban – Aragóniai Ferdinánd és Kasztíliai Izabella uralkodása idején – jött létre az aragóniai, a kasztíliai és a leóni inkvizíciók egyesítésével. 1480-ben nevezték ki az első két főinkvizítort, akik a következő évben rögtön 288 halálos ítéletet és 79 életfogytig tartó börtönbüntetést hoztak.

A spanyol inkvizíció független volt az Egyháztól, lényegében világi intézményként működött, bár általában egyházi személy vezetésével. Ez akkor is így van, ha mód-szereiben és ideológiájában egyaránt a középkori egyházi inkvizíció közvetlen folytatásaként tekinthető. Ferdinánd király belpolitikai céljait is kiszolgálta, aki az irányítása alatt álló inkvizíciót használta politikai ellenfelei eltüntetésére.

A spanyol inkvizíció vezetője 1482-től Tomás de Torquemada dominikánus szerzetes volt, aki főinkvizítori megbízását haláláig, 1498-ig megtartotta. Még a felajánlott sevillai püspöki címet is visszautasította, hogy inkvizítor maradjon. Pereinek több mint 90%-ában zsidó vagy konvertita (katolikus vallásra látszólag áttért zsidó) személy volt a vádlott.

A domonkos rend történetéről 1916-ban kiadott jubileumi könyvben ez áll: „Amiért Savonarola Florencben, ugyanazért küzdött Torquemada Spanyolországban: a hit javáért. Torquemada nagyon képzett, önzetlen és szigorú szerzetes volt, akinek minden igyekezete oda irányult, hogy hazájában a hitet a számban és vagyonban elhatalmasodott zsidók és mohamedánok ellen biztosítsa. A veszedelem különösen a zsidók részéről volt nagy, kiknek egy része színlag felvette a keresztséget, hogy a kereszténység álarca alatt annál szabadabban folytathassa a spanyol nép kiszípolozását, s utat nyisson magának az ország magasabb állásaihoz és előkelő családjaihoz. Voltak ezen álkeresztények között olyanok is, kik papokká szenteltették magukat, sőt néhány köztük püspökké is lett; titokban mégis a zsidó vallás hívei maradtak. A zsidók számáról és hatalmáról fogalmat alkotunk abból, hogy az 1492-ben történt kiutasításuk idején 160.000 család hagyta el Spanyolországot.”

Jellemző II. Fülöp spanyol király (1556–1598) 1565-ben keltezett írása: „Inkább haljak meg ezerszer, semmint vallás dolgában a legkisebb változást engedélyezzem. Mint igaz katolikus király, aki Isten kezétől kapta a hatalmat, minden erőmmel azon leszek, hogy megvédjem a katolikus hitet, amelyet a római apostoli anyaszentegyház vall, letiporjam a szakadárokat, az egyház ellenfeleit, és megadjam az inkvizíció Szent Hivatalának mindazt a segítséget, amely az eretnekek megfékezéséhez, megbüntetéséhez szükséges, bárminemű kedvezés, vagy kivételezés nélkül.”

#### **Franciaországban**

Franciaországban az inkvizíció jelentéktelen volt. A XIII. század elején a nép több városban rátámadt az inkvizítorokra, Carcassonból el is űzték őket. IV. (Szép) Fülöp francia király (1285–1314) politikai céllal használta föl az inkvizíciót a Templomos Lovagrend ellen, hogy vagyonukat elkobozza. Az Egyház franciaországi sorsát I. Ferenc király (1515–1547) hosszútávon meghatározta, amikor a hit kérdéseit a parlamentre bízta. Ettől kezdve az inkvizíció a királyi önkényuralom szolgálatába állt.



A spanyol inkvizíció ért véget utolsóként, hivatalosan 1834. július 15-én.

Francisco Ricci: Ítélethozás a madridi Plaza Mayorban, 1680. június 30-án

### *A spanyol inkvizíció módszerei*

A középkori inkvizíció módszereiből sokat átvettek a spanyolok, de fokozatosan átalakították. Az inkvizitor pap járta az országot, kereste az Egyházhoz vagy a királyhoz hűtlenekeket. Az általa tartott szentmiséken mindenkinek részt kellett venni. A inkvizitor a misén ismertette az eretnokségek és az eltévelyedések jeleit, ezután az érintetteknek önként kellett jelentkezniük. A magukat feladók megúszták penitenciákkal, ami annál enyhébb volt, minél több személyt jelentettek fel. Ez gyakran tömeges vallomástételt eredményezett, mivel mindenki attól félt, hogy valaki feljelenti.

A spanyol inkvizíció börtöneiben mindig teltház volt.

A kínvallatás kötelezően meghívott résztvevők és tanúk jelenlétében folyt. Az ekkor született beismerést a vádlottnak másnap meg kellett erősítenie, mert így ráfoghatták a

Tomás de Torquemada  
spanyol főinkvizitor



### **Itáliai inkvizíció**

Az inkvizíció egyházi betiltása után civil intézményként Rómában is továbbélt.

Lényegesen különbözött a „túlélő” spanyol inkvizíciótól, ugyanis az eretneküldözés és a más vallásúak zaklatása helyett a boszorkányüldözésre összpontosított. Ugyanakkor továbbra is keményen fellépett az eretnek tanok hirdetőivel szemben, legismertebbek Giordano Bruno (1548–1600) és Galileo Galilei (1564–1642) pereit.

A római inkvizíció viszonylag szelíd bíróság volt. Akadtak olyan köztörvényes bűnözők, akik miután polgári bíróság elé kerültek, inkább kitaláltak valami vallásos mozzanatot (varázslást vagy jövendőlést), hogy átadják őket az inkvizíciónak, melytől általában enyhébb ítéletet várhattak. A Velencei Köztársaságban az inkvizíció nem szívesen alkalmazta a máglya általi nyilvános kivégzést, helyette a halálos ítéletet éjszaka hajtották végre, amikor az elítéltet – hátrakötött karral, nyakában egy kövel – a kanálisba dobták.

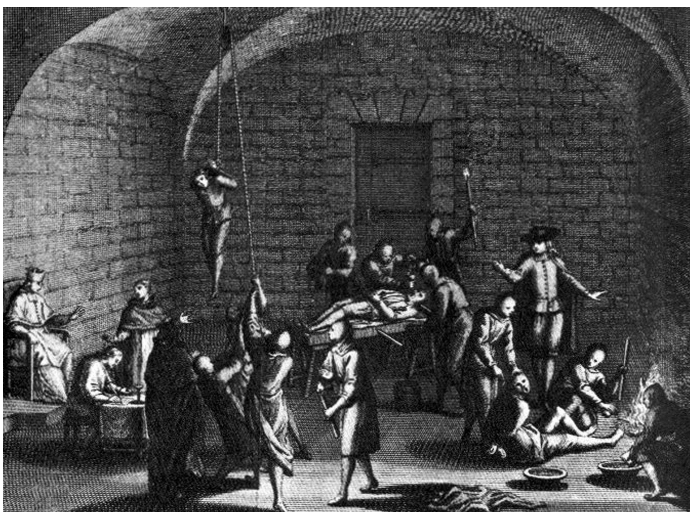
vallomásra, hogy az szabad akaratból, önként és erőszak nélkül történt. Mindössze egyetlen kínvallatás volt engedélyezve, ezért az inkvizítor a legtöbb vallatást csak felfüggesztette, majd folytatásként jegyzőkönyvezte a következőt. A kínzásokat gyakran addig folytatták, amíg azok „eredményt” nem hoztak.

Háromféle kínvallatást alkalmaztak:

- *víztortúra* (spanyol *toca*): nagy mennyiségű vizet öntöttek le a vádlott torkán;
- *szorítás* (spanyol *potro*): a vádlottat feszíthető csomózású kötelekkel erősítették a kínpadhoz, és a kötelek meghúzásával okoztak fájdalmat. (Ebből fejlődött ki a hírhedt spanyolcsizma, mely annyira összetörhette a lábsontokat, hogy maradandó sérülést, sokszor végtagvesztést eredményezett.)
- *csigázás* (spanyol *garrucha*, olasz *strappado*): a hátrakötözött kezeket csigával emelték, a lábakra pedig súlyokat kötöztek.

Közös volt bennük, hogy nem okoztak vérzést vagy közvetlen életvesztélyt, de nagy fájdalommal jártak.

*Az inkvizíció vallatópincéje*



## Magyarországi inkvizíció

A hazai inkvizíció működésének pontos időtartamáról a történészek nincsen azonos állásponton.

Kezdetben beilleszkedett az Árpád-házi uralkodók valláspolitikájába, mint hitvédelmi intézmény. Az elvértve fellelhető pogány kultuszok gyakorlását, a sámánok és táltosok tevékenységét igyekezett megszüntetni, valamint a vallásperekben játszott szerepet. Az eretnokség nem volt jelentős mértékű, bár hazánkban gyakran találtak menedéket a menekült eretnekek. A magyar pogányság legtöbbször csak az istentelen káromkodásban nyilvánult meg.

A hazai főinkvizítorok sorát Magyar Pál mester nyitotta meg, aki 1218-ban alapította az első magyarországi domonkos kolostort, aminek első perjele lett. III. Honoriusz pápa (1216–1227) Pál domonkosait a hit ökleinek nevezte.

A főinkvizítor hivatala a királyi udvarban működött, ahol egyébként a világi törvénykezés is zajlott. A magyar inkvizíció feladata volt a keresztény hitre tért kunok ellenőrzése és a sámánok elleni fellépés. Magyarországon a halálbüntetést – illetve a II. Frigyes-féle ítélezést – Pál mester utódja, Teuton János vezette be.

A mohácsi csatát követő küzdelmes évtizedekben a magyar egyház életében háttérbe szorult az eretnokség elleni harc, helyébe lépett a reformvallások követői és a katolikusok összeütközése. A huszita háború idején Marchiai Szent Jakab ferences szerzetes, Itáliából érkezett népszónok volt a magyar főinkvizítor. Bár az 1525-ös országgyűlésen – Werbőczy István indítványára – törvénybe iktatták a híres „*Lutherani comburantur*”, a „lutheránusokat el kell égetni” elvet, ez azonban inkább a közfelháborodás kitörésének tekintendő, sohasem vált gyakorlattá. Eretnekegetésről a magyar történelemírás nem tud.

Hazánkban a XVI. századtól szervezetszerűen nem működött az inkvizíció, de a boszorkányperek tovább folytatódtak, egészen a XVIII. századig. Ezeket világi bíróságok tárgyalták, mint a köztörvényes ügyeket. Módszereiket tekintve hasonlítottak az inkvizícióhoz, alkalmazták a kínvallatást, és gyakran máglya általi halálos ítéleteket hoztak. Az utolsó magyarországi boszorkányégetés 1756-ban volt.



Louis Ricardo Falero: *Repülő seprűn lovagló boszorkány* (1896)

### Boszorkányság

A néphit szerint boszorkány az a nő, aki természetfeletti, démoni képességekkel rendelkezik, és aki bárkire – akár a fizikailag tőle távol lévő személyre is – rosszat, betegséget, pusztulást tud hozni. Képes a természeti erőket befolyásolni, de akár gyógyítani is.

Az Egyház mindig is tagadta a boszorkányság létét. A Szentszék tanítása már a IX. század óta és egészen a XV. századig az volt, hogy a boszorkányság az ördög által sugallt téveszme, mely azt a célt szolgálja, hogy megzavarja a hívőket, és elterelje a figyelmet a Sátán működéséről. Az Egyház számára tehát nem a boszorkányság, hanem a boszorkányságban való hit

számított üldözendő nézetnek, eretnekségnek.

A boszorkányságot keresztény eretnekségnek tekintette, mely az egyik leghatalmasabb bűn, mivel magában foglalja Isten megtagadását és a legnagyobb ellenséghez, a Sátánhoz való önkéntes csatlakozást.

Az 1520-as évektől kezdve már valóságos boszorkányhisztéria dúlt Európában, a század közepére a katolikusok és protestánsok vállalva, százával égették meg a boszorkányokat. A trieri érsek például 1587 és 1593 között 368 boszorkányt égettetett meg, a genovai püspök 1585-ben három hónap alatt 500 ítéletet szabott ki, a bambergi hercegek 1623 és 1633 között 600 égetést rendelt el. Fülöp Adolf würzburgi hercegek a XVII. század legelején közel 1000 ítéletet hozott, köztük 19 pap és számos gyermek ellen. A lipcsei egyetem büntetőjogi tanára körülbelül húszezer halálos ítéletet írt alá. Az örület jeleként állapotpereket is lefolytattak, ahol démontól megszállt állatokat ítélték el és végeztek ki teljes komolysággal.

A boszorkányüldözés még a Brit-szigetekre is áterjedt, ahol az inkvizíció önmagában nem tudta megvetni a lábát. Oliver Cromwell idejében Matthew Hopkins volt a leghírhedtebb boszorkányvadász.

Figyelemre méltó a teológusból lett magyar uralkodó, Könyves Kálmán király (1095–1116) törvénye, mely világosan elrendeli: „*de strigis vero, quae non sunt, ne ulla quaestio fiat*”, azaz „A boszorkányokról

## Beszüntetése

Az inkvizíciót 1542-ben hivatalosan megszüntette az Egyház, helyette III. Pál pápa (1534–1549) felállította a hit tisztaságára ügyelő *Sacrum Officium*ot. (A Szent Hivatal szakértője volt Giovanni Battista Montini, a későbbi VI. Pál pápa.) 1965-től a Szent Hivatal utóda a Hittani Kongregáció lett, hatásköre már csak egyházi személyekre terjed ki. Prefektusa volt 1982-től Joseph Aloisius Ratzinger bíboros, a későbbi XVI. Benedek pápa (2005–2013). 2005-től William Joseph Levada, 2012-től Gerhard Ludwig Müller bíboros, 2017-től Luis Francisco Ladaria Ferrer spanyol jezsuita a prefektus. A hivatal elsősorban a katolikus tanítást felügyeli.

A beszüntetett inkvizíció elvét és módszereit sokan ámentették és alkalmazták a következő évszázadok során. Emellett a XVI. századtól több európai uralkodó is tovább fenntartotta a saját hatalma biztosítására, politikai céljaira.

## Megítélése

„Az inkvizíció az egyházellenes mozgalmak valóságos vesszőparipája lett. Hibáztatni kell a korra jellemző törvénykezés barbár és kegyetlen módját, melyet a római jog, valamint a frank és germán jogszokások egyesítése eredményezett, de tudni kell, hogy ez a kort általánosan jellemezte. Ugyancsak hibáztatni kell az Egyház egyes képviselőjének túlkapásait. Elutasítandó azonban az a szemlélet, mely az Egyházat az inkvizíció miatt hitelét veszített intézménynek igyekszik föltüntetni. Az inkvizíció áldozatainak száma nagy volt, de távolról sem annyi (százvezrek), mint azt az elfogult történetírás igyekszik föltüntetni (szabadkőművesek). Minden tudományos alapot nélkülöz, hogy a spanyol inkvizíció jellemzőit, szigorát egybemossák az inkvizíció működésével. Az inkvizíció megítélésekor több tárgyalgosságra és a rendelkezésre álló dokumentumok elfogulatlanabb földolgozására lenne szükség, mint ez mind a mai napig történt.” (MKL – Barta János)

Fontos, hogy az inkvizíciót nem a mai erkölcsi és jogi gyakorlat tükrében, hanem a maga korában kell véleménye-

nyezni. Példának okáért: ismereteseek László magyar királyunknak a magántulajdon védelme érdekében hozott, mai szemmel méltán kegyetlennek tűnő intézkedései, melyek akkor meghatározó módon hozzájárultak a Magyar Királyság megerősödéséhez, s melyek ellenére őt az Egyház szentté avatta!

*Az inkvizíció mint jogi intézmény ez Egyház tanításának védelmében jött létre, tevékenysége az eretnokség elleni küzdelem volt. Országoként az államhatalommal karöltve, a korabeli törvénykezési módoknak megfelelően működött, néhol enyhébben, mint az állami bíróságok, máshol szigorúbban, néha túlkapásokkal. Az inkvizíciót III. Pál pápa 1542-ben hivatalosan beszüntette, ennek ellenére egyes országok vezetői tovább éltették, kizárólag hatalmi vagy nemzetpolitikai céljaik elérése érdekében.*

pedig, mivel ilyenek nincsenek, semmiféle vizsgálatot ne tartsanak”.

Hazánkban az első boszorkányper 1565-ben, az utolsó 1756-ban volt (annak ellenére, hogy Mária Terézia már 1755-ben betiltotta).

A legutolsó – már nem az inkvizíció által elrendelt – boszorkányégetés 1877. augusztus 20-án, a mexikói San Jacopóban történt.

## Irodalom

- Adriányi Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Aurora Könyvek, München, 1975.
- Baigent, Michael – Leigh, Richard: *Az inkvizíció*. Budapest, General Press, 2007.
- Havas Károly: *Az inkvizíció története*. Bp., 1927.
- Hesemann, Michael: *Sötét alakok. Mítoszok, legendák és hazugságok a Katolikus Egyház történetéből*. Szent István Társulat, Budapest, 2010.
- Horváth Sándor: *A szent domonkos-rend múltjából és jelenéből*. Stephaneum Nyomda Rt., Budapest, 1916.
- Kamen, Henry: *The Spanish Inquisition*. London, 1997.
- Keith, Thomas. *Religion and the Decline of Magic*. Harmondsworth, 1980.
- Kulcsár Zsuzsanna: *Eretnekmozgalmak*. Bp., 1963.
- Kulcsár Zsuzsanna: *Inkvizíció és boszorkánypercek*. Budapest, 1960.
- Mandonnet, P.O.P.: *Saint Dominique, l'Idée, l'Homme, l'Oeuvre*. Párizs, 1937.
- Niel, Fernand: *Albigens et Cathares*. H.n., 1955.
- Pittalis, Gian Nicola: *L'inquisizione a Venezia*. Biblioteca dei Leoni, Castelfranco (Treviso), 2017.
- Theiner, Augustin: *Monumenta historica hungariam sacram illustrantia*. Róma, 1859.
- Trevor-Roper, Hugh R.: *The European Witch-Craze of the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. London, 1988.



# Gazdaság és gazdagság

*A Katolikus Egyház vezetői fényűző életet éltek és élnek. Ha az egyházi kincsek árát a szegényeknek adnák, akkor nem éhezne ennyi ember a földön. A papok „vizet prédikálnak és bort isznak”, szegénységet hirdetnek, de maguk igen jól élnek. A hatalmas egyházi birtokok következtében a szegények egyháza az egyik leggazdagabb intézmény a világon. Szabad bűnbocsánatot pénzért árusítani? Ilyen és ehhez hasonló kijelentéseket és kérdéseket hallunk nap mind nap. Mi az igazság?*

---

## Bibliai megnyilatkozások

Az ember természetes vágya, hogy ne legyen szegény, hanem módjában álljon a megélhetéséhez szükséges anyagi javakat előteremteni. A Biblia, mint a keresztény tanítás alapvető forrása, több helyen is állást foglal a szegénység és gazdagság kérdésében. Az ószövetségi és az újszövetségi fejezetek között e téren is mutatkozik némi különbség, hiszen Jézus Krisztus határozottan szembehelyezkedik a gazdagokkal.

Az ószövetségi iratok a szegénység és gazdagság kérdéskörében a megtapasztalt mindennapos gyakorlatot tükrözik vissza, ugyanakkor nem foglalnak állást egyik mellett sem. A teljesség igénye nélkül tekintsünk néhány idézetet az Ószövetségből:

„Mindig lesznek szegények a földön. Ezért most megparancsolom: Nyisd meg a kezed testvéred, a földeden élő szűkölködő és szegény előtt.” (MTörv 15,11)

„A szegényt gyűlöli még a barátja is, a gazdagnak sok a jó barátja.” (Péld 14,20)

„Ha meginog a gazdag, barátja segíti, de a botladozó szegényt elhagyja barátja. Ha megbotlik a gazdag, sokan felkarolják, s ha badarságot beszél, hízelegnek neki. Ha szegény botlik meg, szidalmazták érte, s ha bölcsen szólna is, nem engedik szóhoz. Hogyha gazdag beszél, mindenki elhallgat, és



El Greco:  
Szent Márton és a koldus  
(1598 körül)

*a bölcsességét égis magasztalják. Ha szegény szólal meg, «Ki ez?» – azt kérdezik, és ha akadozik, beléfojtják a szót.» (Sir 13,21–23)*

Krisztus urunk határozottan szembeszállt a gazdagsággal, s kiállt a szegénység mellett. Ez a tanításának olyannyira alapelve volt, hogy a kereszténység a szegények körében terjedt a leggyorsabban. Felhívta a figyelmet a gazdagság veszélyeire és a vagyonról való lemondás jutalmára:

*„Jézus most tanítványaihoz fordult: «Bizony mondom nektek, a gazdagnak nehéz bejutnia a mennyek országába. Újra azt mondom: Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába.» Ennek hallatára a tanítványok igen megdöbbentek és azt kérdezték: «Hát akkor ki üdvözülhet?» Jézus rájuk nézett, és így szólt: «Embernek ez lehetetlen, Istennek azonban minden lehetséges.» Akkor Péter vette át a szót: «Nézd, mi mindenünket elhagytuk, és követtünk téged. Mi lesz hát a jutalmunk?» Jézus így válaszolt: «Bizony mondom nektek, ti, akik követtetek, a megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónjára ül, ti is ott ültök majd vele tizenkét trónon és ítélkezni fogtok Izrael tizenkét törzse fölött. Aki nevemért elhagyja otthonát, testvéreit, nővéreit, apját, anyját, feleségét, gyermekeit vagy a földjét, százannyit kap, s az örök élet lesz az öröksége. Sokan lesznek elsőkből utolsók és utolsókból elsők.»» (Mt 19,23–30)* Máté apostollal szinte szó szerint azonosan fogalmaz Márk (Mk 10,23–31).

Jézus a hegyi beszédben is hasonlóan foglal állást: *„Ekkor tanítványaira emelte tekintetét és megszólalt: «Boldogok vagytok, ti szegények, mert tiétek az Isten országa. Boldogok vagytok, hogy most éheztek, mert jól fogtok lakni. Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok. Boldogok vagytok, ha gyűlölnék benneteket az emberek, kizárnak körükből és megrágalmaznak, s neveteket, mint valami szégyenletes dolgot, elvetik az Emberfia miatt. Örüljete azokban a napokban, ha majd ez bekövetkezik, és ujjongjatok, mert nagy jutalomban részesültök a mennyben! Atyáik is így bántak a prófétákkal. De jaj nektek, gazdagok, mert már megkaptátok vigaszotokat. Jaj nektek, akik most jóllaktok, mert éhezni fogtok! Jaj nektek, akik most nevettek, mert sírni és jajgatni fogtok! Jaj nektek, ha az emberek hízelegnek*



Jézus és a gazdag ifjú  
(Heinrich Hofmann festménye)

nektek! Hisz atyáik is így tettek a hamis prófétákkal.»” (Lk 6,20–26)

Lukács evangéliumában már gyakorlati tanácsokat is kapunk az üdvözüléshez: „Egy előkelő ember megkérdezte: «Jó Mester, mit tegyek, hogy elnyerhessem az örök életet?» Jézus ezt válaszolta neki: «Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak az Isten. Ismered a parancsokat: Ne törj házasságot, ne ölj, ne lopj, ne tégy hamis tanúságot, tiszteld apádat és anyádat.» Az kijelentette: «Ezt mind megtartottam gyermekkorom óta.» Ennek hallatára Jézus ezt mondta neki: «Egy dolognak még híjával vagy. Mindenedet, amid csak van, add el, s oszd szét a szegények közt, és kincsed lesz a mennyben. Aztán gyere és kövess engem.» Amikor ezt meghallotta, igen elszomorodott, mert nagyon gazdag volt.” (Lk 18,18–23)

Szent Pál apostol Efezus püspökéhez, Timóteushoz írt levelében további gyakorlati tanácsot olvashatunk: „Ha van ennivalónk és ruhánk, elégedjünk meg vele. Akik meg akarnak gazdagodni, kísértésbe esnek, sok esztelen és káros kívánság kelepcéjébe, amelyek romlásba és kárhozatba döntik az embert. Minden baj gyökere ugyanis a pénz utáni sóvárgás. Így néhányan, akik törik magukat utána, már elpártoltak a hittől, és sok bajba keveredtek. Te azonban, Isten embere, menekülj ezektől!” (1Tim 6,8–11)



Theodosius császár érméje

#### Péterfillér

Péterfillér alatt a Szentszék kiadásainak és karitatív tevékenységének segítésére gyűjtött pénzzadományokat kell érteni. Volt, amikor a király adóként vetette ki a népre, de az is előfordult, hogy egyesek (pl. a franciák vagy a Német Lovagrend) megtagadták a befizetését. A nyugati egyházszakadásokkal a péterfillérek rendszeres gyűjtése megszűnt. 1860-ban, amikor az Egyházi Állam birtokai nagy részét elveszítette, IX. Piusz pápa (1846–1878) ismét bevezette, önkéntes adományként. Sokáig ez volt a Szentszék egyedüli bevétele. A péterfilléreket 1929 óta a püspökségek gyűjtik szeretetadományként – ez évente egy vasárnapi perselypénz összege –, majd elküldik a pápának.

## Az Egyház és a gazdaság

Az első három évszázad idején, a keresztényüldözések alatt bár kialakult a római egyház szervezete, de működése többnyire titokban folyt. A papságot titokban szentelték, s gyakran a püspökök kilétét is homály fedte. Ennek ellenére elfogták őket, 313-ig Róma összes püspökét kivégezték. Krisztus urunk tanítása ekkor még keleten terjedt el jobban: Antiochiában, Alexandriában, Kis-Ázsiában, Mezopotámiában.

Az őskeresztények életében jelentős változást hozott Theodosius császár (379–395) 380-ban közzétett rendelete, melyben a kereszténységet a Római Birodalom állammivallásává tette. Ettől kezdve a püspökök és papok szabadon gyakorolhatták hivatásukat, ami együtt járt azzal, hogy lassan kitöltötte minden idejüket. Nem maradt lehetőségük a megélhetésüket egyéb tevékenységgel, más munkával biztosítani, így egyre inkább rászorultak a hívek adományaira. Ahogy az Egyház növekedett, a szervezet működtetéséhez civileket is be kellett vonni, akiknek előbb-utóbb bért kellett fizetni. Kialakult tehát az igény az egyháziak megélhetését szolgáló jövedelemre.

Az Egyház anyagi szükséglete a Nyugatrómai Birodalom bukása (476) után sem sokat változott. Bár nagy veszteségek érték – a VII. században az arabok elfoglalták a keleti egyház nagyobb központjait: Alexandriát, Antiochiát és Jeruzsálemet –, a nyugati kereszténység jelentős befolyásra tett szert az V–X. században a germánok, csehek, dánok, lengyelek és magyarok megtérítésével. A latin kereszténység a kialakuló feudális, hierarchikus struktúra, a hűbériség szerves részévé vált.

A képrombolás idején, 727-ben a rómaiak elismerték világi uruknak Szent II. Gergely pápát (715–731). Rómát és környékét ekkor *Ducatus Romanus*-nak (római hercegségnek) hívták. 756-ban III. István pápa (752–757) – III. (Kis) Pipin frank király (741–768) katonai segítségével – megalapította a Pápai (Egyházi) Államot. A pápa szuverén uralkodó lett, aminek jeleként I. Adorján pápa (772–795) már saját pénzt is veretett. A Pápai Állam létrejöttével magával hozta a gazdálkodás szükségszerűségét is.



A Pápai Állam kialakulásában fontos szerepet játszott Frank Birodalmat a Karoling-ház kihalása után hatalomra jutó Szász dinasztia mentette meg, amikor I. (Madarász) Henrik (919–936) 933-ban megállította a magyarokat Merseburgnál. 955-ben az augsburgi győztes I. Ottó frank királyt (936–973) a hagyomány szerint katonái már a csatatéren kikiáltották császárrá. Nagy Ottó meghódította az Elba és az Odera környékén élő szlávokat, majd a birodalmához csatolta Észak-Itáliát. XII. János pápa (955–963) 962-ben császárrá koronázta Rómában, így létrejött a Német-római Birodalom, ami hosszú időre Európa legerősebb hatalmává lett.

A Pápai Állam a XIX. század közepéig, Garibaldi hadjáratáig létezett. IX. Piusz pápa (1846–1878) francia segítséggel egy ideig küzdött a fennmaradásért, de 1870 augusztusában – a porosz–francia háború kitörésekor – a francia csapatok cserbenhagyták. Ezután II. Viktor Emánuel olasz király (1861–1878) már könnyedén megszállhatta az Egyházi Államot. Végül népszavazás döntött arról, hogy a város egyesüljön az olasz királysággal. A király ekkor rendelettel fölöslatta a pápai hadsereget, majd elbocsátotta a pápai hivatalnokokat. Csak a Svájci Gárda és udvari tisztviselői

*Henryk Siemiradzki:  
Nero fáklyái  
(1876)*

Nagy Ottót császárrá koronázza  
XII. János pápa

**Egyházi tized**

A középkorban a jobbágyok terményeinek és állatsaporulatának egytizede az Egyházat illette. Ennek gyökerei visszanyúlnak az Ókorba, erről a Bibliában több helyen is olvashatunk. Krisztus korában – a templomadóhoz hasonlóan – a tized fölött a jeruzsálemi főpap rendelkezett. Az Egyház a VI. századtól szedi, Magyarországon Szent István király vezette be, ez volt a dézsma. Mohács előtt a püspöki jövedelem kb. fele a dézsmából származott. A XV. század közepétől a nemeseket, majd a hajdúkat, jászokat és kunokat mentesítették az egyházi tized befizetése alól, cserébe az ő feladatuk lett az ország védelme. Az egyházi tized Franciaországban a forradalommal megszűnt, Németországban a XIX. század elején, hazánkban 1848-ban törölték el.



maradhattak a pápa mellett. IX. Piusz kiközösítette mind-azokat, akik részt vettek az Egyházi Állam bekebelezésében.

Az olasz kormányok kezességet vállaltak a pápaság helyzetének megtartására. A pápa szuverén államfő maradt, felségterülete a Vatikán, a Laterán és a Castel Gandolfo-i kastélyok lettek, és felajánlottak bizonyos állami támogatást. Ez utóbbit a pápa nem fogadta el, helyette a hívők adományaira hagyatkozott. A feszültséget az 1929-es lateráni egyezmény oldotta meg a Vatikán Állam megalakulásával.

A középkorban a Pápai Állam jelentős európai hatalom volt. Hol erősen, hol kevésbé, függőségi viszonyban állt vele az összes királyság, állam, ami sokszor jelentős konfliktusokhoz, háborúkhöz is vezetett. Akárhogy is tör-

tént, a Pápai Állam kénytelen volt gazdasági tevékenységet folytatni. Az államhatalom fenntartása, az egyházi hivatalok és a hadsereg sok pénzbe került. Ehhez jöttek még az időszakos, rendkívüli kiadások, mint például a gigantikus építkezések (templomok, püspöki paloták, egyetemek stb.) és a keresztes hadjáratok költségei.

Az Egyház mindig is a művészetek jelentős mecénása volt, ezt Európa kulturális emlékei ma is bizonyítják. A legnagyobb művészek kaptak egyházi megrendeléseket, munkáik eredményét ma is csodálattal láthatjuk szerte Európában.

### ***A bűnbánat szentsége***

Bűnnek nevezzük azokat az emberi cselekedeteket, melyek szembehelyezkednek valamilyen erkölcsi szabállyal. Mivel az erkölcs természetesen nevezett, objektív törvényt a teremtető Isten adta az emberiség kezébe (Tízparancsolat), és azt Jézus Krisztus személyében a szeretet parancsával hangsúlyossá tette, ezért bűneinkkel Isten üdvözítő szeretetét utasítjuk vissza, így a bűn bocsánatát Istentől is kérnünk kell. Mivel az üdvösség kegyelmeit az Egyház hordozza, a kiengesztelődés is az Egyházon keresztül megy végbe. A bűnbánat által azok is megkaphatják Isten kegyelmét, akik nem tagjai az Egyháznak, mert a szeretettől vezetett bánatukban burkoltan benne van a szentség vágya is.

A kiengesztelődés legfontosabb része a bűnbánat, ebben jut kifejezésre a kiengesztelődés vágya. Akkor teljes, ha az Isten iránti szeretet áll a háttérben, de az sem baj, ha más, de erkölcsileg helyes motívum (pl. a büntetéstől való félelem) váltja ki. A bűnbánat szentségének másik fő része a bűnvallomás, a gyónás, mert az ember akkor határolja el magát igazán a bűnös tetteitől, ha bevallja azokat. A kiengesztelődés harmadik része az elégtétel, vezeklés (*paenitentia*). Fontos, hogy az okozott kárt megszüntessük, illetve hogy mi magunk is vállaljunk valamit a bűnért járó büntetésből. A penitencia lehet böjt, ima, adomány vagy zárandoklat.

## Búcsú és búcsújáró hely

A legtöbb vallásban fellelhető az a vélekedés, hogy a halál után a lélek különféle küzdelmeken, próbákon megy át, miközben megtisztul. A Szentírásban nem szerepel a túlvilági megtisztulás lehetősége, de említ olyanokat, akik „mintegy tűz által” a végítéleten megmenekülnek. Ennek részleteiről a teológusok véleménye különbözik. Az igazi probléma az, hogy mi van a halál és a világvégi feltámadás között? Ha elfogadjuk, hogy van közbenső állapot, akkor talán lehetséges a tisztulás is. Valljuk be, ez biztató lenne, főként egy hirtelenhalál esetén, amikor nem tudunk kellően felkészülni az üdvösségre, mert „bennünk reked a vétek”. Halálunk után már tehetetlenek vagyunk, ezért ilyenkor jól jönne, ha a földön élők segítségünkre lehetnének. Az Egyház tagjai ezért imádkoznak a megholtakért, áldozattal, búcsúval segítik a meghaltak tisztulását.

A búcsú a bűnbánat szentségében már fölloldozást nyert bűnért járó ideiglenes büntetés („tisztító tűz” a purgatóriumban) elengedése. A nyugati egyházi hagyomány különbséget tesz a bűn eltörlése és a büntetés elengedése között. E szerint az apostolok bár hatalmat kaptak a bűn alóli fölloldozásra és a büntetés elengedésére vagy kirovására, azonban a bűnök megbocsátása után bizonyos ideig visszamaradhatnak büntetések, a búcsú ezek eltörlése. (Az ortodox és a protestáns egyházak nem ismerik el a búcsú létezését.)

A kegyelem szó általában a méltányosság alapján történő kegy gyakorlását jelenti. Teológiai értelemben viszont Istennek az üdvösség érdekében adott ajándéka, mely az embert sem természete, sem érdeme alapján nem illeti meg, jogos igénye nem lehet rá. A kegyelem Istentől áramlik az ember felé, de ez az „áramlat” időben és térben nem állandó. Vitathatatlan tapasztalat, hogy vannak helyek, ahol sűrűbb a kegyelem áradata, ahol szinte „összeér” az Ég a Földdel, ezeket nevezi a szép magyar nyelvünk kegyelemhelynek, röviden kegyhelynek. A kegyhelyre szeretnek az emberek elutazni, sokszor az utazás nehézségeit vállalva elzarándokolni. A zarándokút alkalom az elmélyedésre, imádságra, bűnbánatra, ájtatos cselekedetekre és beszélgetésekre, a hívők egyik legnagyobb közösségi élménye. Ezen felül indítéka lehet a

### Szimónia

A Biblia újszövetség részében, az Apostolok cselekedetei 8. fejezetében olvasható a Simon mágusról szóló történet: „Élt a városban egy Simon nevű férfi, aki varázsló volt, és azzal ámitotta Szamária népét, hogy fontos személynek adta ki magát. A népnek aprajánagyja hallgatott rá. «Ő az Isten ereje, melyet nagynak neveznek!» – mondták. Csüggttek rajta, mert már jó ideje ámitotta őket mesterkedéseivel. De amikor hittek Fülöpnek, aki Isten országáról és Jézus Krisztus nevéről beszélt nekik, megkeresztelkedtek, férfiak és nők egyaránt. Maga Simon is hívő lett, megkeresztelkedett, és Fülöphöz csatlakozott. A jelek és a nagy csodák láttán elámult. Amikor a Jeruzsálemben maradt apostolok meghallották, hogy Szamária elfogadta az Isten szavát, elküldték hozzájuk



*Búcsúcédulák árusítása  
(Jeorg Breu Elder fametszete, XVI. sz. eleje)*



*Luther tonzúrával  
(id. Lucas Cranach rajza, 1520)*

vezeklés, a hálaadás, vagy kérés a betegségtől illetve más nyavalyától való megszabadulásra. A kegyhelyen (zarándokhelyen, búcsújáró helyen) a Katolikus Egyház tanítása szerint búcsút lehet nyerni.

## ***Búcsúcédulák***

A búcsúcédulák lényege az volt, hogy a hívek egyszerűbben nyerhettek szeretteiknek vagy maguknak szabadulást a purgatóriumból, ha e cédulák megvásárlásával támogatták az Egyház valamely célját.

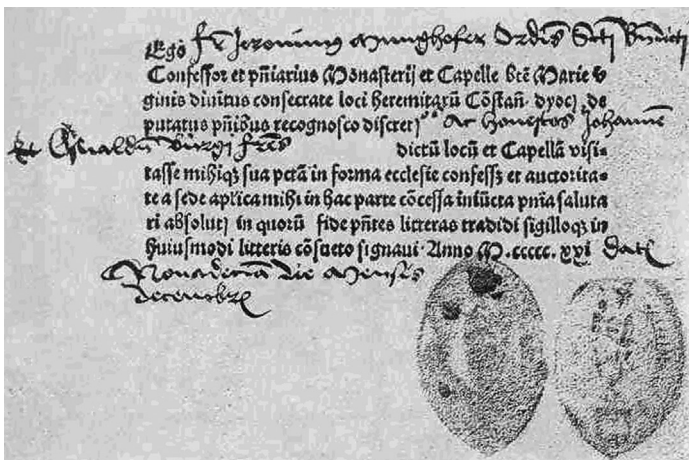
A búcsúcédula egyértelműen a penitencia kiváltásának, vagy a már föloldozást nyert bűnért járó ideiglenes, purgatóriumi büntetés elengedésének az eszköze volt. Sajnos teljességgel nem zárható ki, hogy ezzel szemben egyesek azt hirdették, hogy a búcsúcédula megvétele bűnbocsánattal jár együtt, illet azonban az Egyház hivatalosan sohasem mondott.

X. Leó pápa (1513–1521) 1515-ben teljes búcsút hirdetett azoknak, akik a Szent Péter-bazilika befejezéséhez pénzdományokkal hozzájárulnak olyan módon, hogy búcsúcédulát vásárolnak. A búcsúcédulákkal kapcsolatos visszaéléseket látva Martin Luther, a wittenbergi apátság Ágoston-rendi szerzetese

*Pétert és Jánost. Amikor megérkeztek, imádkoztak értük, hogy megkapják a Szentlelket. Mert még egyikükre sem szállt le, csak meg voltak keresztelve az Úr Jézus nevére. Rájuk tették hát kezüket, s erre megkapták a Szentlelket. Amikor Simon látta, hogy az apostolok kézzelével közvetítik a Szentlelket, pénzt ajánlott fel nekik: «Adjatok nekem is olyan hatalmat – mondta –, hogy akire csak ráteszem a kezem, megkapja a Szentlelket.» Péter elutasította: «Vesszen el a pénzed veled együtt, mert azt hitted, hogy az Isten ajándékát pénzen meg lehet venni.»» (ApCsel 8,9–20)*

A Simon mágusról elnevezett szimónia hivatalok, funkciók árusítását jelenti, aminek ellenértéke lehet pénz, pártfogás biztosítása, vagy szolgálatok teljesítése. A szimóniát a keresztény egyházi tanítás elutasítja.

Jeronimus Munghofer  
Szent Benedek-rendi szerzetes  
búcsúcédulája (1521)



X. Leó pápa portréja két kardinálissal,  
Giulio de Medicivel (a későbbi  
VII. Kelemen pápával) és első  
unokatestvérével, Luigi de' Rossival  
(Raffaello festménye, 1519)

95 pontban foglalt állást ellene, mely pontok érintették az Egyház életének egyéb kérdéseit is. Téziseit 1517. október 31-én elküldte a mainzi érseknek, s a hagyomány szerint kifüggesztette a wittenbergi vártemplom ajtajára. Ez a nap lett hivatalosan a reformáció kezdete.

A pápa az 1520-ban kiadott bullájában Martin Luthert kiközösítette az Egyházból, aki a kiközösítő oklevelet nyilvánosan elégette. Bár eredetileg nem állt szándékában, de ekkor kijelentette, hogy szakít a Katolikus Egyházzal, s megalapította az Evangélikus Egyházat.

A búcsúcédulák pénzért történő árusítását a Tridenti Zsinat (1545–1563) szüntette meg. A zsinat az ellenreformáció kezdetét jelentette, amely megreformálta, új életre keltette a Katolikus Egyházat.

## ***Az Egyház anyagi helyzete napjainkban***

A Vatikán Állam 1929-es megalakulásával lényegében megszűntek az Egyház korábbi önálló gazdasági feladatai, melyek az Egyházi Állam fenntartásához évszázadokon át elengedhetetlenek voltak. Ettől kezdve az Egyház gazdasági tevékenysége leszűkült a tulajdonában maradt templomok, egyházi épületek (püspökségek, plébániák, egyetemek, iskolák, kórházak, szociális otthonok stb.) működtetésére, fenntartására, műkincseik restaurálására, kiállítására és védelmére, valamint a különböző egyházi intézmények fenntartására. Ezen felül természetesen a papság, illetve az Egyház szolgálatában álló civil személyek tisztességes megélhetését is biztosítani kell.

Az Egyház ma már nem folytat termelő gazdasági tevékenységet. Ez alól kivételt jelent néhány szerzetesrend, mely Szent Benedek reguláját követve eleget tesz az „imádkozzáll és dolgozzál” (*Ora et labora*) elvnek. E szerzetesközösségek azonban csak annyit termelnek, amennyi szerény megélhetésükhöz szükséges. (Jó példa rá a franciaországi trappista rend esete, akik több rendházukban sajtok érlelésével és árusításával foglalkoztak. Amikor Franciaország az Európai Unió tagja lett, abba kellett hagyniuk az évszázados, jellemzően fa eszközökkel megvalósított technológiát, s át kellett volna térniük a saválló fémeszközök használatára. Mivel a szerzetesek csak a saját szükségleteik biztosítására termeltek, s nem gyűjtöttek tőkét, a drága saválló berendezésekre nem volt pénzük, így abbahagyták a sajt gyártását, helyette kisebb beruházásokat igénylő termelésekbe kezdtek.)

A termelő gazdasági tevékenység helyett az Egyháznak más úton kell gondoskodnia költségei fedezetéről. Ez történhet adományokból vagy egyházi adókból.

Az Egyház a története során mindig is kapott önzetlen adományokat. Az adományozó lehet bármely személy, gazdasági egység (cég, intézmény, alapítvány, egyesület stb.), de lehet maga az állam is.

Egyházi adó az illetékes egyházi hatóság által az Egyház tagjaira kirótt kötelező anyagi hozzájárulás, mely a hívők plébániája vagy egyházmegyéje céljait szolgálja. Az Egyháznak joga van a céljai eléréséhez szükséges adót beszedni a

krisztushívőktől, és a híveknek is jogukban áll, hogy az Egyház javára adót fizessenek. Egy adott ország egyházpolitikájától függően az Egyház pénzügyi támogatásának három változata terjedt el.

Ahol az Egyház és az állam egymástól alkotmányosan és szigorúan szét van választva, ott a vallási közösségek közvetlen állami támogatása nem megengedett, ezekben az országokban az egyház adományokból és gyűjtésekből él. (Ez az USA-ban biztos, Franciaországban nagyon szegényes gazdasági alapot eredményez.)

Ahol bár szervezetileg az Egyház és az állam szét van választva, de az állam elismeri a vallás létjogosságát, ott együttműködési szerződés szabályozza az Egyház működését. Ennek keretében az egyházi adóhivatalok bevallás és becslés alapján vetik ki a hozzájárulás összegét – általában az adóköteles jövedelem 1,0–1,5%-át –, amit a legtöbb helyen az állami adóhivatalok szednek be. Az egyházi adó befizetése itt kötelező, de megszűnik, ha valaki egy közjegyző előtt tett nyilatkozattal kilép az Egyházból. Ennél a rendszernél az állam elsősorban adókedvezménnyel segíti az Egyház működését.

Ahol a korábbi államegyházi rendszertől most kezdenek eltérni, ott valamilyen egyedi adójellegű támogatás van érvényben. Gyakori megoldás, hogy minden adóköteles állampolgár maga döntheti el, hogy kinek juttatja adója valamennyi százalékát.

Ha az Egyház állami feladatot lát el, akkor ahhoz megkapja azokat a normatív támogatásokat, melyeket a hasonló területen működő állami szervezetek is megkapnak. Az iskolai keretekben történő hitoktatás is ide tartozik.

Kétségtelen, hogy az Egyháznak vannak „szolgáltatásai”, melyek a papi tevékenység jelentős részét kitehetik. Ilyenek a szentségek kiszolgáltatásai, köztük a keresztesítés, az esketés és a temetés.

A Katolikus Egyházban a pap megélhetéséről leggyakrabban a rábízott hívek gondoskodnak. Az ún. egyházközségi bevétel egy átlagos magyar plébánia éves gyakorlatában manapság a következő: egyházadó 20–30%, perselypénz 30–50%, szolgáltatások (stóla) 10–20%, célirányú adományok (karbantartásra, berendezésre, eszközökre, felújítá-



*A Szegények első világnapján, a Vatikánban rendezett agapén az egész világból négyezer szegény vett részt 2017. november 19-én.*

### **A szegények pápája**

A névválasztásával is ezt sugalló Ferenc pápa megválasztása óta a szegény egyházat hirdeti. Álláspontja szerint a szegény egyház nem a szegények egyháza, de a szegényekért van. Ferenc pápa személyes példamutatásával kiérdemli a szegények pápája jelzőt.

Segíti a szegényeket Rómában éppúgy, mint a világ számos részén. 2017. november 19-én, Árpád-házi Szent Erzsébet liturgikus ünnepén tartotta a Katolikus Egyház a *Szegények első világnapját*. Az emléknapot Ferenc pápa hozta létre az *Irgalmasság szentéve* végén, hogy az egész keresztény közösség nyújtsa ki kezét a szegények, gyengék, a méltóságukban megtaposott emberek felé.

A pápa álláspontja szerint „be kell fejezni azt a gyakorlatot, hogy az Egyház pénzt kér keresztlőkért, az áldásért és a misékért” – mondta 2016-ban. Abból az újszövetségi szövegrészből indult ki, amelyben Jézus korbáccsal űzi el a kufárokat a templomból. „Jaj azoknak az egyházaknak, amelyek üzletelnek, a megváltás ingyenes!” – tette hozzá.

sokra) 20–30%. Az éves bevételek gyakorlatilag maradéktalanul kiadásra kerülnek, általában ugyanazon naptári évben. A kiadások legjelentősebb részét a papok és kántorok fizetése teszi ki (50–70%), de így is csak a minimálbér közeli jövedelemre ad nekik lehetőséget. A többi kiadás a rezszi, a működtetés, karbantartás stb. és a közösségi élet feltételeinek előteremtéséhez szükséges. A papok lakását általában az Egyház biztosítja.

Az emberek mindig is törekedtek arra, hogy otthonuk tiszta, szép és céljának megfelelő legyen. Ezt az igényüket hatványozottan alkalmazták az Isten házára, a templomukra is. Ki-ki a tehetségével igyekezett szépíteni azt, így lassan a templomok megteltek szebbnél szebb művészeti alkotásokkal, szobrokkal, bútorokkal és festményekkel. Szerte Európában így volt ez, de különösen Itáliában, azon belül is az egykori Egyházi Állam területén. E műalkotásokat Michelangelo és a hozzá hasonló mesterek készítették, a világ legnagyobb művészeinek alkotásai, értékes műkincsek és történelmi jelentőségű dokumentumok kerültek az Egyház birtokába, ezek ma szinte felbecsülhetetlen értéket képviselnek. Így manapság a Római Katolikus Egyház az egyik leggazdagabb intézmény a világban.

Gondoljunk bele, mi lenne, ha egy „gonosz varázsló” egy szempillantás alatt eltüntetné Európából az összes templomot, egyházi épületet és valamennyi keresztény műalkotást? Bizony elég kevés szépség, érték maradna!

A szakértők 12 milliárd euróra becsülik azt az ingóság- és ingatlanállományt, amely felett a Vatikán világszer-  
te rendelkezik. Ebbe beletartoznak az állami kötvények, aranytartalékok, az ingatlanok és a művészeti értékek. „Ezek a dolgok nem eladóak, hanem mindenki tulajdonát képezik” – nyilatkozta korábban a kérdést illetően Szent II. János Pál pápa.

*A Katolikus Egyház 2000 éve változatlanul a szegények egyháza, hiszen mindig is Jézus Krisztus tanítását, az Evangéliumot hirdette. Fejlődése során, amikor már az egyházi munka főállású papokat igényelt, szükség lett gazdasági tevékenység végzésére is, mely során azonban sohasem a tőke felhalmozása, hanem a megélhetés volt a cél. Sajnos előfordultak túlkapások, különösen az Egyházi Állam fennállásának évszázadai alatt, hiszen egy állam fenntartásában meghatározó a gazdaság szerepe. Az Egyházi Állam nem evangéliumi alapon keletkezett, hanem történelmi szükségletből. Előnyeit és hátrányait tekintve a szerepét ma nehéz megítélni, azt azonban bizonyosan állíthatjuk, hogy napjainkban már nincs rá szükség.*

*Az Egyház vagyona különböző épületekből és művészeti alkotásokból tevődik össze, melyek az emberiség közös tulajdonaként tekinthetők. Termelőeszköz vagy termőföld nincs egyházi kézben, leszámítva néhány kisebb szerzetesi üzemet.*

*A búcsúcédulák csak a purgatóriumi idő rövidítésére szolgáltak, sohasem a bűnök megváltására. A búcsúcédulák árusítása a középkorban hiba volt, a kor nagyszabású építkezéseihez és a Szentszék egyéb költségeihez – pl. a Szent Péter-bazilika építéséhez és a keresztes hadjáratokhoz – más bevételi forrást kellett volna találni. Amikor Martin Luther felhívta a figyelmet a búcsúcédulákkal történő visszaélésekre, szerencsésebb lett volna azonnal megszüntetni az árusításukat.*

## ***Irodalom***

- Bálint Sándor – Barna Gábor: *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza*. Szent István Társulat, Budapest, 1994.
- Friedenthal, Richard: *Luther élete és kora*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983.
- Gánicz Tamás – Legeza László – Terdik Szilveszter: *Nemzeti szentélyünk, Máriapócs*. Mikes Kiadó, Budapest, 2009.
- Luther, Martin: *Asztali beszélgetések*. Helikon Kiadó, Budapest, 1983.
- Mohay Tamás: *A csíksomlyói püünkösi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány*. Budapest, Nyitott Könyv–L'Harmattan, 2009.
- Sigal, Pierre André: *Isten vándorai. Középkori zarándoklatok és zarándokok*. Budapest, 1989.
- Török József: *Egyetemes egyháztörténelem I–II*. Szent István Társulat, Budapest, 1999.



# Egyház és politika

*A vallás magánügy, a vallásosság senkire nem tartozik. A vallás maradjon a családi otthon vagy a templom falain belül. Az Egyház ne politizáljon, a véleményét tartsa meg magának, s a hívők körében se tegye közzé. A pap még a templomban se foglaljon állást politikai kérdésben. Ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel találkozunk nap mint nap. Igazak ezek az állítások? A politika és az Egyház valóban egymást kizáró tényező?*

---

## **A vallás nem magánügy**

A nemhívők és bizonyos pártok azt hangoztatják, hogy a vallás magánügy. A sajtó feltűnően sokszor teret ad ennek a véleménynek. Azt terjesztik, hogy a papok és a hívők maradjanak távol a politikától, ne politizáljanak. Többen akadnak a hívők körében is, akik hasonlóan gondolkodnak.

Az nyilvánvaló tény, hogy a hit az egyéni lélek, a személy ügye. Minden embernek magának és szabadon kell meghoznia azt a döntést, hogy hisz-e Istenben, vagy sem. Hangsúlyozottan szabadon, ami azt is jelenti, hogy a döntéséhez rendelkezésére áll elég információ és érzelmi vonzódás. Ismert liberális álláspont, hogy a gyermek majd 18 éves korában eldönti, vallásos lesz-e vagy sem. Ez az álságos hozzáállás eleve magába foglalja, hogy a gyermek nem lesz vallásos, mert a hívő életformája korlátokkal és kötelezettségekkel jár együtt, melyek gyakorlati megvalósítása nem könnyű. E miatt a vallásos emberek többségét szülei már gyermekkorban hívőként nevelik, bár a hit megszilárdulása általában a felnőtt korhoz kötődik. Kétségtelen azonban, hogy sokan csak felnőttként találkoznak az istenhittel, s válnak hívővé, ezért az ő hitük általában mélyebb, hisz nincs megszokásból eredő eleme. A pszichológiában egyértelmű, hogy a hit az ember individuális pszichikai állapota, tartós és mély belső meggyőződés, amelynek hatalmas motiváló és egyensúlyban tartó ereje van.

A hit magánügy, de a vallás nem! A hívő ember is társadalomban, közösségekben él. Alapvető joga, hogy vallását szabadon gyakorolja, ami nem feltétlenül csak az otthonában és a templomban történik, hanem átszövi minden tettét, megnyilvánulását. Vallás és közösségiség összetartozó fogalmak, a vallásgyakorlat pedig cselekvő bizonyítéka a szilárd hitnek. Jó példa erre az erkölcs gyakorlása. Az erkölcs szabályozza az embernek az embertársaihoz, a társadalomhoz, a természethez való kapcsolatát. A vallások hatá-

rozottan állást foglalnak erkölcsi téren, például így lett a kereszténység Tízparancsolata – kiegészítve Krisztus tanítása nyomán a szeretet és a megbocsátás parancsával – a kétezres éves Európa meghatározó erkölcsi mércéje. Meghatározó, ezt annak is be kell látnia, aki nagyon távol áll a hittől vagy a kereszténységtől, bármelyik vallástól. Mindez nem következett volna be, ha a keresztények a hitük gyakorlását csak az otthonukban vagy a templomokban tették volna! (Érthető, hogy a liberális eszme szeretné a vallás gyakorlását zárt falak közé szorítani, mert akkor a keresztény erkölcs is korlátok közé kerülne, és akkor mindenki a saját erkölcsé szerint élhetne, szabadon, vagy inkább szabadosan. Itt kell megjegyezni, hogy a XX. század nemzeti és a nemzetközi szocializmusának vezérei is egyformán magánügynek tekintették a vallást!)

## ***Politika***

A politika a közjó szolgálata. Alapvető célja a társadalom működtetése, a működésével kapcsolatos legkedvezőbb szabályozás létrehozása, mely biztosítja a társadalmi érdekeket. Ezt teheti többségi alapon, tehát demokratikus úton, vagy egy kisebbség törvényesített uralmi rendszere által.

Az Egyház küldetéséhez tartozik, hogy szabadon hirdethesse a hitet, adhassa elő szociális tanítását, akadálytalanul teljesíthesse hivatását az emberek között, s erkölcsi szempontból ítéletet mondhasson. Ilyen értelemben a politikai rend felett kell állnia. A politikába közvetlenül csak abban az esetben avatkozik be, ha azt megkövetelik a személy alapvető jogai vagy a lélek üdvössége. Az Egyház küldetésénél és illetékességénél fogva nem elegyedik a politikai közösséggel, önálló pártot nem alapít.

Az Egyház arra hívja fel a közhatalom figyelmét, hogy ítéleteit és döntéseit az Isten és ember kapcsolatához igazítsa. Azok a társadalmak, amelyek nem veszik ezt figyelembe, vagy az Istennel szembeni függetlenségük nevében elutasítják, arra kényszerülnek, hogy tevékenységük alapját és célját önmagukban keressék, vagy ideológiáktól kölcsönözzék.

A politizálás lehetősége minden hívő előtt nyitva áll. Mi több, fontos is, hogy a társadalom vezetésében képviseljék a teremtető Isten által közvetített értékrendet, célokat, erkölcsöt. A Katolikus Egyház kiemelten figyelemmel kíséri az emberek – hívők és nem hívők – együttműködését a közéletben.

A papok semmilyen törvénytelen, erkölcstelen dologra nem biztatják a híveket. A Katolikus Egyház mégis elvárja a papjaitól, hogy a politikai tevékenységüket redukálják le a krisztusi tanítás, erkölcs közvetítésére. Mindezt ne a pártok nevében tegyék, hanem mintegy pártok felett álló eszmeiség képviselőként.

Fontos a hívő civilek politizálása, mert a vallás képviselője a közéletben elengedhetetlen. A II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) hosszan foglalkozott a hívek szerepvállalásával a politikai közéletben. Az Egyház ma is érvényben lévő álláspontját a zsinati dokumentumok foglalják össze, melyből a továbbiakban szó szerint idézünk.

## ***A II. Vatikáni Zsinat GAUDIUM ET SPES kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban (Részlet)***

### ***„A POLITIKAI KÖZÖSSÉG ÉLETE***

#### ***A mai közélet***

(73.) Korunkban mélyreható átalakulások figyelhetők meg a népek társadalmi szerkezetében és intézményeiben is, melyek kulturális, gazdasági és társadalmi fejlődésük következményei; e változások viszont nagymértékben hatnak a politikai közösség életére is, főként ami a polgári szabadságjogok gyakorlásában és a közjó megvalósításában mindenki jogait és kötelességeit, valamint a polgárok egymással és a közhatalommal való kapcsolatát illeti.

A világ különféle részein az emberi méltóság elevenebb tudata olyan politikai és jogi rendszer létrehozására készítet, mely jobban óvja a személy közéleti jogait, így például a gyülekezés, a társulás, a véleménynyilvánítás, valamint a magán- és a nyilvános vallás gyakorlás jogát. A személy jogainak oltalma ugyanis szükségszerű föltétele annak, hogy az állampolgárok, akár egyénenként, akár csoportot képezve, tevékenyen részt vehessenek az állam életében és igazgatásában.

A kulturális, gazdasági és társadalmi fejlődéssel együtt sokakban erősödik az óhaj, hogy nagyobb részt vállalhassanak a politikai élet alakításában. Sokak lelkiismerete egyre jobban sürgeti, hogy megvédjék a nemzeti kisebbségek jogait, nem feledve kötelezettségeiket az állam iránt. Ezenfelül növekszik a másként gondolkodók vagy más vallású emberek iránti tisztelet. Egyidejűleg szélesebb körű mozgalom bontakozik ki annak érdekében, hogy ne csak a kiváltságosok, hanem valóban minden állampolgár élvezhesse személyi jogait.

Elutasítják mindazokat a bizonyos területeken uralkodó politikai formákat, melyek korlátozzák az állampolgári vagy a vallásszabadságot, növelik a politikai szenvedélyek és bűntények áldozatainak számát, s a közjó előmozdítása helyett jogtalan előnyöket biztosítanak valamely pártnak vagy a vezetőinek.

A valóban emberies politikai élet kialakítására semmi sem alkalmasabb, mint az igazságosság, a jóindulat és a közjó szolgálata iránti belső érzék fejlesztése, valamint a politikai közösség igazi természetére, s a közhatalom céljára, helyes gyakorlására és korlátaira vonatkozó alapvető meggyőződés erősítése.

#### ***A politikai közösség természete és célja***

(74.) Az egyes emberek, családok és különféle csoportok, melyek az állampolgárok közösségét alkotják, jól tudják, hogy nem képesek egymaguk megteremteni a teljes értelemben vett emberi életet. Szükségét érzik egy tágabb közösségnek, melyen belül valamennyien

szüntelenül egyesíthetik képességeiket a közjó egyre eredményesebb szolgálatára. Ezért különböző formájú politikai közösségeket alkotnak. A politikai közösség tehát e közjó érdekében létezik, ebben rejlik teljes igazolása és értelme, és belőle meríti eredeti és sajátos jogát. A közjó pedig magában foglalja a társadalmi élet azon föltételeinek összességét, melyek között az emberek, a családok és közösségek a maguk tökéletességét könnyebben és teljesebben érhetik el.

Sok és sokféle ember gyűlik össze a politikai közösségbe, akik teljes joggal vallhatnak eltérő nézeteket. Tekintélyre van tehát szükség, hogy a politikai közösség szét ne hulljon amiatt, hogy mindenki a maga elgondolása szerint jár el; e tekintély a polgárok erőit a közjóra irányítja, nem gépiesen, nem is zsarnoki módon, hanem mint elsősorban a szabadságra és a vállalt kötelezettségek és feladatok tudatára támaszkodó erkölcsi erő.

Nyilvánvaló tehát, hogy a politikai közösség és a közhatalom az ember természetében gyökerezik, s ezért hozzátartozik ahhoz a rendhez, melyet Isten határozott meg; a politikai rendszer megválasztása és a vezetők kijelölése viszont a polgárok szabad akaratára van hagyva.

További következmény, hogy a politikai tekintélyt akár a közösség egészében, akár az államot képviselő intézményekben mindig az erkölcsi rend határain belül kell gyakorolni a közjó – mégpedig a dinamikusan fölfogott közjó – érdekében a törvényesen meghatározott, vagy meghatározandó jogrend szabályai szerint. Ebben az esetben az állampolgárnak lelkiismeretből fakadóan kötelesek engedelmeskedni. Mindebből pedig nyilvánvaló azok felelőssége, méltósága és fontossága, akik az állam élén állnak.

Ahol pedig a közhatalom túllépve illetékességének körén elnyomja a polgárokat, ők ne vonakodjanak megtenni mindazt, amit a közjó tárgyilag megkövetel tőlük; de saját jogait és polgártársaik jogait megvédhetik az ilyen tekintély visszaéléseivel szemben, tiszteletben tartva azokat a határokat, melyet a természettörvény és az evangéliumi erkölcs megszab.

A konkrét módok, ahogy egy politikai közösség a maga szervezetét és hatalom gyakorlását kialakítja, különböző lehet az egyes népek sajátosságai és eltérő történeti fejlődésük szerint; de mindig a művelt, békeszerető és mindenki iránt jóindulatú ember kialakítása legyen a célja az egész emberi család javára.

### *Mindenki együttműködése a közéletben*

(75.) Teljes összhangban van az emberi természettel, hogy olyan politikai-jogi struktúrákat találjanak, melyek minden állampolgárnak egyre jobban és minden megkülönböztetés nélkül hathatósan biztosítják a szabad és cselekvő részvételt a politikai közösség alapjainak megalkotásában, az állam irányításában, a különféle intézmények munkaterületének és céljainak meghatározásában és a vezetők megválasztásában. Ne feledjék tehát az állampolgárok, hogy a közjó érdekében joguk és egyben kötelességük a szavazás szabad lehetőségével élni. Az Egyház pedig elismerésre és tiszteletre méltónak tartja azok munkáját, akik embertársaik szolgálatában az állam javának szentelik magukat és vállalják e tisztség terheit.

Annak érdekében, hogy a polgárok kötelességtudattal teljes együttműködése az állam mindennapi életében elérje kívánt célját, szükség van tételes jogrendre, mely biztosítja a közhatalom feladatköreinek és szerveinek megfelelő megosztását, s egyúttal a hatékony és független jogvédelmet. El kell ismerni, tiszteletben kell tartani és tovább kell fejleszteni valamennyi személy, család és csoport jogait és jogaik gyakorlását, a minden állampolgárt terhelő kötelességekkel együtt. E kötelességek közül meg kell említeni, hogy mindenki tartozik az államnak azokkal az anyagi és személyes szolgáltatásokkal, melyeket a közjó megkíván. A vezetők óvakodjanak attól, hogy a családi, társadalmi vagy kulturális csoportokat, a köztes testületeket vagy intézményeket akadályozzák, vagy törvényes és hatékony cselekvési lehetőségüktől megfosztják, hanem inkább igyekezzenek ezeket készségesen és szabályozottan támogatni. A polgárok pedig – egyénenként, de csoportot képezve is – óvakodjanak attól, hogy túl nagy hatalmat juttassanak a közhatalomnak, vagy túlzott előnyöket és kedvezményeket követeljenek tőle, azaz a személyek, családok és társadalmi csoportok közteherviselésének csökkentését.

Korunk egyre bonyolultabb körülményei többször arra kényszerítik a közhatalmat, hogy beavatkozzék társadalmi, gazdasági és kulturális ügyekbe olyan kedvezőbb feltételek teremtése végett, melyek a korábbiaknál hatékonyabban segítik az állampolgárokat és csoportjaikat a teljes értelemben vett emberi célok szabad elérésében. Az országok sajátosságai és a népek fejlettségi foka szerint különféleképpen értelmezhetők a szocializáció, a személy autonómiája és fejlődése közötti kapcsolatok. Ha pedig valahol a közjó érdekében korlátozzák is egy időre a jogok gyakorlását, amint a körülmények megváltoznak, állítsák vissza a szabadságot. De embertelen, ha a politikai tekintély olyan totalitárius vagy diktatórikus formákat ölt, melyek sértik a személyek és a társadalmi csoportok jogait.

Az állampolgárok ápolják magukban áldozatosan és hűségesen a hazaszeretetet, de minden szűkkeblűség nélkül, vagyis úgy, hogy mindig legyenek tekintettel az egész – sokféle kötelékkel összekapcsolt fajokból, népekből és nemzetekből álló – emberi család javára.

Az összes Krisztus-hívő érezze át, hogy külön hivatása van a politikai közösségben: példájukkal mindannyian mutassák meg, hogy él bennük a kötelesség tudata, s hogy odaadón szolgálják a közjót, s így tetteikkel mutassák meg, hogyan lehet összhangba hozni a tekintélyt a szabadsággal, a személyes kezdeményezést az egész társadalmi testület szoros együvé tartozásával, a kellő egységet a termékeny sokféleséggel. A mulandó dolgok rendezésénél az egymástól eltérő törvényes véleményeket ismerjék el, s az azokat tisztességesen védő polgárokat és csoportjaikat is becsüljék. A politikai pártoknak pedig kötelességük azt szorgalmazni, amit megítélésük szerint a közjó megkövetel, de sohasem szabad a közjó elébe helyezni a maguk hasznát.

Nagy gondot kell fordítani a nép, és főleg az ifjúság állampolgári és politikai nevelésére, hogy az állampolgárok valamennyien kivehessék részüket a politikai közösség életéből. Akik alkalmasak vagy kiképezhetők a politika nehéz, ugyanakkor nagyon nemes művészetére, készüljenek föl rá, és megfedkezvén a saját érdekeikről és anyagi előnyöikről, gyakorolják azt. Az igazságtalanság és elnyomás, egy ember vagy politikai párt ön-

kényuralma és intoleranciája ellen erkölcsileg feddhetetlenül és okosan lépjenek föl; de őszintén és méltányosan, sőt szeretettel, politikai bátorsággal szenteljék magukat minden ember szolgálatára.

### *A politikai közösség és az Egyház*

(76.) Nagyon fontos, különösen a pluralista társadalomban, hogy helyesen lássák a politikai közösség és az Egyház viszonyát, s hogy világosan tegyenek különbséget aközött, amit a Krisztus-hívők egyénenként vagy közösségben, mint keresztény lelkiismeretű állampolgárok a maguk nevében cselekszenek, és aközött, amit lekipásztoraikkal együtt az Egyház nevében cselekszenek.

Az Egyház, mely feladatánál és illetékességénél fogva semmiképpen sem keveredik össze a politikai közösséggel, s nem is kötődik semmiféle politikai rendszerhez, egyszerre jele és oltalma az emberi személy transzcendenciájának.

A politikai közösség és az Egyház a maguk területén függetlenek egymástól és autonómiájuk van. Mind a kettő ugyanazoknak az embereknek a személyes és társadalmi hivatását szolgálja, bár más-más címen. Annál gyümölcsözőbb lesz szolgálatuk mindenki javára, minél egészségesebben együttműködnek a helyek és korok körülményei szerint. Az ember ugyanis nincs beszorítva csupán a mulandó rendbe, hanem az emberi történelemben élve érintetlenül megtartja örök hivatását. A Megváltó szeretetében megalapozott Egyház pedig ahhoz nyújt segítő kezet, hogy az igazság és a szeretet a nemzeten belül és a nemzetek között jobban érvényesüljön. Azzal, hogy hirdeti az evangéliumi igazságot, s tanításával, valamint a Krisztus-hívők tanúságtételével megvilágítja az emberi tevékenység minden ágát, egyúttal tiszteletben tartja és szorgalmazza az állampolgárok politikai szabadságát és felelősségét is.

Az apostolok és utódaik, valamint ezek munkatársai, amikor küldetést kapnak, hogy az embereknek Krisztust, a világ Üdvözítőjét hirdessék, apostoli feladatuk teljesítésében Isten hatalmára támaszkodnak, aki igen gyakran a tanúk gyengeségében mutatja meg az evangélium erejét. Mindazoknak ugyanis, akik az isteni ige szolgálatára szentelik magukat, az evangélium sajátos erőivel és eszközeivel kell élniük, melyek sokban különböznek a földi ország eszközeitől.

Igaz ugyan, hogy a földi dolgok, és amik az ember léthelyzetét tekintve e világot felülmúlják, szorosan egybefonódnak, és az Egyház maga is felhasználja az evilági dolgokat, amennyiben küldetése megköveteli. Reményét azonban nem veti a világi tekintélytől följánlott kiváltságokba; sőt le is fog mondani bizonyos törvényesen szerzett jogainak gyakorlásáról, mihelyt kiderül, hogy e jogoknak a gyakorlása miatt kétségbe vonható tanúságtétele őszintesége, vagy ha az új életkörülmények más rendezést követelnek. De mindig és mindenütt legyen meg az a joga, hogy igazi szabadságban hirdesse a hitet, előadhassa szociális tanítását, akadálytalanul teljesíthesse hivatását az emberek között, s erkölcsi szempontból ítéletet mondhasson a politikai rendre vonatkozó dolgokról is, amennyiben így követelik az emberi személy alapvető jogai vagy a lelkek üdvössége; s használhassa közben mindazokat az

eszközöket – de csakis azokat –, melyek a különféle korokhoz és körülményekhez mértén összhangban vannak az evangéliummal és mindenki javával.

Az Egyház, melynek az a feladata, hogy támogasson és fölemeljen mindent, ami igaz, jó és szép csak található az emberi közösségben, hűségesen ragaszkodva az evangéliumhoz és küldetését teljesítve a világban megszilárdítja az emberek közötti békét Isten dicsőségére.”

*A hit magánügy, minden ember személyes joga eldönteni, hogy hisz Istenben, vagy sem. De a vallás nem magánügy. A hívő ember is közösségben, társadalomban él, ahol joga van hitének gyakorlására, megvallására, s a hite miatt semmilyen hátrányos megkülönböztetés nem érheti. Minden embernek, így a hívőnek is joga van a politizálásra, sőt ez ajánlott is, de megőrizve hite erkölcsiségét. A katolikus papok számára az Egyház bár nem tiltja, de nem tanácsolja, hogy politikai párt tagjaként foglaljanak állást, ugyanakkor elvárás feléjük irányt mutatni a hívőknek, értékelni egyes politikai irányzatokat, a politikusok cselekedeteit.*

## **Irodalom**

*A Katolikus Egyház Katekizmusa.* Szent István Társulat, Budapest, 1994.

Cserháti József – Fábián Árpád (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat tanítása.* Szent István Társulat, Budapest, 1975.

Diós István (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai.* Szent István Társulat, Budapest, 2000.

Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon I–XV.* Szent István Társulat, Budapest, 1993–2010.

II. János Pál pápa apostoli levele Mórús Tamásnak a vezetők és politikusok védőszentjévé való kihirdetésére. 2001.

II. János Pál pápa: *Christifideles laici.* Szent István Társulat, Budapest, 1990.

II. János Pál pápa: *Fides et ratio.* Szent István Társulat, Budapest, 1999.

II. János Pál: *Beszéd a diplomáciai testületekhez.* (<http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=147>, elérhetőség 2018. január 9.)



# Cölibátus, pedofília

*Napjainkban felerősödött a Katolikus Egyház bírálata a papi nőtlenség (cölibátus) miatt. Hogyan lehetséges élni szexualitás nélkül? Nem embertelen dolog megkövetelni bárkitől is, hogy ne legyen szerető, gondoskodó családja, gyermeke? A csupán nőtlen férfiakból álló közösségekben nem természetes-e, hogy a szexuális aberráltság gyakran előfordul? Szabad-e az Egyháznak a cölibátus megszegését, a papi homoszexualitást vagy pedofíliát eltusolnia?*

---

## Cölibátus

A cölibátus a latin *caelebs* (nőtlen férfi) szóból származik. Jelentése tágabb értelemben papi nőtlenség, önmegtartóztatás, szűkebb értelemben a Katolikus Egyház papjai számára előírt állapot.

A házasság tiltása nem szerepel a Bibliában, ugyanakkor a cölibátusra több helyen is találunk ajánlást. „Van, aki azért képtelen a házasságra, mert úgy született. Van, akit az emberek tettek a házasságra alkalmatlanná. Végül van, aki a mennyek országáért önként mond le a házasságról. Aki fel tudja fogni, az fogja fel!” (Mt 19,12)

A krétai egyház szervezésekor Szent Pál a Titusznak írt levelében a papságból kizárta a kétszer ill. többször nősülteket: „Azért hagyjalak Kréta szigetén, hogy pótolod, ami hiányzik, s a városokba presbitereket rendelj utasításaim szerint. Olyat keress, aki feddhetetlen, és csak egyszer nősült, akinek gyermekei hisznek, s nem vádolhatók könnyelmű élettel vagy engedetlenséggel.” (Tit 1,5–6) Szent Pál jónak tartotta, hogy a pap osztatlanul Isten szolgálatában álljon: „Azt szeretném, ha mentesek volnátok a gondtól. A nőtlennek arra van gondja, ami az Úré: hogyan járjon az Úr kedvében. A nő azonban világi dolgokkal törődik: hogyan keresse felesége kedvét, ezért meg van osztva.” (1Kor 32–34) Ugyanakkor nem gondolta, hogy minden határon túl ki kell bírni az önmegtartóztatást:



Szent VII. Gergely pápa (1073–1085) az Egyház középkori történetének egyik meghatározó alakja, a cölibátus felújításának elkötelezett híve

### **Nős katolikus papok**

Jézus Krisztus kereszthalála után az apostolok engedelmeskedtek Urunk parancsának –

„Menjete el az egész világra, és hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek” (Mk 16,15) –, és szétszéledtek a világban, hogy hirdessék az Evangéliumot. Kis-Ázsia és Róma mellett jelentős keresztény közösségek jöttek létre a keleti és nyugati szír földön, Egyiptomban, Indiában, a mai Libanon, Etiópia területén és az örmények körében. E közösségekben a keresztény tanítás bár egységes volt, a kulturális – nemzetiségi, nyelvi – különbségek miatt egymástól eltérő rítusok és szokások alakultak ki, melyek vitákhoz is vezettek. A IV. század elején ezt tetézte néhány jelentős teológiai véleménykülönbség, ami az egyházszakadások kezdetét jelentette. (Az egyházszakadások átszövik az Egyház 2000 éves történetét, sőt napjainkban sem értek véget.) Az egyházszakadásokkal párhuzamosan mindig jelen volt Róma azon törekvése, hogy a különvált egyházakat visszahozza a Szentatya fennhatósága alá. Ez több alkalommal sikerrel is járt, és ilyenkor az unióra tért egyházak megőrizhették korábbi szokásaikat, szertartásaikat. Például a görögkatolikus egyházban így maradt meg az a szokásjog, hogy házas férfiakat ma is pappá szentelnek, püspök azonban itt is csak nőtlen férfi lehet.

„Szeretném ugyanis, ha mindnyájan olyanok volnátok, mint én magam, de hát mindenki saját ajándékát kapta Istentől, az egyik ilyet, a másik olyat. A nem házasoknak és az özvegyeknek ezt mondom: Jó, ha úgy maradnak, mint én is. De ha nem tartóztatják meg magukat, kössenek csak házasságot, mert jobb megházasodni, mint égni.” (1Kor 7,7–9)

A családról való lemondás jutalmának ígérését olvashatjuk Szent Lukács evangéliumában: „Most megszólalt Péter: «Nézd, mi elhagytuk mindenünket, amink volt és követtünk téged.» Jézus így válaszolt: «Bizony mondom nektek: Senki sem hagyja el házát, feleségét, testvéreit, szüleit vagy gyermekeit az Isten országáért, hogy ne kapna ezen a világon sokkal többet, az eljövendő másvilágban pedig az örök életet.»” (Lk 18,28–30)

Az Egyházban tehát kezdettől fogva megbecsülték a cölibátust, de kötelezővé először csak a szerzetesek körében tették. A cölibátus tekintetben a IV. században kezdett eltérni a nyugati és keleti egyházak gyakorlata.

Nyugaton már a 300 körül megtartott Elvirai Zsinat (Granada) törvénybe foglalta, hogy a nők püspökök, papok és diakónusok tartózkodjanak a feleségüktől és a gyermeknemzéstől. A cölibátust bár nem vezették be, de követendő életformaként ajánlották az egyházi személyek számára. A nőtlenség ajánlásának gyakorlati alkalmazása országonként eltérő volt az első évezredben. Végül az 1123-ban tartott I. Lateráni Zsinat törvénybe iktatta, hogy a szubdiákonusoktól fölfelé a klerikusok megkísérelt házassága érvénytelen, ettől kezdve a házasság akadályt jelentett az egyházi rend szentségének felvételében.

A keleti egyházban is mindig tanácsolták a cölibátust, de akik ezt nem vállalták, azok megnősülhettek. A VI. században úgy rendelkeztek, hogy tilos a már fölszentelteknek nősülni, de a szentelés előtt kötött házasság fenntartható.

A cölibátus törvénye mindig megosztotta az embereket, és az Egyházon belül is gyakran volt a zsinatok, pápai állásfoglalások tárgya. Ennek ellenére a XII. századtól kezdve lényegi változtatás nélkül fennáll.

Magyarországon Szent László király (1077–1095) megerősítette a szentistváni kereszténységet. Uralkodása idején a templomok száma olyannyira megnőtt, hogy a szükséges

papság létszámát Pannonhalma már nem győzte képezni. Ezért Szent László a püspöki székhelyeken létrehozta a káptalan intézményét, melynek egyik feladatává tette a papnevelést. A káptalan kanonokokból állt, akik közösségekben éltek, cölibátusban.

A mai egyházjog szerint a cölibátus minden római katolikus pap és püspök számára kötelező. A klerikus állapot elvesztése (laicizálás) és a cölibátus jogilag elkülönülnek egymástól. Cölibátus alól felmentést csak három esetben kaphat egy pap. Első eset, ha már rég elhagyta a papi életet, és rendezni szeretné családi állapotát, melyen változtatni nem tud (pl. polgári házassága, megszületett gyermekei vagy más kötelezettsége miatt). Második eset, ha a papnak eleve nem is lett volna szabad felszentelődnie, mivel szabadságát és felelősségét nem tartották kellő tiszteletben. Végül, ha az előjárók annak idején nem tudták kellően megítélni, hogy a jelölt tényleg alkalmas-e az Istennek szentelt cölibátusban való végleges megmaradásra.

A felmentést követő házasságkötésnek külső pompa nélkül kell történnie. A megházasodó felmentett pap minden klerikusi jogát és köteletségét elveszíti, nem lehet rendkívüli áldoztató, nem tölthet be semmilyen tisztséget egyházi intézményekben. A felmentett papnak tartózkodnia kell azoktól a helyektől, ahol korábbi állapotát ismerik. A laicizált klerikust az Egyház buzdítja, hogy új állapotának megfelelően vegyen részt Isten népének életében, és valamilyen vallásos vagy karitatív cselekedetet végezzen.

Ferenc pápa határozottan a papi nőtlenség megtartása mellett áll. 2016-ban ezt mondta püspöktársainak: „Az Egyháznak jó alapjai vannak, hogy kitartson a cölibátus mellett”, majd egy év múlva a paphiánnyal kapcsolatban megismételte a médiában: „A cölibátus önkéntessé tétele nem megoldás”, és figyelembe ajánlotta a II. Vatikáni Zsinat ezirányú állásfoglalását.

Különleges esetekben a Szentszék adhat felmentést a cölibátus alól. Így ezt az anglikán egyházból visszatérő házasság nélküli férfiak számára XII. Piusz pápa (1939–1958) már 1950-ben engedélyezte. A cölibátus kérdését a hetvenes években fölvetette Joseph Ratzinger bíboros is olyan szempontból, hogy talán ez tart vissza sok alkalmas fiatal embert a papságtól. 2009-ben mint XVI. Benedek pápa (2005–2013) kiadta az *Anglicanorum coelibus* kezdetű apostoli határozatát, melyben megteremtette a feltételeit annak, hogy anglikánok közössége visszatérhessen a katolikus anyaszentegyházba. A visszatérő nős papokra nem kötelező a cölibátus.

**A II. Vatikáni Zsinat PRESBYTERORUM ORDINUM  
című dekrétumának 16. cikke a papok életéről és  
tevékenységéről (Részlet)**

„A mennyek országaért vállalt és egész életre szóló teljes önmegtartóztatást – melyet az Úr Krisztus ajánlott, a századok folyamán és napjainkban nem kevés Krisztus-hívó önként vállalta és dicséretesen megtartott – az Egyház a papi élet szempontjából mindig különösen nagyra becsülte. Ugyanis jele és ösztönzője a pásztori szeretetnek, ugyanakkor a világban a lelki termékenység különleges forrása. A papi cölibátus nem a papság természetéből fakadó követelmény, miként ez nyilvánvaló az ősegyház gyakorlatából és a keleti egyházak hagyományából, ahol azokon kívül, akik az összes püspökkel együtt a kegyelem ajándékából a cölibátusra vállalkoztak, vannak érdemekben gazdag, házas papok is. Amikor tehát e Szentséges Zsinat az egyházi cölibátust ajánlja, semmiképpen sem akarja megváltoztatni a keleti egyházakban törvényesen élő fegyelmet, és nagy szeretettel buzdítja azokat, akik mint házas emberek vették föl az egyházi rendet, hogy tartsanak ki szent hivatásukban, és igyekezzenek életüket teljes odaadással a rájuk bízott lelkek szolgálatába állítani.

A cölibátus azonban sok szempontból nagyon megfelel a papságnak. A papi küldetés ugyanis teljes egészében annak az új emberiségnek a szolgálatára van szentelve, melyet a halálon győztes Krisztus hoz létre Lelke által e világban, s melynek tagjai *«nem a vérnek vagy a testnek vágyából, nem is a férfi akaratából, hanem Istenből születtek»* (Jn 1,13). A mennyek országaért vállalt szüzesség, illetve cölibátus által a papok új és sajátos értelemben szentelődnek Krisztusnak, könnyebben ragaszkodnak hozzá osztatlan szívvel, benne és általa szabadabban szentelik életüket Isten és az emberek szolgálatára, országaért és az Istenből való újjászületés művéért akadálytalanabban dolgoznak, s így alkalmasabbak lesznek arra, hogy a Krisztusban elnyert lelki atyaságot mélyebben felfogják. Ily módon tehát az emberek előtt megvallják, hogy osztatlanul oda akarják adni magukat a rájuk bízott feladatnak, tudniillik, hogy a híveket eljegyezzék egy férfival, és tiszta szűzként ve-

zessék őket Krisztushoz; így arra az Istentől alapított és a jövőben beteljesedő, titokzatos házasságra utalnak, mely által Krisztus az Egyház egyetlen jegyese. Ezenfelül élő jeleivé válnak annak a hit és a szeretet által már jelenlévő, eljövendő világnak, melyben a föltámadás gyermekei nem nősülnek és férjhez sem mennek.

A Krisztus misztériumában és az Ő küldetésében így megalapozott cölibátust kezdetben ajánlották a papoknak, később a latin egyházban törvénnyel kötelezték rá mindenkit, akit az egyházi rend fölvételére bocsátottak. E törvényhozást a papságra készülőkre nézve e Szentséges Zsinat újra jóváhagyja és megerősíti, bízván a Szentlélekben, hogy az újszövetségi papságnak annyira megfelelő cölibátus ajándékát az Atya bőkezűen adni fogja, föltéve, hogy mindazok, akik az egyházirend szentségének felvételével Krisztus papságának részesei az egész Egyházzal együtt alázatosan és buzgón kérik. E Szent Zsinat az összes papot is – akik a szent cölibátust Isten kegyelmében bízva, Krisztus példája szerint szabad akarattal vállalták – buzdítja, hogy nagylelkűen, teljes szívvel ragaszkodva hozzá és ebben az állapotban hűségesen kitartva, ismerjék föl a drága ajándékot, melyet az Atyától kaptak, s melyet az Úr oly nyíltan magasztalt, és tartsák szem előtt azokat a nagy misztériumokat, melyeket a cölibátus jelez és beteljesít.

Minél inkább lehetetlennek tartja sok mai ember a világban a teljes megtartóztatást, a papok annál alázatosabban és kitartóbban imádkozzanak az Egyházzal együtt a hűség kegyelméért, melyet Isten nem tagad meg azoktól, akik kérik tőle; fölhasználván a mindenki rendelkezésére álló természetes és természetfölötti segédeszközöket. Főképp ne hanyagolják el azokat az Egyház tapasztalata szerint bevált aszkétikai szabályokat, melyek a mai viszonyok között sem kevésbé szükségesek. Így tehát e Szentséges Zsinat nemcsak a papokat, hanem az összes hívőt is kéri, hogy viseljék szívükön a papi cölibátus e drága ajándékát és valamennyien kérjék Istentől, hogy ezt az ajándékot mindig bőkezűen adja Egyházának.”

## *Érvek és ellenérvek*

A cölibátussal kapcsolatosan több észrevételt lehet megfogalmazni, akár ellene, akár mellette.

Az ellene felhozott érveket érdemes két csoportra osztani, megkülönböztetni az Egyház tagjai által megfogalmazott belső érveléseket a külső – sok esetben nem hívő, de jó szándékú – személyek érveitől.

A cölibátussal szemben megfogalmazott belső érvelések között leggyakrabban a társ hiányát és a papi hivatások számának csökkenését szokták emlegetni.

Az ember társas lény, nemcsak a gyermekkorban szorul segítségre, támaszra, hanem egész élete során. Szüksége van arra, hogy valakivel megossza élményeit, gondolatait, örömet vagy bánatát, de szüksége van arra is, hogy legyen segítsége a mindennapi élet apró feladatainak elvégzésében: bevásárlásban, főzésben, takarításban. Az étel is jobban esik, ha az étkezés nem magányosan történik. A mindennapi gondoskodás mellett előfordulhat betegség, amikor ugyancsak jól jön egy házastárs segítsége. Idős korban pedig mindez hatványozódik. Igaz ugyanakkor, hogy a legtöbb ember egymaga is el tudja végezni a háztartásban előforduló feladatokat, bár vitathatatlan, hogy együtt könnyebb és kellemesebb. Betegség esetén sem maradnak magukra a nőtlen papok, mert mindegyikük családban nőtt fel, élnek rokonaik, akikre számíthatnak, ha nem a rokonra, akkor barátaikra. Idős korukban pedig papi otthonban tölthetik napjaikat, szeretetben, paptársaik közösségében.

A papi hivatások forrása a vallását gyakorló keresztény család, valamint a hívő ifjúsági közösségek, elsősorban az egyházi iskola. Valljuk be, napjainkban mindkét intézmény – család és iskola – nehéz helyzetben van. Az európai családok csak kis hányada vallásos, a házasságok többsége válással végződik, és ez alól nem kivételek a templomban kötöttek sem. Az egyházi iskolákat a kommunista rezsim lényegében felszámolta, és jól tudjuk, hogy könnyebb rombolni, mint újjáépíteni: még sok idő kell ennek kiheveréséhez. A liberalizmus hatása sem elhanyagolható, a „szabad élet” kínálata sokkal szimpatikusabb egy ifjú ember számára, mint a küzdelmes, szabályokkal telített keresztény életforma. A papi



*Kutka Izidor görögkatolikus pap  
családja körében (mind a négy fia  
folytatta édesapja hivatását)*

hivatások számának csökkenését elsősorban ezek a tényezők okozzák, s nem a cölibátus. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy a görögkatolikus és a protestáns egyházakban valóban több a hivatások száma, mert a papcsaládban nevelkedett ifjak kiskoruktól tanúi a lelkipásztori életformának.

A cölibátust ellenző külső bírálók többsége magából kiindulva, főként támadó célzattal fogalmazza meg kritikáit. Elsőként szerepel köztük a szex hiánya. Számukra elképzelhetetlen, hogy valaki önként lemondjon a szexualitásról. Pedig ez a civilek körében is gyakran előfordul! Megesik, hogy valaki szándékosan vagy akaratán kívül nem nősül meg, nem megy férjhez, tehát egyedül marad. De a családos ember életében is gyakori a szexualitás hiánya, gondoljuk csak az ifjú- vagy öregkorra, vagy akár a házasság mindennapjaira. Az embernek tudnia kell kezelni ezt a kérdést, nem szabad kizárólag az ösztöneire hagyatkoznia, ahogyan azt más élőlények teszik. Igaz, napjainkban a szexuális önmegtartóztatás egyre nehezebb, mert a világhálón keresztül bárki könnyedén hozzáférhet csábító szexualitást tartalmazó képek, filmek és kapcsolatok széles választékához. Ez érvényes a cölibátusban élő papokra is. De amíg egy civil megbotlását a legtöbben virtusnak tekintik, addig ugyanezt a pap részéről botránynak tartják, s tegyük hozzá: joggal, hiszen egy pap felé elvárás a feddhetetlen élet, hívő és nem hívő oldaláról egyaránt.

A külső bírálatok másik része az utód hiányára vonatkozik. Ezt legtöbb esetben először a papi pályára készülő fiatalember szülei fogalmazzák meg, részükről ugyanis természetes az unoka iránti igényük. Amikor azonban kezdik észrevenni fiuk elkötelezettségét egy magasabb rendű cél felé, rendszerint alábbhagy ez az érzésük.

A kívülállók körében még mindig él egy népszerű elképzelés, mely szerint a cölibátust azért vezették be, hogy az egyházi vagyon ne aprózódjék el az örökösök által. Mivel azonban az egyházi vagyon eleve soha nem volt örökölhető, ennek a feltevésnek semmi értelme nincs.

A külső bírálók részéről gyakran elhangzik az a vád is, hogy a nem házasságban élő papok a gyóntatószékben nem tudhatnak megfelelő tanácsot adni a házasságuk, családi életük megromlását tapasztaló, segítségért hozzájuk forduló férfiaknak, nőknek. A valóság ezzel szemben az, hogy a cölibátusban élő papok épp a gyónások által hihetetlenül sok problémás esettel találkoznak, s meglepően jól tájékozottak. Az más kérdés, hogy a tanácsok megfogadása már nem rajtuk múlik.

A korrektség kedvéért a cölibátus elleni érvek mellé fel kell sorolni néhány mellette szólót is.

A papi hivatás teljes embert igényel, aki minden nap, reggeltől estig Jézus Krisztus tanításának közvetítésével foglalkozik, akinek tevékenységét, gondolatvilágát ez csaknem teljesen kitölti. Ebben a pap nem egyedülálló, mert a legtöbb hivatás ilyen. Egy elkötelezett orvos, tanár, tudós, feltaláló mérnök, színész vagy bármilyen művész stb., hosszasan sorolhatnám, akinek motivációjában nem a pénz áll az első helyen, valamennyien akkor tudnak eredményeket elérni, ha reggeltől estig hivatásuknak élhetnek. Nem is tudják magukat függetleníteni a munkájuktól. Szükségük van olyan környezetre, melyben lehetőségük nyílik önmaguk teljes átadására. Nincs is annál szerencsésebb ember, akinek a környezete ezt biztosítani tudja!

A pap hivatása az, hogy közvetítse Jézus Krisztus tanítását az emberek felé. Az emberek elvárják, hogy erre olyan tanítsa őket, aki hiteles, aki maga is megfogadja, megtartja az általa hirdetett eszmét. Az tanítson énekelni, focizni vagy számolni, aki maga is tud énekelni, focizni vagy szá-



*Az ungvári uniót 1646. április 24-én írták alá a város felett emelkedő várban, Homonnai Drugeth János országbíró özvegye, Jakusics Anna ösztönzésére. Az unióval a görög keleti (ortodox) papság jelentős része csatlakozott Rómához, a következő feltételekkel: a keleti szertartás teljes egészében sértetlen marad; az egyesültek püspökeit a papok szinódusa választja meg, az Apostoli Szentszék pedig azt megerősíti; az egyesült papság megkapja mindazon egyházi és világi kiváltságokat, melyekkel a latin szertartású papság rendelkezik. A görögkatolikus egyházban ma is pappá szentelnek nők férfiakat.*

molni. Krisztus urunk tanítását is hitelesebben közvetíti egy olyan ember, aki maga is igyekszik úgy élni, ahogyan ő élt. Krisztus urunk minden percét az emberekért töltötte, s bár családba született, nem volt nő, cölibátusban élt. Életét feláldozta az emberekért, de nemcsak a végén, a keresztfán, hanem a háromévnvi tanítása során is.

Nők papok esetében az Egyháznak szembe kell néznie olyan problémákkal, melyek a cölibátusban nem fordulhatnak elő. Egy nő pap elhunytakor gondoskodnia kell a pap özvegyéről, lakást kell számára biztosítani, hiszen a plébániára másik pap kerül. Ha a pap házassága elromlik, az a hívek számára botrány. A Katolikus Egyházban nincs válás, tehát hogy néz ki, ha ezt olyan pap tanítja, aki maga is elvált? Kárpátalján nem is olyan régen, 1950-ben betiltották a görögkatolikus egyház működését. Minden pap választott: vagy ortodox lesz (kilépve a Katolikus Egyházból), és akkor tovább működhet papként, avagy egy szibériai lágerbe kerül 25 évre. A papok döntését rendkívül megnehezítette a családjuk – feleségük, számos gyermekük és rokonságuk – várható nyomorúságos helyzete, bár meg kell jegyezni, többségük így is a lágert választotta.

## Pedofília

A pedofília a serdülőkor (betöltött 13. életév) előtti gyermekek iránt érzett szexuális vonzalom, melyet a pszichiátria mentális betegségnek minősülő, nem normális szexuális viselkedésként tart számon. Pedofilnak az ilyen, gyermek iránt vonzódó személyt tekintti, amennyiben az betöltötte a 16. életévét, vagy legalább 5 évvel idősebb a gyermeknél, aki iránt vonzódik. A pedofília nem egy jogi fogalom, és önmagában nem büntetőjogi kategória, csak a gyermekpornográfia, gyermekprostitúció, vagy a gyermekek ellen elkövetett szexuális cselekmények azok. Az elkövetőkkel szemben a pedofília diagnózisa nem jelent felmentést a büntetés alól, a pedofil személyek beszámíthatóak és büntethetők.

A pedofília előfordulásának gyakoriságára csak becslések állnak rendelkezésre. Egy 2014-ben közzétett tanulmány szerint a férfiak 5–6%-a, a nők 2%-a mutat pedofil hajlamot. A kutatások szerint a szexuális zaklatások főleg a családokban fordultak elő, öt pedofil esetből négy családon belül történik. A bűnügyi nyilvántartások szerint az összes pedofil tett elkövetőinek 99,7%-a nem egyházi személy volt, ami az átlagnál lényegesen kisebb szám.

A papi pedofília helyes megítélésében a statisztika nem játszhat szerepet. Ha az előfordulást olyan terület dolgozóira vetítjük, akikre gyermekeinket bízunk – pl. tanárok, papok, sportedzők, ifjúsági vezetők stb. –, az ő körükben az átlagosnál ritkábban előforduló esetek is botrányosak, így a mindössze 0,3% egyházi személy által elkövetett pedofil bűncselekmény is súlyosan elítélendő. (A felmérések szerint a tanárok, edzők és más gyermekekkel foglalkozók által elkövetett pedofil visszaélések száma kb. 60-szor magasabb, mint a papok által elkövetetteké!)

A Katolikus Egyház támadóinak fegyvertárából sohasem hiányzott a szexuális túlkapások – homoszexualitás, szerető tartásának, gyermekek nemzésének és kiskorúak molesztálásának – rágalma. Vitathatatlan azonban, hogy egyes papok indokot szolgáltatottak erre, tehát az ő esetükben nem beszélhetünk rágalomról. Az ilyen esetek joggal botránykoztatják meg az embereket. Az elkövetők is tudatában vannak, hogy az Egyház által is tiltott dologt mű-

### **Pedofilbotrány az USA-ban**

2001. szeptember 11. az USA történelmének gyásznapja: muszlim terroristák az Al-Kaida megbízásából New-Yorkban lerombolták a Világkereskedelmi Központ ikertornyait, és ezzel 3000 amerikai ember halálát okozták. Ezután George W. Bush elnök (2001–2009) kormánya fő feladatának tartotta a bosszút. Az Al-Kaida legfőbb támogatójának tekintette Irakot, ezért ellene háborút helyezett kilátásba. II. János Pál pápa ellenezte a bosszúhadjáratot, így szembehelyezkedett az USA elnökével. (Irak lerohanása 2003. március 20-án mégis megkezdődött.) Így talán nem véletlen, hogy 2002 januárjában a *Boston Sunday Globe* c. amerikai napilap megkezdte azoknak a vallomásoknak és egyházi dokumentumoknak a közlését, amelyekből katolikus papok gyermekekkel szembeni sorozatos szexuális visszaéléseire derült fény. Két év múlva, 2004 februárjában az amerikai bíróságok már 10.600 hasonló, 1950 óta elkövetett bűncselekményről tudtak, s a nyomozás több mint 450 pap érintettségét állapította meg.

LOTTERY, PAGE A2  
Volume 261  
Number 6  
\$2.00  
•

# Boston Sunday Globe

JANUARY 6, 2002

**BREAKFAST FLAKES**  
TODAY: Cloudy with more at night, High 34-41  
TOMORROW: Snow ending rain, High 31-38  
FULL REPORT:  
Page B8

## Church allowed abuse by priest for years



**Aware of Geoghan record, archdiocese still shuttled him from parish to parish**

*First of two parts*

Since the mid-1990s, more than 130 people have come forward with horrific childhood tales about how former priest John J. Geoghan allegedly fondled or raped them during a three-decade spree through a half-dozen Greater Boston parishes.

Almost always, his victims were grammar school boys. One was just 4 years old. Then came last July's disclosure that Cardinal Bernard F. Law knew about Geoghan's problems in 1964, Law's first year in Boston, yet approved his transfer to St. Julia's parish in

Weston, Wilson D. Rogers Jr., the cardinal's attorney, defended the move last summer, saying the archdiocese had medical assurances that each Geoghan reassignment was "appropriate and safe."

But one of Law's bishops thought that the 1964 assignment of Geoghan to St. Julia's was so risky, he wrote the cardinal a letter in protest. And for good reason, the Spotlight Team found: The archdiocese already had substantial evidence of Geoghan's predatory sexual habits. That included his assertion in 1960 that his repeated abuse of seven boys in one extended family was not a "serious" problem, according to an archdiocesan record.

The St. Julia's assignment proved disastrous. Geoghan was put in charge of three youth groups, including altar boys. In 1969, he was forced to go on sick leave after more com-

plaints of sexual abuse, and spent months in two institutions that treat sexually abusive priests. Even so, the archdiocese returned him to St. Julia's, where Geoghan continued to abuse children for another three years.

Now, as Geoghan faces the first of two criminal trials next week, details about his sexual compulsion are likely to be overshadowed by a question that many Catholics find even more troubling: Why did it take a succession of three cardinals and many bishops 36 years to place children out of Geoghan's reach?

Deanna Morrissey, a spokeswoman for Law, said the cardinal and other church officials would not respond to questions about Geoghan. Morrissey said the church had no interest in knowing what the Globe's questions would be.



Former priest John J. Geoghan leaving his family home in Scituate in November.

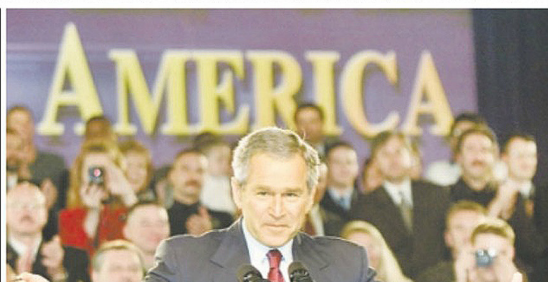
SPOTLIGHT, Page A24

## Antitrust exception shields baseball

**Proviso may stymie Reilly probe of Sox**

By Bob Hohler

*LAST WEEK*  
America's last great monopoly, Major League Baseball, long has



## US comes up empty in search for Omar

**Cleric reportedly rides off; two other Taliban detained**

velnek, ezért igyekeznek azt titokban tartani. Általában azonban ez nem sikerül.

A francia forradalom után a papság egy részének szexuális túlkapása már nem volt tabu téma. Az emberek egyre nyíltabban beszéltek róla, miközben az elkövető pap és maga az Egyház is igyekezett palástolni a dolgot. Ez az Egyház ellenségeit felbátorította, és mint a papok rágalmazásának hathatós fegyverét egyre gyakrabban bevetették teljesen ártatlan papok ellen is, akik jó munkájuk révén leginkább az útjukban álltak. Kihasztnálták, hogy a szexuális túlkapások vádjával szemben nehéz védekezni, ugyanakkor a hívők szemében a megrágalmazott pap könnyen elveszti hitelességét. A XX. század második felében a népesség körében történt erkölcsi lazulás – ún. „szexuális forradalom” – együtt járt azzal, hogy a szerető tartása és a homoszexualitás rágalma az egyháziakkal szemben már nem eredményezte a megkívánt romboló hatást, köznépi felháborodást, ezért egyre gyakrabban vették elő a pedofília hatékony rágalmát.

*A Boston Sunday Globe 2002. január 6-i száma, mely elkezdte az amerikai pedofil papok ügyeinek közzétételét*

Különösen így volt ez Európa keleti felében, miután népeire ráerőltették az ateista szocializmust.

A harmadik évezred jelentős változást hozott a pedofil papok egyházi megítélésében. Az USA-ban 2002-ben kitört pedofil botrány kezdetben a bostoni főegyházmegye papjai ellen irányult. A média támadásának célpontja Bernard Law bostoni bíboros volt, akit azzal vádoltak, hogy eltusolta a pedofil eseményeket.

A pedofilbotrány lavinát indított el az USA-ban, majd az egész Katolikus Egyházban. A Szentszék válasza nem maradt el, II. János Pál pápa Rómába rendelte az amerikai püspököket. A látogatás után a Szentszék nyilatkozatot tett közzé, amelyben a Katolikus Egyház szolidaritást vállal a nemi erőszakok áldozataival, ugyanakkor elítéli a pedofilfiában vétkes papokat és kizárja őket az Egyházból.

A szexuális visszaélést elkövető papok ügyeinek kezelésében jelentős lépést tett XVI. Benedek pápa. Korábban a vádak kivizsgálása helyi szinten folyt, a püspökre volt bízva, csak fellebbezés esetén került a Szentszékhez. XVI. Benedek elrendelte, hogy ezentúl minden ilyen ügyet jelenteni kell a Hittani Kongregációnak, hogy az felügyelni tudja az eljárást, amit így már nem lehet „elaltatni”. Ferenc pápa tovább szigorított, amikor 2017. január 2-án bevezette az ún. „zéró tolerancia” elvét: „Ma, amikor a szent ártatlanokra emlékezünk, azt akarom, hogy újítsuk meg teljes elkötelezettségünket amellelt, hogy ezek a borzalmas gaztettek soha többé ne forduljanak elő közöttünk. Legyen meg a szükséges bátorságunk ahhoz, hogy gondoskodunk az összes szükséges eszközről, és mindenben védelmezzük gyermekeink életét, hogy ilyen bűncselekmények soha többé ne ismétlődjenek meg! Világosan és becsületesen tegyük magunkévá a „zéró tolerancia” parancsát ezen a területen!”

Ez azt jelenti, hogy amennyiben valakire megalapozott gyanú terelődik, az érintettet azonnal felmentik a papi tevékenységek végzése alól, és az ügy teljes kivizsgálásáig nem működhet papként. Az egyházi hatóságnak – az állami büntetőeljárásokhoz hasonlóan – egyszerre kellene védenie a még el nem ítélt személy jó hírét és kizárni a fiatalok esetleges további veszélyeztetését. Ezt a gyakorlatban azért nehéz megvalósítani, mert a pap azonnali felmentését a hívek rögtön

érzékelik, s gyorsan elterjed róla a vád. És ha bebizonyosodik, hogy a vád csak rágalom volt, akkor súlyos csorba esik a pap hírnevén, s a rágalom többé nem mosható le teljesen a megrágalmazotról. Mindenesetre a „Zéró tolerancia” elvének bevezetése óta a katolikus papságot érintő pedofil ügyek száma lényegesen lecsökkent, és a Szentszék intézkedéseivel a közvélemény valamint a média is megnyugodott. Csak az ártatlanul megrágalmazott papok váltak áldozatokká.

Végül meg kell jegyezni, hogy a papság nem áll a világi törvény felett: ha egy cselekmény az állami jogba ütközik, az áldozatok a világi hatósághoz is fordulhatnak, és az elkövetővel szemben az állam is érvényesíti büntető igényét.

*A Katolikus Egyház bírálatát a papi nőtlenség miatt általában a „kívülálló” fogalmazzák meg. A papság olyan hivatás, mely teljes embert igényel, és ebben nem egyedülálló. Sok ember nélkülözi a szexualitást, időszakosan vagy átmenetileg mindenki, önuralommal tehát lehet nélküle élni. A nőtlen családi állapot mind a pap, mind az Egyház felé kötelezettségekkel jár, melyek vállalásának eldöntése a pap és az Egyház dolga. A katolikus papság körében kisebb a szexuális aberráltság gyakorisága, mint más foglalkozási területeken. A pedofiliát a Szentszék ma már nem tusolja el, hanem szigorúan fellép ellene.*

## **Irodalom**

- Alfons Maria Stickler: *A klerikus celibátus. Fejlődéstörténete és a teológia megalapozása*. Budapesti Központi Papnevelő Intézet, Budapest, 1994.
- Erdő Péter: *Egyházjog*. Szent István Társulat, Budapest, 1992
- Ferenc pápa: *Legyünk érzékenyebbek a gyermekek élethelyzetére!* 2017. január 2. (<http://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-mindenpuspoknek-legyunk-erzenyebbek-gyermekek-elethelyzeterre>; 2018. január 16.)
- Jáki Szaniszló: *A papi cölibátus teológiája*. Agapé-Ecclesia, 1998.
- Roskoványi Ágoston: *Coelibatus et Breviarium*. 1–7. köt. Pest, 1861–75.
- Sipos István: *A cölibátus (papi nőtlenség) – Története és védelme*. Pécs, 1913.
- Timkó Imre: *Keleti kereszténység, keleti egyházak*. Szent István Társulat, Budapest, 1971.
- Tower Vilmos: *A papi cölibátus*. Rákospalota, 1941.
- Zsigovits Béla: *A papi nőtlenség története Magyarországon*. Bp., 1914.

# Fényképek forrása

- Első borító – © Metropolitan Museum of Art, New York) <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/c/crivelli/carlo/>
8. oldal – © Screenshot from IMAX® 3D movie Hidden Universe showing the Carina Nebula. Wikimedia Commons. <http://www.origo.hu/hirmondo/tudomany/20160415-fizika-kozmozologia-univerzum-vilagegyetem-tagulas-meres.html>.
- 9 – © Cours de philosophie à Paris Grandes chroniques de France. Castres, bibliothèque municipale. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Iskola#/media/File:Philo\\_mediev.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Iskola#/media/File:Philo_mediev.jpg)
- 12 – © [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Copernicus\\_epitaph\\_St\\_John\\_church\\_Torun.jpg#/media/File:Copernicus\\_epitaph\\_St\\_John\\_church\\_Torun.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Copernicus_epitaph_St_John_church_Torun.jpg#/media/File:Copernicus_epitaph_St_John_church_Torun.jpg)
- 13 – © [http://www.bildarchivaustria.at/Pages/ImageDetail.aspx?p\\_iBildID=8345014](http://www.bildarchivaustria.at/Pages/ImageDetail.aspx?p_iBildID=8345014)
- 14 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Giordano\\_Bruno#/media/File:Giordano\\_Bruno\\_Campo\\_dei\\_Fiori.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Giordano_Bruno#/media/File:Giordano_Bruno_Campo_dei_Fiori.jpg)
- 15/1 – © Justus Sustermans – <http://www.nmm.ac.uk/mag/pages/mnuExplore/ViewLargeImage.cfm?ID=BHC2700> prepared by Adrian Pingstone in December 2003
- 15/2 – © Legeza László felvétele
- 17 – © Cristiano Banti – <http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/galileo/galileotrial.jpg> <https://www.newscientist.com/article/mg22530043-300-popes-impending-call-for-climate-action-is-refreshing/image>
- 19/1 – © [https://it.wikipedia.org/wiki/Università\\_degli\\_Studi\\_di\\_Roma\\_%22La\\_Sapienza%22#/media/File:La\\_Sapienza\\_34.jpg](https://it.wikipedia.org/wiki/Università_degli_Studi_di_Roma_%22La_Sapienza%22#/media/File:La_Sapienza_34.jpg)
- 19/2 – © Legeza László felvétele
- 21 – © Archivum Secretum Apostolicum Vaticanum
- 22 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalazanci\\_Szent\\_József#/media/File:Kalazanci\\_szt\\_jozsef.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalazanci_Szent_József#/media/File:Kalazanci_szt_jozsef.jpg)
- 23 – © Photograph by Orren Jack Turner, Princeton, N.J. Modified with Photoshop by PM\_Poon and later by Dantadd. Ez az image az Egyesült Államok Kongresszusi Könyvtárának Nyomdai és Fotográfiai Osztályától származik az alábbi azonosítóval: cph.3b46036. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Albert\\_Einstein#/media/File:Albert\\_Einstein\\_Head.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Albert_Einstein#/media/File:Albert_Einstein_Head.jpg)
- 25/1 – © NASA - <http://antwrp.gsfc.nasa.gov/apod/ap021124.html> <http://spaceflight.nasa.gov/gallery/images/shuttle/sts-82/html/s82e5937.html>
- 25/2 – © ESA, Planck Collaboration. <http://www.origo.hu/tudomany/20130321-a-planck-urszonda-kozmozologiai-eredmenyei.html>
- 27 – © Legeza László felvétele
- 28 – © Legeza László felvétele
- 29 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Juan\\_Diego#/media/File:Virgen\\_de\\_guadalupe2.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Juan_Diego#/media/File:Virgen_de_guadalupe2.jpg)
- 30 – © Török Máté felvétele
- 31 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/A\\_Sixtus-kápolna\\_mennyezetfreskója#/media/File:God2-Sistine\\_Chapel.png](https://hu.wikipedia.org/wiki/A_Sixtus-kápolna_mennyezetfreskója#/media/File:God2-Sistine_Chapel.png)
- 32 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Dmitrij\\_Ivanovics\\_Mengyelejev#/media/File:Дмитрий\\_Иванович\\_Менделеев\\_12.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Dmitrij_Ivanovics_Mengyelejev#/media/File:Дмитрий_Иванович_Менделеев_12.jpg)
- 33 – © Forrás: [http://aminden.es.blog.hu/2015/10/01/periodusos\\_rendszer\\_509](http://aminden.es.blog.hu/2015/10/01/periodusos_rendszer_509)
- 37 – © Legeza László felvétele
- 39 – © Hieronymus Bosch - Google Earth's Prado exhibition <http://www.google.com/intl/en/landing/prado/>. Screen scraping and stitching by AxelBoldt. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyönyörök\\_kertje#/media/File:The\\_Garden\\_of\\_Earthly\\_Delights\\_by\\_Bosch\\_High\\_Resolution\\_2.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyönyörök_kertje#/media/File:The_Garden_of_Earthly_Delights_by_Bosch_High_Resolution_2.jpg)
- 41 – © Tiziano Vecellio – Museo del Prado, Madrid [https://hu.wikipedia.org/wiki/Tiziano\\_Vecellio#/media/](https://hu.wikipedia.org/wiki/Tiziano_Vecellio#/media/)

File:Tizian\_091.jpg

- 43 – © Albrecht Dürer – Galería online del Museo del Prado de Madrid: Adán y Eva. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Ádám\\_és\\_Éva#/media/File:Albrecht\\_Dürer\\_-\\_Adam\\_and\\_Eve\\_\(Prado\)\\_2.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Ádám_és_Éva#/media/File:Albrecht_Dürer_-_Adam_and_Eve_(Prado)_2.jpg)
- 45/1 – © Elliott & Fry – Swarthmore.edu [https://hu.wikipedia.org/wiki/Charles\\_Darwin#/media/File:Charles\\_Darwin\\_1880.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Charles_Darwin#/media/File:Charles_Darwin_1880.jpg)
- 45/2 – © [https://en.wikipedia.org/wiki/On\\_the\\_Origin\\_of\\_Species#/media/File:Origin\\_of\\_Species\\_title\\_page.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/On_the_Origin_of_Species#/media/File:Origin_of_Species_title_page.jpg)
- 48 – © NASA and the European Space Agency. Edited by Noodle snacks – <http://hubblesite.org/newscenter/archive/releases/2004/07/image/a/warn/> [https://hu.wikipedia.org/wiki/Világegyetem#/media/File:Hubble\\_ultra\\_deep\\_field\\_high\\_rez\\_edit1.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Világegyetem#/media/File:Hubble_ultra_deep_field_high_rez_edit1.jpg)
- 50 – © Jean Colombe - Adam Bishop, copied from <http://en.wikipedia.org/> [https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztes\\_háborúk#/media/File:SiegeofAntioch.jpeg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztes_háborúk#/media/File:SiegeofAntioch.jpeg)
- 51 – © Major Balázs felvétele
- 53 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Iszlám#/media/File:Mohammed\\_receiving\\_revelation\\_from\\_the\\_angel\\_Gabriel.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Iszlám#/media/File:Mohammed_receiving_revelation_from_the_angel_Gabriel.jpg)
- 54 – © Description: from Smithsonian :Illuminated folio from a Koran (F1932.65) :16th century :Color and gold on paper :H: 42.0 W: 27.3 cm :Iran :Purchase, F1932.67 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Korán#/media/File:16th\\_century\\_Koran\\_folio\\_from\\_Iran\\_\(detail\).png](https://hu.wikipedia.org/wiki/Korán#/media/File:16th_century_Koran_folio_from_Iran_(detail).png)
- 55 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztes\\_háborúk#/media/File:Roman\\_du\\_Chevalier\\_du\\_Cygne\\_f176v\\_Pierre\\_l'Ermite.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztes_háborúk#/media/File:Roman_du_Chevalier_du_Cygne_f176v_Pierre_l'Ermite.jpg)
- 56/1 – © Georg Jacob Wolf mit der Glaspalast-Künstlerhilfe München (Hrsg.): Verlorene Meisterwerke Deutscher Romantiker, Verlag F. Bruckmann AG, München 1931. [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/Moritz\\_von\\_Schwind\\_Gottfried\\_von\\_Bouillon\\_erstürmt\\_eine\\_Brücke.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/Moritz_von_Schwind_Gottfried_von_Bouillon_erstürmt_eine_Brücke.jpg)
- 56/3 – © Maestro del Castello della Manta - Originally uploaded to en:Image:Godefroi 4.jpg by en>User:Wurkwurk. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Bouillon\\_Gottfried#/media/File:Godfrey\\_of\\_Bouillon\\_holding\\_a\\_pollaxe.\\_\(Manta\\_Castle,\\_Cuneo,\\_Italy\).jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Bouillon_Gottfried#/media/File:Godfrey_of_Bouillon_holding_a_pollaxe._(Manta_Castle,_Cuneo,_Italy).jpg)
- 57 – © Legeza László felvétele
- 59 – © Legeza László felvétele
- 60/1 – © Legeza László felvétele
- 61/1 – © Ismail al-Jazari (1136–1206) – This file has an extracted image: File:Portrait of Saladin (before A.D. 1185).jpg. Portrait of Saladin (before A.D. 1185; short) [https://hu.wikipedia.org/wiki/Szaladin\\_egyiptomi\\_szultán#/media/File:Portrait\\_of\\_Saladin\\_\(before\\_A.D.\\_1185;\\_short\).jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Szaladin_egyiptomi_szultán#/media/File:Portrait_of_Saladin_(before_A.D._1185;_short).jpg)
- 61/2 – © Frederick I, Holy Roman Emperor as crusader. Dedicatory image from a manuscript of Robert the Monk's Historia Hierosolymitana (Vat. Lat. 2001, dated ca. 1188). [https://hu.wikipedia.org/wiki/I.\\_Frigyes\\_német-római\\_császár#/media/File:Barbarossa.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Frigyes_német-római_császár#/media/File:Barbarossa.jpg)
- 63/1 – © Eugène Delacroix - The Yorck Project: 10.000 Meisterwerke der Malerei. DVD-ROM, 2002. ISBN 3936122202. Distributed by DIRECTMEDIA Publishing GmbH. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztes\\_háborúk#/media/File:Eugène\\_Ferdinand\\_Victor\\_Delacroix\\_012.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztes_háborúk#/media/File:Eugène_Ferdinand_Victor_Delacroix_012.jpg)
- 63/2 – © Gustave Doré (1832-1883): The Childrens Crusade [https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyermekek\\_keresztes\\_hadjárata#/media/File:Gustave\\_dore\\_crusades\\_the\\_childrens\\_crusade.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyermekek_keresztes_hadjárata#/media/File:Gustave_dore_crusades_the_childrens_crusade.jpg)
- 65/1 – © Legeza László felvétele
- 65/2 – © Legeza László felvétele
- 66 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Assisi\\_Szent\\_Ferenc#/media/File:Giotto\\_di\\_Bondone\\_-\\_Legend\\_of\\_St\\_Francis\\_-\\_11.\\_St\\_Francis\\_before\\_the\\_Sultan\\_\(Trial\\_by\\_Fire\)\\_-\\_WGA09132.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Assisi_Szent_Ferenc#/media/File:Giotto_di_Bondone_-_Legend_of_St_Francis_-_11._St_Francis_before_the_Sultan_(Trial_by_Fire)_-_WGA09132.jpg)
- 68 – © Major Balázs felvétele
- 69 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/XI.\\_Ince\\_pápa#/media/File:InnocentXI.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/XI._Ince_pápa#/media/File:InnocentXI.jpg)
- 70 – © Karlócai béketárgyalások, 1699. Ma, Karlóca, Sremski Karlovci, Szerbia). Ismeretlen németalföldi német mester metszete. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, Történelmi Képcsarnok. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Karlócai\\_béke#/media/File:Negotiation\\_of\\_the\\_peace\\_of\\_Karlowitz.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Karlócai_béke#/media/File:Negotiation_of_the_peace_of_Karlowitz.jpg)

- 72 – © Legeza László felvétele
- 74 – © [http://biblia.hu/a\\_biblia\\_a\\_magyar\\_kepzomuveszetben/a\\_demon\\_fegyverei](http://biblia.hu/a_biblia_a_magyar_kepzomuveszetben/a_demon_fegyverei). [https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Zichy\\_Mihály\\_Autodafé.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Zichy_Mihály_Autodafé.jpg)
- 75 – © Francisco de Goya - Escena de Inquisición - Google Art Project.jpg [https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Francisco\\_de\\_Goya\\_-\\_Escena\\_de\\_Inquisición\\_-\\_Google\\_Art\\_Project.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Francisco_de_Goya_-_Escena_de_Inquisición_-_Google_Art_Project.jpg)
- 76 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Cathars\\_expelled.JPG](https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Cathars_expelled.JPG)
- 77 – © This portrays the story of a dispute between Saint Dominic and the Cathars in which the books of both were thrown on a fire and St.Dominic's books were miraculously preserved from the flames.This was believed to symbolize the wrongness of the Cathars' teachings. Spanish painting from the 1400s by Pedro Berruguete showing the miracle of Fanjeaux. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Inkvisisjonen.jpg>
- 78 – © Gabriel Dellon – Candide, ou l'Optimisme (Paris : Sirène) ca. 1921. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:PanglossAutodeFe.jpg>
- 79 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Rogo\\_inquisizione\\_iberica.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Rogo_inquisizione_iberica.jpg)
- 81/1 – © Auto de Fe en la Plaza Mayor de Madrid, 1683, óleo sobre lienzo, 277 x 438 cm, Museo del Prado, Madrid. Francisco Rizi - [https://www.museodelprado.es/imagen/alta\\_resolucion/P01126.jpg](https://www.museodelprado.es/imagen/alta_resolucion/P01126.jpg) [https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Francisco\\_rizi-auto\\_de\\_fe.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Francisco_rizi-auto_de_fe.jpg)
- 81/2 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Tomás\\_de\\_Torquemada#/media/File:Torquemada.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Tomás_de_Torquemada#/media/File:Torquemada.jpg)
- 82 – © Bernard Picard - Mémoires historiques pour servir à l'histoire des Inquisitions, Cologne, from Louis-Ellies Dupries. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:Picard.jpg>
- 83 – © Luis Ricardo Falero - [http://bp3.blogger.com/\\_DtsajQefh2s/Rg7WcjVJpCI/AAAAAAAAACqU/-IV8R8fLEwo/s1600-h/LuisRicardsFalero-AFairyUnderStarry1Skies-Large.jpg](http://bp3.blogger.com/_DtsajQefh2s/Rg7WcjVJpCI/AAAAAAAAACqU/-IV8R8fLEwo/s1600-h/LuisRicardsFalero-AFairyUnderStarry1Skies-Large.jpg) [https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:The\\_witches\\_Sabbath,\\_by\\_Luis\\_Ricardo\\_Falero.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Inkvizíció#/media/File:The_witches_Sabbath,_by_Luis_Ricardo_Falero.jpg)
- 86 – © Central tower and south transept of Canterbury Cathedral, Canterbury, Kent, England. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Canterbury\\_katedrális#/media/File:Canterbury\\_Cathedral\\_02.JPG](https://hu.wikipedia.org/wiki/Canterbury_katedrális#/media/File:Canterbury_Cathedral_02.JPG)
- 87 – © El Greco – The Yorck Project: 10.000 Meisterwerke der Malerei. DVD-ROM, 2002. ISBN 3936122202. Distributed by DIRECTMEDIA Publishing GmbH. National Gallery of Art, Washington, D. C., online collection. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Tours-i\\_Szent\\_Márton#/media/File:El\\_Greco\\_-\\_San\\_Martín\\_y\\_el\\_mendigo.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Tours-i_Szent_Márton#/media/File:El_Greco_-_San_Martín_y_el_mendigo.jpg)
- 89 – © Purchased by John D Rockefeller Jr, now residing at Riverside Church in New York. [https://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich\\_Hofmann\\_\(painter\)#/media/File:Hoffman-ChristAndTheRichYoungRuler.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Hofmann_(painter)#/media/File:Hoffman-ChristAndTheRichYoungRuler.jpg)
- 90 – © Classical Numismatic Group, Inc. <http://www.cngcoins.com>. Arcadius - RIC IX 51 - 777957.jpg [https://hu.wikipedia.org/wiki/I.\\_Theodosius\\_római\\_császár#/media/File:Arcadius\\_-\\_RIC\\_IX\\_51\\_-\\_777957.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Theodosius_római_császár#/media/File:Arcadius_-_RIC_IX_51_-_777957.jpg)
- 91 – © Henryk Siemiradzki - [www.abcgallery.com](http://www.abcgallery.com) [https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztényüldözés#/media/File:Siemiradzki\\_Fackeln.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Keresztényüldözés#/media/File:Siemiradzki_Fackeln.jpg)
- 92 – © Kaiser Otto d. I. begegnet Papst Johannes XII. Werkstatt des Diebold Lauber, unbekannter Künstler, um 1450 Zeichnung (ganzseitig), ungerahmt, Feder & koloriert, Wasserfarbe & Deckfarbe Kaiser Otto I. läuft mit offenen Armen auf Papst Johannes XII. zu, der ihn ebenso empfängt. Hinter dem Kaiser steht ein Höfling, der sich an den Hut greift, hinter dem Papst ein Kardinal. [https://hu.wikipedia.org/wiki/I.\\_Ottó\\_német-római\\_császár#/media/File:Otto\\_I\\_begegnet\\_Papst\\_Johannes\\_XII.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Ottó_német-római_császár#/media/File:Otto_I_begegnet_Papst_Johannes_XII.jpg)
- 95/1 – © „A Question to a Mintmaker”, circa 1530, woodcut by Jörg (Jeorg/Jan) Breu the Elder; „Frage an einen Münzer, wohin doch soviel Geld komme, das man täglich münze.” (Antwort: 1. Papst & Ablass, 2. Prägung minderwertiger Münzen, 3. betrügerische Kaufleute) [https://hu.wikipedia.org/wiki/Búcsú-cédula#/media/File:Jeorg\\_Breu\\_Elder\\_A\\_Question\\_to\\_a\\_Mintmaker\\_c1500.png](https://hu.wikipedia.org/wiki/Búcsú-cédula#/media/File:Jeorg_Breu_Elder_A_Question_to_a_Mintmaker_c1500.png)
- 95/2 – © Id. Lucas Cranach - Luther.de [https://hu.wikipedia.org/wiki/Luther\\_Márton#/media/File:Luther\\_with\\_tonsure.gif](https://hu.wikipedia.org/wiki/Luther_Márton#/media/File:Luther_with_tonsure.gif)

- 96 – © Fr. Jeronimus Munghofer, OB – Extracted from <http://www.gabrieleweis.de/3-geschichtsbits/histo-surfing/4-neuzeit1/4-2-renaissance/synopsenbilder/ablassbiref.jpg> with cleanup by uploader. A Roman Catholic certificate of having gone to confession from the year 1521. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Búcsúcédula#/media/File:Certificate\\_of\\_having\\_gone\\_to\\_confession2.png](https://hu.wikipedia.org/wiki/Búcsúcédula#/media/File:Certificate_of_having_gone_to_confession2.png)
- 99 – © Fotó: MTI/EPA/Claudio Peri. <http://propeller.hu/nagyvilag/3317638-ferenc-papa-szegenyek-segitese-egyhaz-evangeliumi-kotelessege>
- 102 – © Angelo Giuseppe Roncalli, Pope John XXIII (1959). Files from the Patriarchate of Venezia (Venice). [https://hu.wikipedia.org/wiki/XXIII.\\_János\\_pápa#/media/File:Pope\\_John\\_XXIII\\_-\\_1959.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/XXIII._János_pápa#/media/File:Pope_John_XXIII_-_1959.jpg)
- 110 – © [https://hu.wikipedia.org/wiki/Apostol#/media/File:Synaxis\\_of\\_the\\_Twelve\\_Apostles\\_by\\_Constantinople\\_master\\_\(early\\_14th\\_c.,\\_Pushkin\\_museum\).jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Apostol#/media/File:Synaxis_of_the_Twelve_Apostles_by_Constantinople_master_(early_14th_c.,_Pushkin_museum).jpg)
- 111 – © Anonim - Weltgeschichte - Eine Chronik, ISBN 3-88703-814-2, Upload to commons by RoterRabe 23:24, 19 July 2006 (UTC) [https://hu.wikipedia.org/wiki/VII.\\_Gergely\\_pápa#/media/File:Pope\\_Gregory\\_I\\_illustration.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/VII._Gergely_pápa#/media/File:Pope_Gregory_I_illustration.jpg)
- 117 – © Kutka Izidor örökösei
- 119 – © Képeslap, 1909.
- 121 – © Boston Sunday Globe, 2002. január 6.
- Hátsó borító – © Andrej Rubljov – Michael – Архангел Михаил1 (1410?) [https://hu.wikipedia.org/wiki/Andrej\\_Rubljov\\_\(festőművész\)#/media/File:Zv2\\_Michael.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Andrej_Rubljov_(festőművész)#/media/File:Zv2_Michael.jpg)

*(A képek 2018. január 18-án elérhetőek voltak a világhálón.)*

# Tartalom

Előszó	5
Egyház és tudomány	9
Az élet keletkezése	31
Keresztes háborúk	51
Inkvizíció	75
Gazdaság és gazdagság	87
Egyház és politika	103
Cölibátus, pedofília	111
Fényképek forrása	124